ΟΝΟΣΑΝΔΡΟΥ

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ.

ONOSANDRI

DE IMPERATORIS OFFICIO

LIBER.

RECENSUIT

ET COMMENTARIO CRITICO INSTRUXIT

ARMINIUS KOECHLY.

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCLX.

LIPSIAE TYPIS B. G. TEUBNERI.

PRAEFATIO.

Onosandrum cur scriptorum militarium Graecorum collectioni a me atque Ruestovio Engelmanni sumptibus Lipsiae a. 1853—1855 editae inserere noluerim, pluribus dictum est in introductione, qua vol. II. part. 1 p. 1—101 brevem tacticarum literarum historiam adumbravimus, § 47. Nunc tamen ut hominem philosophum popularium, quos constat de omnibus artibus, quo minus *res* earum usu agendoque cognoverint, eo magis *verborum* ambages atque locorum communium ampullas proferre solere, more modoque de scientia bellica garrientem ederem omni quidem aut interpretationis vernaculae aut commentarii exegetici apparatu destitutum, causa maxima mihi fuit pristinarum editionum et satis cara raritas et valde vitiosa conditio. Accedebat quod, huic malo ut succurrerem atque Onosandrum quavis pagina et innumeris fere locis emendatum exhiberem, copiam mihi faciebant duo *codices* praestantissimi, quos ipse accuratissime olim contuleram, *Parisinus* numero 2522 insignitus (A), de quo in Anonymi Byzantini praefatione l. c. II, 2, p. 3—5 exposui, et *Bernensis* 97 (B), de quo singularem *dissertationem* aestivarum a. 1854 nostrae Universitatis lectionum indici praemisi, in qua dissertatione conferas quaeso imprimis p. 7 et 28—34. Unum est, quod addendum videtur, in *Parisino manum secundam* (quam nota „m 2" in commentario designavi) totum per

librum varias nullius pretii lectiones allevisse ex *codice* aliquo, ut ex nota ad XXIII, 1 apparet, quem codicem aut eundem fuisse atque Rigaltii *librum recentiorem* (R) aut ejus simillimum lectionum ex eo excerptarum cum manu secunda comparatio clarissime ostendit.

Ad codicum AB bonitatem ex iis, quibus pristini editores usi sunt, unus accedit *Morellanus* (C), de quo *Rigaltius* p. 83 (editionis Commelinianae a. 1600) haec admonuit: „His finem Typographus imponebat, cum inaudivi aliud quoque Onosandri Manuscriptum exemplar esse penes Federicum Morellum Graecarum litterarum professorem, ac Typographum regium: Selegi ex eo variantes lectiones, quas optimas eximiasque iudicavi, in Notas reieci: ceteras hîc quasi per saturam subieci:" Sequuntur p. 84—86 variae lectiones ex eo codice excerptae, quibus etiamsi conjungas eas, quas Rigaltius in notas suas rejecit, ne sic quidem bonas codicis scripturas exhaustas esse patet, quippe qui tam saepe in optimis gravissimisque emendationibus cum Parisino et Bernensi consentiat, ut ceteris quoque locis eundem esse trium librorum consensum pro certo affirmari posse videatur.

Ceteri, qui adhuc innotuerunt, codices omnes unius sunt ejusque multo deterioris familiae et plurimis scatent foedissimisque corruptelis. Eorum tamen nullus est tam pravus, quin aliquot certe locis ex eo emendari possint Onosandri verba, qualia ea in editione principe quippe „inter bellicos strepitus turbide concepta" (primum *Parisiis* a. 1599, tum „ex officina Commeliniana" a. 1600 emissa) *Nicolaus Rigaltius* insigni negligentia nescio ex quo codice descripsit. Neque enim jam tum eum *tres* illos aut habuisse aut usurpasse, ex quibus collatis p. 75—83 varias lectiones excerptas dedit, haec ipsa res docet. De illis libris in praefatione quidem ita exposuit; „Mihi vero doctissimorum virorum beneficio codices duos e Bibliotheca Medicea promere licuit; vnum in vetustis membranis, alterum recentioris cujusdam notae: tertium paulo post habui etiam adhuc recentiorem, quem, aut persimilem, penes Camerarium fuisse, facile crederes." Index vero eorum variis lectionibus praemissus his verbis conceptus legitur:

„V. M. } Id est { Veteres Membranae, vel, Vetusta Macrocola.
C. M. } Id est { Codex Mediceus, ex Bibliotheca Reginae Catharinae.
L. R. } Id est { Liber Recentior."

Inde ego primum *V*, alterum *M*, tertium *R* appellavi, ipsum Rigaltii textum litera *r* insignivi.

Joannes Coquierius, cujus editionem quamquam pluries repetitam nancisci non potui, nec novos ipse codices habuisse nec ullam „omnino verborum atque depravati textus, sed rerum tantum rationem in suis commentationibus habuisse" dicitur a *Nicolao Schwebelio*, idoneo sane auctore, quippe qui in diligentissima sua editione *Norimbergae* a. MDCCLXII. emissa scriptoris a se justo nimis aestimati non solum *verba* et multis mendis purgavit et locis similibus doctissime explanavit sed etiam *res* pro illorum quidem temporum ratione egregie commentario imaginibusque illustravit. *Codices* quidem Schwebelius ipse habuit *duos* recentiores, quorum unum „chartaceum, recentiorem quidem, at ex libro quodam ueteri Vaticanae bibliothecae, ut nota Mss. eidem adjecta docet, descriptum" ex *Electoris Bavariae* bibliotheca, „alterum item chartaceum codicem recentiorem" a *Joanne Nagelio* accepit. Utrumque codicem, quem *Bavaricum* (nos E) et *Nagelianum* (nos N) vocavit, in multis cum recentioribus Rigaltii codicibus convenire, in plerisque vero ipsos inter se tam accurate conspirare, ut ex uno eodemque fonte profluxisse videantur, recte notavit *Schwebelius*. Praeterea idem habuit „Florentini cujusdam codicis uarias scripturas" — a me litera *F* notatas —, quas „vir celeb. DOM. MAR. MANNI sua manu descripsit" et per *Andream Zieglerum* cum eo communicavit. Sed satis raro Schwebelius has scripturas „data occasione ad partes vocavit."

Korais denique, qui postremo a. 1822 Parisiis apud Didotum Onesandrum (ita eum appellat) ut *Παρεργῶν Ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης* tomum quintum edidit, textum *Schwebelianum* — quem nos litera *s* designavimus — ut fundamentum suae recensioni apud nos per literam *k* indicatae subjecit, ita quidem, ut haud pauca in illo partim ex aliorum suisve

conjecturis partim codicum aut ab aliis aut a se collatorum auctoritate mutaverit, de qua re audi ipsius verba p. ϑ': „τὸ κείμενόν μου βάσιν ἔχει τὴν δευτέραν ἔκδοσιν, μεταμορφωμένην ὅμως διὰ τὰς πολλὰς εἰς πολλὰ μέρη διορθώσεις μου.“ Habuit enim ipse *duos* libros manuscriptos, quorum unus — qui ab eo in notis per *ΔΓ* a nobis litera *D* insignitur — olim *Crusii* tum *Firmini Didoti* saeculi XVI scriptus vitiis scatere dicitur: „γέμει . . ἀπὸ σφάλματα,“ alter — quem in notis τὸ ἐμὸν ἀντίγραφον appellare solet, ego litera *K* instruxi — qualis sit, non indicatur, sed originem indolemque ceteris haud superiorem lectionibus a Korai hic illic allatis satis prodit.

Sed nec Koraim nec Schwebelium nec Rigaltium codices suos accurate et ita, ut nostra hodie disciplina postulat, excussisse cum per se patet tum multis, opus si esset, demonstrari posset indiciis et documentis. Feliciter igitur mihi accidit, quod *Jacobus Huntzikerus*, cujus diligentiam et liberalitatem jam olim a. 1852 in dissertationis de libris tacticis, qui Arriani et Aeliani feruntur, *supplemento* p. 4 sqq. laudavi, cum Parisiis versaretur, codicum militarium ibi asservatorum antiquissimum et optimum numero 2442 notatum, de quo in Aeliani Tactici praefatione p. 212 sq. monui, ultro meum in usum cum textu Schwebeliano contulit lectionesque ejus discrepantes accuratissime enotatas grato beneficio mecum communicavit. Pertinet hic codex a nobis litera *P* insignitus, quamquam jam saeculo X. scriptus, ut Aeliani non genuinam Florentinam, sed interpolatam Parisinam tenet recensionem, ita etiam ad Onosandri codicum deteriorem familiam, ut tamen multis careat negligentiae oscitantiaeque mendis, quibus et hi et Rigaltiana editio scatent.

Restat, ut, quae sit hujus *recensionis* et *commentarii critici* ratio, paucis adjiciam. Secutus sum in omnibus, uti par erat, codicum ABC auctoritatem, ita tamen, ut ad eorum corruptelas raras sane et apertas non caecutirem sed eas aut deteriorum codicum aut etiam conjecturae ope emendarem. Pertinent huc inprimis lacunae quaedam, in quibus illi quidem codices quippe ex uno eodemque fonte oriundi prono pariter interdum errore lapsi sunt, deteriores vero libri quin

genuinam servent scriptoris manum prorsus dubitari nequit. Quod ad scribendi minutias attinet, ex unanimi fere innumerorum locorum consensu in AB conspicuo intellexi Onosandrum in oratione perpetua *apostropho*, *non hiatu*, usum esse paucis quibusdam exceptis, quorum rationem reddere facilius est quam redditam comprobare. Hic quoque igitur codices sequendos duxi ita, ut locos quosdam, ubi sibi ipsi repugnare viderentur, ad ceterorum multitudinis normam mutarem. *Titulos*, quos prorsus omittit B fere retinet A, quamquam nec eos nec capitum dispositionem intervallis tantum nec ubique quidem in his codicibus indicatam ab ipso auctore originem traxisse jam Rigaltius admonuit, et ipse servavi, ne quid deesse videretur, sed, ne cui fraudem facerent, uncinis inclusi.

In *commentarium criticum* denique codicum non solum meorum cum pulvisculo, ut ajunt, excussorum lectiones etiam minutissimas ne manus secundae quidem ineptiis exceptis recepi, sed etiam ceterorum quotquot a prioribus enotatas inveni editoribus scripturas sedulo collectas religiose congessi, etiam textus Rigaltiani discrepantias omissis tamen, quibus ille scatet, sphalmatis typographicis. In eo negotio molestissimo quo plus taedii bonique temporis consumpsi, eo magis meum esse putavi hunc exantlare laborem, ne quis rei criticae causa ad veteres editiones regrediendi necessitatem haberet. Interdum etiam speciminis loco *interpretationum Latinarum* rationem habui, quarum primam multo ante verba Graeca a Rigaltio evulgata *Nicolaus Saguntinus* a. 1494 Romae publicavit saepius postea repetitam — equidem editionem habui *Basileae* a. 1541 impressam —, alteram a *Joachimo Camerario* confectam patris post mortem filii *Noribergae* a. 1595 ediderunt. Codicibus usi sunt uterque, ille quidem meliore et pleniore sed licentius haud raro et imperitius, hic vero satis corrupto et lacunoso, cujus menda defectusque callida elegantia obtegere solet. Sed ut etiam Onosandri locos a *Leone* imperatore impudentissimo antiquiorum Tacticorum plagiario exscriptos laudarem, nisi ubi prorsus necessarium videretur, impetrare a me non potui. Ut enim prioribus aliquis fuerit compilatoris usus editoribus ad emendanda auctoris verba quamquam plerumque ab illo in-

Byzantinum sermonem detorta, ita mihi optimis codicibus adjuto prorsus inutile fuisset vano illius hominis nomine lectiones firmare satis superque jam illorum librorum auctoritate stabilitas.

Ita spero fore, ut haec Onosandri editio et iis quae dederim et propter ea quae omiserim nostratium hominum usui accommodata videatur.

Scripsi Turici die XXVIII. mens. Octobr. a. MDCCCLIX.

Arminius Koechly.

COMMENTARIUS CRITICUS.

Inscriptio: Ὀ ν ο σ ά ν δ ρ ο υ] Sic MPrs et fere omnes codd, ut videtur, quam formam firmat Suidas. Ὀνησάνδρου Dk, quam formam praebet Leo Tact. XIV, 112, adjuvat Joann. Lyd. magistr. I, 47, ubi in codice legitur ὁ νήσανδρος (sic). || σ τ ρ α τ η γ ι κ ό ς] Sic MP „aliique cdd“ rsk, στρατηγική R, στρατηγικά codex Camerarii. — *ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΟΝΟΣΑΝΔΡΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΑ. ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ, ΟΥ Η ΑΡΧΗ: ΙΠΠΙΚΩΝ ΜΕΝ ΛΟΓΩΝ Η ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΩΝ* EN.

Prooemium: § 1. πρέπει M. || στρατηγικῶς C (? Num potius στρατηγικῶν?). || Οὐράνιε R. || λελογχῶσιν r, λελογχῶσι s, λογχῶσι M, λελογχόσι k. || Σεβαστοῦ P, τοῦ σεβαστοῦ v (i. e. *vulgo*). || ταῖς k, τοῖς rs et codd, ut videtur. || κοσμουμένης corr in κοσμουμένοις P.

§ 2. σφίσι sk ex ENR, φησὶ Pr. || ἀπείρης P. || θαῤῥήσας· ἢ Pr „et omnes, quos quidem adhuc consulere licuit, codices“ SCHWEB. θαῤῥήσασιν EFNR Camerarius („qui ista prae ceteris scientia *freti sint*“) s. ᾗ EN, ᾗ sk. || τὸ de meo addidi. ᾗ τὸ μὲν — ο ὐ κ ἠγνόησ α ν — προσεμαρτύρησ α ν *Rigaltius* vertendo expressit („hac illorum scientia validé fretus, *qua* rudes adhuc animos, et iam rebus bene gestis gloriosos, *secernere norunt*, recteque de re bellica sentientibus grauissimae fidei testimonium exhibere possunt“), non videns τὸ μὲν ἀμαθές — τὸ δ' ἐν ἐπιστήμῃ subjectum esse. Pejus etiam locum interpolavit *Korais* scribendo: ἢ τὸ μὲν ἀμαθὲς τῆς τ ύ χ η ς, καὶ π α ρ α λ ό γ ω ς κατορθούμενον ἠγνόησε etc. || τὸ δὲ ἐν v.

§ 3. τοῦτο ἂν v. || εὐτυχοίμην C. || ε ἰ — π έ π ρ α κ τ α ι] Ita

e conj scripsi: εἰ ἃ δὴ Ρωμαίοις δυνάμει καὶ δι' ἔργων πρᾶξαι· rs. Ῥωμαίους C. πρα lacunose M. εἰ ἃ δεῖ Ρωμαίους πρᾶξαι *Camerarius* legisse videtur („si quae decet homines Romanos agendo efficere"), quod probabat *Schwebel*. εἰ ἃ δὴ Ῥωμαῖοι — πράξαιεν conj *Rigaltius Saguntini* interpretationem („si ea, quae Romani, uirtute ac industria duce, fortiter ac praeclare gessissent") secutus, qui haud scio an ipsum nostrum habuerit. εἰ ἃ δὴ Ῥωμαῖοι δυνατοὶ καὶ δι' ἔργων πρᾶξαι e conj Korais. || περιλαβεῖν k e conj Schwebelii, περιβαλεῖν v. || Post εἶναι add v δόξαιμι· εἰ δή, quae aperte spuria sunt: εἰ δὴ repetitum ex superioribus, δόξαιμι dittographia est pro δοκιμασθείην. Frustra *Korais* καὶ δὴ vel καὶ εἰ δὴ conj.

§ 4. ἠέρθησαν e conj scripsi: ἠγέρθησαν v, ἐγέρθεσαν P. || οὔτε πόλις om C. || οὔτ' scripsi, οὔτε v. || ἐκρατύνατο s, ἐκρατήνατο r, ἐκρατύνετο EN. || ἤλασαν P.

§ 5. ὑπεράραντες] ὑπερβάντες M.

§ 6. ταύτης] Cum hac voce initium capiunt AB. || οὕτως om K, in ὅλως mutandum censet *Korais*. || ἀπολιπεῖν AB, ἀπολείπειν v.

§ 7. ἀπαγγέληται r. || ἀπείροις ABC, ἀπειράστοις rs, ἀπειράτοις k. || κἂν ᾖ δυνατὰ A (δύναται m 2) B, κἂν εἰ δύναται v. εἰ om R. || τοσοῦτο AB, τοσοῦτον v. || τὸ γένει καὶ ἀρετῇ AB, τῷ γένει καὶ ἀρετὴν v. τὸ γένος ENRD, quo recepto κατ' ἀρετὴν e conj Kor. || πρωτεῦσαι M. Voluitne πρωτεῦσαν?

§ 8. ἀπολέμῳ] ἐν πολέμῳ C, quo cave abutaris conjiciendo καινοτέρᾳ γνώμῃ. || μάλιστα μὲν Ῥωμ. ABC. || ἅ τε γὰρ] ἅτεχοι R. || πολεμήσαντες e conj scripsi, ποιήσαντες v. || ἐφυλάξαντο ABCEMNRsk, ἐφύλαξαν τὸ Pr. || δι' ὧν ἐμηχανήσαντο ABCsk, δι' ὧν ἐμαχήσαντο M, δίκαιον ἐμαχήσαντο EFN „aliique codd." (etiam m 2) SCHWEBEL. || πάντα om R.

§ 9. εἵλετο ABCENk, εἵλατο rs (etiam m 2). || τῶν πιστευσάντων ἢ ἀπὸ τῆς] Ita e conj scripsi secundum AB: ἀπὸ τῶν πιστευσάντων ἢ τῆς. Sed ἀπὸ τῶν πιστευσάντων ἢ ἀπὸ τῆς v.

§ 10. καθάπερ γὰρ BC, καθάπερ v (etiam A), [καὶ] καθάπερ k e conj. || αὐτὸς στρατευσάμενος ABk, αὐτοστρατευσάμενος v. ||

„quae deinceps sequuntur usque ad εἰς σύνταξιν etc. desunt in M.“ RIGALT. ‖ παραθεόμενος R. ‖ εἶναι add ex ABC, om v. ‖ πίστην A.

Cap. I. § 1. κατ' οὐσίαν K e corr. ‖ τοὺς ante γυμν. om AB. ‖ γυμνασιάρχους AB, γυμνασιάρχας v (etiam suprascr. m 2).

§ 2. μὴ ταῖς φυσικαῖς ABC, ταῖς φυσικαῖς μὴ v. ‖ λείπῃ KR, λείπει A m 2.

§ 3. ἐπειδὴ AB, ἐπεὶ v. ‖ ἐγκρατεῖς corr in ἀκρατεῖς P. ‖ προλαβοῦσαι CEN. ‖ τι add AB, om v.

§ 4. γνώμῃ r.

§ 5. κατασκελετεῦσιν AB (-τεύουσιν m 2). ‖ τροφὴν A m 2, τροφὴ R.

§ 6. ὕστατος e conj scripsi, ὕστερον Pr, ὕστερος EFNsk, ὕστερος habere dicitur M.

§ 7. δέ om AB, add m 2. ‖ ἄτγοντα r, ἄγοντα DENR, ἄττοντα A (ἄγοντα m 2) BM. ‖ ἡ ἐννόημα M. ‖ ἀπρόληπτοι AB, ἀπροσδόκητοι v (etiam m 2).

§ 8. ἀφιλάργυρον δέ· ἡ γὰρ ἀφιλ. inserui ex emend Schwebelii firmata Leon. tact. II, 8. Tantum ἡ δ' ἀφιλαργυρία v (etiam AB). ‖ καὶ male in suspicionem vocat Korais. ‖ αὕτη AB, αὐτὴ v (etiam m 2). ‖ περαιτία R. ‖ διὰ om A (add m 2) B: num τῇ ἀνδρίᾳ? ‖ ἀντιβλέψωσιν Br, ἀντιβλεψοσιν A (sic! sed super ο suprasc. m 2 ω), ἀντιβλέπωσιν C, ἀντιβλέψωσι ENsk.

§ 9. ἀλόγιστος e conj scripsi: ἄπιστος v, quod frustra explicare studet *Korais*, qui ἄπειρος quendam conjecisse refert. ‖ ἀσφαλὸς corr in -ής P. ‖ δ' ἀσφ. posui ex emendatione *Korais*, qui δὲ ἀσφ. voluit: γὰρ ἀσφ. v. ‖ μή τι bis B, μὴ v. ‖ ἐλλίπῃ conj *Korais*.

§ 10. δ' αἵρεσις ἡ BC, δ' αἵρεσις A, διαίρεσις R. διαίρεσις corr in δ' ἡ αἵρεσις P, δ' ἡ αἵρεσις v. ‖ ἐμφρόνως A (ἔμφρόνος m 2) B. ‖ τὴν ψυχὴν B. ‖ ἡ γὰρ AB, ἢ γὰρ v. ‖ ἡ δ' e conj scripsi, ἢ v.

§ 11. ὥρησεν A (ὤνισαν m 2). ‖ αὐτομάτη A (-τω m 2) B, αὐτομάτει corr in αὐτομάτῳ P, αὐτομάτῳ v. ‖ ἐπτώσει A m 2.

§ 12. ἐὰν AB, ἂν v. ‖ ἐάν τε C, ἄν τε v. ‖ περιττὴν εὔνοιαν

Korais e conj retento στρατηγοῦ. || στρατηγὸν cum *Schwebelio* scripsi: στρατηγοῦ r et codd omnes, ut videtur, certe ABP. Puncto post δυνάμενα posito στρατηγοῦ παῖδες R ex aperta interpolatione. || οἷόν τε A (οἷοί τε m 2) B. || συστράτηγοι AB, στρατηγοὶ v.

§ 13. ἴξεσθαι ABC, ἥξεσθαι Pr. || ἐναγωνίου AB, ἐν ἀγῶνι v. || αἰχμάζουσαν AB, ἀκμάζουσαν v (etiam m 2). || τέ τι AB, τε v. || πολλὺ A. || στρατοπέδοις AB, τοῖς στρατοπέδοις v (etiam m 2). || ἑπομένων AB.

§ 14. οἱ om A (add m 2). || μόνους ABM, μόνοις PR. || οἱ δὲ — ἐποίησαν — ἀνέστησαν R. || καὶ ante τοὺς κάμν. om B. || Haud scio an haec ita transponenda sint: ὁ δὲ καὶ τοὺς κάμνοντας ἀνέστησε καὶ τοὺς ἐρρωμένους εὐθυμοτέρους ἐποίησεν, quamquam etiam Leo tact. II, 14 vulgatum legit.

§ 15. ὡς τὰ C. || ἐπιπολλῆς Pr. || θεραπεῦσαι ABC, θεραπεύειν v.

§ 16. οὐδὲ B, οὐ δὲ C, οὐ A (ἡ m 2), εἰ δὲ v. || στρατηγοῦ scripsi ex emend *Korais*, στρατηγὸν AB, στρατηγῶν v. || οὐδὲ μία B. || ἐκπέμπει K. || τοῦ λέγειν δυνατὸν R. || στρατηγόν ABCD, στρατηγός v, unde *Schwebelius* conjecit αἱρεθήσεται στρατηγός.

§ 17. τὸ δὲ ABM. || οὐθεὶς AB, οὐδεὶς v (etiam m 2). || ἑκὼν om R. || ἀυτοῦ (sic!) B.

§ 18. τῆς ψυχῆς B, ψυχῆς v (etiam A). || εἴρηκε AB.

§ 19. παραιτεῖσθαι (α suprascr. m 2) A. || χρή σε A m 2, χρήσεται R. || καὶ τὸν πένητα om AB (add m 2). || οὐδ' ἕτερον rs. || αἱρετὸν A (-τέον m 2) B. || ἐλεγκτέον e conj scripsi: ἐλεγητέον AB, ἐκλεκτέον v.

§ 20. οὐδὲ πλούσιος AB, οὐ δὲ πλ. C, οὐκ δὲ R, ὁ δὲ v. || τοσούτῳ AB, τοσοῦτον v. || τῷ κόσμῳ AB, καὶ τῷ κόσμῳ v. || αὐτῷ AB, αὐτῷ μόνῳ v. || ἂν τύχει habere dicitur R pro ὧν τύχῃ. || ὀβολογιάτην rR, ὁμολογιάτην M, ὀβολογιάτην corr in ὀβολοστάτην P. || τούτοις] τοιούτοις R. || μεμεριμνημένους scripsi ex Leon. tact. II, 20: μεμωρημένους rs, μεμορημένους ABDk, om C. || ὅλως AB, ὅλως δὲ v.

§ 21. δὲ Korais e conj, τε v. || λαμπρῶν e conj scripsi,

λαμπρὰν v. || In r post ἀξίωσιν plene interpunctum. || οὐδὲ ταύτῃ A (ταύτης m 2) B, οὐδ' ἐκ ταύτης v. || ἢ μὴ e conj scripsi, εἰ μὴ AB, εἶναι v (etiam m 2).

§ 22. ἀπερίοπτον C, ἂν περίοπτον AB, ἀνόητον v (etiam m 2). || καὶ τὰ πρόσθεν τηρησόντων ἐκείνων. ἔτι δὲ πῶς e conj scripsi. καὶ πρόσθεν (τὰ πρόσθεν m 2) τήρησον θᾶττον ἐκεῖνον ὅτε πως AR, καὶ τὰ πρόσθεν τηρησόντων ὃ ἔτι δὲ πῶς C, καὶ πρόσθεν (τὰ πρόσθεν DEN). Ἐκεῖνο δὲ πῶς tantum v, pro quo Korais καθὰ πρόσθεν. Ἐκεῖνο δὲ πῶς e conj scripsit. || ἀρίστοις R A m 2. || πατέρων λαμπρῶν A (λαμπροὺς m 2) B, πατέρων etiam R, προγόνων λαμπροὺς v. || ἐργαζομένους C. || διὰ τὸ τοὺς R, διὰ τοὺς διὰ τοὺς A. || ἄχρηστοι ABCs, χρηστοὶ rkPA m 2, et ceteri codd, ut videtur. || μὴ ABr et ceteri codd, ut videtur; καὶ μὴ Csk. || σφῶν ἀρετὴν κἂν μηδὲ γένει R.

§ 23. δὴ τούτων ἐκείνοις ABM, δεῖ τούτοις Pr, δὴ τούτων ENsk.

§ 24. πατρᾶσι.AB || ἐλλίπωσιν AB, ἐλλείπωσιν v. || εὔκρειαν A (εὔκλειαν m 2). || ἐκ πατέρων ABR, ἐκ προγόνων v. || ἐθέλοντες ABCDk, ἐλθόντες v.

§ 25. ταλαιπωρότέρων (sic!) B, ταλαιπότερον M, om R. || τύχης tantum r. || ὅρμηνται R. || πατέρων ABR, προγόνων v.

Cap. II. § 1. Ζητείσθω Korais scripsit e conj. || ὁ στρατηγὸς ὁ ἀγαθὸς B, στρατηγὸς ὁ ἀγαθὸς AM, στρατηγὸς ἀγαθὸς v. || ὁ εὐγενὴς ὁ πλούσιος M, εὐγενὴς πλούσιος v. || δὲ add Korais e conj, om v. || εἰ καὶ μὴ AB, εἰ μὴ καὶ v (etiam m 2).

§ 2. „His verbis praefixus titulus (in C) Περὶ ἀγαθοῦ στρατηγοῦ διαίρεσις." RIGALT. Recte quidem: § 1 potius ad superius caput pertinet. || μηδὲ Korais pro μήτε scripsit e conj. || ἐκλύσει B.

§ 3. καὶ χιλιάρχους add ABCsk, om v. || προσδεῖν ABEMNR, πρὸς δεῖν r et „alii codd" || δόξαι AB, δόξει v (etiam m 2). || πιστοτάτους AB, πιστοτάτους τε καὶ C, καὶ πιστοτάτους v, καὶ πιστοτάτους καὶ Korais e conj. || τῇ — εὐρωστοτάτους om R, punctis notata in A m 2. || δ' οὐδὲν AB, οὐδὲν v. || κωλύοι ABk, κωλύῃ v. ||

§ 4. ἀπῇ ὁ e conj scripsi, ἀπῇ AB, ἀπὸ v. || Totum membrum κἂν ἀπὸ — ὄγκος in sk supra transpositum est post εὐ-

σία κηλὶς ἢ διαμόλυσμα ἑκάστῳ σύνεστιν, quem secutus Korais insuper ἢ ἰδίᾳ μόλυσμα paullo melius scripsit. In alia omnia abiens Schwebelius ex N locum hoc modo interpolavit: εἴ τις ἡ δημοσία κηλὶς ἢ διαμόλυσμα ἑκάστῳ, σύνεσιν etc.

Cap. VI. § 1. μέλλει B. || καὶ ἐν τῇ πολεμίᾳ. διὰ μὲν τῆς φιλίας om Pr et ceteri codd, ut videtur; plene habent AB. Ex C tantum καὶ πολεμίᾳ. διὰ μὲν τῆς φιλίας add sk. || ἐθίζηται ABCENRsk, ἐθίζεται P, ἐθίζεσθαι v. || ἐπιβολὰς *Schwebelius* e conj scripsit, secutus est *Korais*: ἐπιβουλὰς omnes codd firmant. || καιρῷ AB, καιροῦ v (etiam m 2). || καὶ ἐπαναθέοντες — φερόμενοι om C. || φθασθέντες AB, φθάσαντες v (etiam m 2). || εἰς AB, ἐς v (etiam m 2). || εὐτρεπεῖς ABCsk, εὐπρεπεῖς v (etiam m 2). || „ἔχοντες καὶ τὸ σύνθημα] Imperiti librarii in tribus Mss. Cdd. hic exaraverant titulum, περὶ τοῦ ἔχειν σύνθημα τὸν λαὸν: quem nimis hoc loco ineptum conuerso stilo effodi. nam Onosander in praesentia minimo minus de synthemate aut tessera loquitur.“ RIGALT. Idem titulus etiam in A m 2 legitur. || βλέποντας AB.

§ 2. πορείαν ABCsk, στρατείαν v (etiam P et m 2).

§ 3. εὐπαθέστεραι ABM, εὐπαθέστερον R, εὐπαθέστεροι v (etiam m 2). || δραστήριον M. || ἐπιβάλωσιν Korais e conj, ἐπιβάλωσι AB: ἐπιβάλλωσιν v. || ἐπιτρεψάντων B. || γίνεται hic quidem AB. || „ἐάν τε τοῖς κατόπιν. Haec verba et quae deinceps sequuntur usque ad κἂν ἐπιστρέψαι etc. desunt in R.“ RIGALT. || ἡ κατὰ AB. || μάχη δεινὴ] δεινὴ μάχη v. Sequentia purgavi vestigia AB secutus: μάχη καὶ προφανῆ τὸν ὄλεθρον ἔχουσα βάθος, quae uno verbo male repetito onerata magis etiam sic interpolata leguntur vulgo: μάχη ὁμοίως καὶ προφανῆ ποιεῖται τὸν ὄλεθρον, ὡσαύτως οὐκ ἔχουσα βάθος. Ceterum verba καὶ οὐκ ἔχουσα — μάχη in B omissa in textu eadem manus margini addidit.

§ 4. παρὰ βοηθείας r. || γίνεσθαι hic quidem A (γίγνεσθαι m 2) B. || βουλομένοις R. || ἢ ἄφιξις B. || καιρῶν AB.

§ 5. ἡ μὴ πάνυ AB, ἢ μὴ πάνυ C, ἤπερ ἡ πάνυ v (etiam m 2); quo retento *Korais* supra post συνεσταλμένη inseruit μᾶλλον. || καὶ συνέβη τι e conj scripsi: τι συνέβη τι AB, συνέβη τι v. || τοσοῦτον AB. || ὥστε add ABC, om v. || Πανικὰ καὶ

πτοίας e conj scripsi: πανικὰ (πανοικὰ B) καὶ tantum AB, πανικὰ καὶ πτύας ποίας r, πανικὰ καὶ πτύας ποιὰς MP, πανικὰς πτοίας ποιὰς R, πανικὰ καὶ πτοίαν EN, πανικὰ καὶ πτοίας ποίας τινὰς, „postrema voce" ex EN addita, s. πανικὰ καὶ πτοίας τινὰς k. || μελλῆσαι sk, μελῆσαι v; ὡς σπουδάσαι M.

§ 6. δυνάμει — οὐραγίαν. Ita haec e conj restitui, quae vulgo particularum ordine perturbato ita leguntur: δυνάμει χωρίς· ἂν μὴ τὰ κατόπιν ἀσφαλῆ πάλιν καὶ εἰρηναῖα νομίζῃ, εἰ δὲ καὶ μή, τὴν οὐραγίαν etc. In his πάνυ pro πάλιν *Korais* ex emend Schwebelii, qui idem εἰ δὲ μὴ scripsit: εἰ δὲ μὴ καὶ AB. || μηθὲν AB, μηδὲν v.

§ 7. περικεκλασμένους ABC, περικεκλεισμένους v. || ὑποκαθέζονται ABC, ὑπερκαθέζονται v (etiam m 2). || τῶν ipse addidi, om v. || πολεμίω AB.

§ 8. ἡ πάντων ὄψις ἱκανὴ προερευνήσασθαι ABC, πάντων ὄψις καὶ μὴ προερευνήσαντός τινος ἐδήλωσεν v (etiam m 2); ἡ ante πάντων e conj addiderat *Korais*. || ἀναφερόμενος ABCDk, ἀναφαινόμενος v (etiam m 2). || μεθ' ἡμέραν ABCk, καθ' ἡμέραν v (etiam m 2). || πυρὰ κάομενα ABCk, πυρακτούμενα v (etiam m 2). || In ἐπύρσευσαν ultima syllaba fere erasa in A et ideo σαν add m 2, ἐπύρευσεν (sic!) B.

§ 9. δὲ] δὴ AB. || μάχην, μεθ' ἡμέραν. ἐὰν δὲ ἐπείγῃ. v (etiam m 2); tres importunas voculas ducibus AB ejeci. || κρίνειν om M. || εὐθὺς τῷ σύνοπτον γεν. τοῖς πολεμ. τὰ πράγματα r e suis codd, quibuscum faciunt EN (et m 2); nostrum praebent ABC, sed εὐθὺς ἅμα τῷ σύνοπτον etc. sk, errore, ut videtur. || τῷ] τὸ R. || „σχολῇ. sic ubique scriptum pro σχολῇ." RIGALT. Nostrum certe habent AB. || μὴ om M. || ἐδαπάνησεν AB.

§ 10. μήτ' — φθείρειν] Sic AB, μὴ θίγειν (!) τινὸς, μηδὲ φθείρειν v (etiam m 2). || ἔχει B. || τῶν ἀγαθῶν v (etiam m 2). || ἐπιπλέον | ἕξει· αἱ μακραὶ δὲ προφάσεις AB, unde nostrum effeci; ἐπὶ πλεονεξίᾳ· μικρᾷ δὲ προφάσει v (πλεονεξία m 2). || καὶ add AB, om v.

§ 11. καὶ ante καιέτω om M, καὶ A punctis m 2 subpictis. || τεμνέσθω AB, τεμνέτω v (etiam m 2). || ἔνδειη (sic!) A. || ὡς περιουσία AB, ὥσπερ ἡ οὐσία v (etiam m 2). || προανατεινέσθω

sk ex EN, προσανατεινέσθω B, προανατιθέσθω rP (sed ad marg. προανατεινέσθω) et „in quibusdam codd.“ SCHWEB. πρὸς ἀνατεινέσθω sed m 2 corr in προανατειθέσθω (sic!) A; „in ora veteris membranae adscriptum est γρ. καὶ προανατεινέσθω.“ RIGALT. || ἔσεσθαι δεινοῦ AB, δεινοῦ ἔσεσθαι v (etiam m 2). || ἐβουλήθησαν AB, ἠβουλήθησαν v (etiam m 2). || δ' AB, δὲ v. || ὡς add sk ex C, quocum faciunt AB; om v (etiam m 2 delet).

§ 12. εἰ — μέλλει AB, ἂν — μέλλῃ v; ἂν etiam m 2. || πολυν λὴν (sic! omnia ead m) B. || στρατοπεδεύειν A. || φθειρέτω, quod ex § 11 conj *Korais*, AB; φθειρέσθω v (etiam m 2). || δ' B, δὲ v (hic etiam A). || ἀναγκαῖα v sine lectionis varietate (etiam P), ἂν καὶ ἃ AB, aperta corruptela. || φιλίοις ABC, φίλοις v (etiam m 2). || φειδέσθω hic ut infra XIII, 1 φαινέσθω e conj scripsi: φείδεσθαι v. Alia ratio est infinitivorum IX 3, X 27, XXXV 1.

§ 13. ἐκπεπληρομένων B. || μήτ' ἐπὶ τῆς ἰδιοκτήτου add AB (probabiliter etiam C, de quo adnotatur: μήτ' ἐπὶ τῆς ὑπηκόου] μήτε ἐπὶ τῆς ἰδιοκτήτου), om v. || Post ἰδιοκτήτου habent μηδ' AB. || μήτ' ἐπὶ τῆς ὑπηκόου om R. || ἀκίνδυνα ᾖ τὰ οἶκοι sk ex C, quocum faciunt AB; ἀκίνδυνον ᾖ οἶκοι v (etiam P et m 2). || τροφὴν ἕξει καὶ ἄφθονον AB, τρυφὴν ἕξει καὶ ἀφθονίαν v (etiam P et m 2); τροφὴν sk e *Schwebelii* conj. || τήν γε φιλίαν] τὴν τελείαν R. || „Male antea δι' ὅμως. REN recte habent δ' ὅμως.“ SCHWEB. Sed δ' ὅμως etiam r et mei codd, δι' ὅμως tantum in lemmate Rigaltino p. 77 legitur, ut nesciam, quem textum ante oculos habuerit Schwebelius. || ἀπὸ λυπρᾶς BC, ἀπολυπρᾶς A, et ita legit *Camerarius* („ex adversariorum etiam *tenui* solo“); ἀπὸ λαμπρᾶς rEFMNPRV (etiam m 2), et ita legit *Saguntinus* („ex agro hostili, si *foecundus* et *ferax* sit“), pro quo sk ἀπ' οὐ λαμπρᾶς e conj *Rigaltii*.

§ 14. γῆν καὶ] γῆν ἢ AB. || ἢ ante παραπομπῆς add A. || ἵν' AB, ἵνα v. || οὔσης sk ex M, quocum faciunt AB; οὕτως rP, οὕτω EN. || παρακομίζουσι P.

Cap. VII. Titulus: ὅταν M, ὅτε v, quo retento tum μέλλει *Korais* scripsit.

§ 1. δὲ ἤτοι AB, δὲ εἴτε v. || μέλλει AB. || τὴν, quod om v, addidi e Korais conj. || στρατὸν sk ex M, quocum faciunt AB; στρατηγὸν rP et „Mss. quidam“. SCHWEB. || κωλύσωσιν AB.

§ 2. τὸ δ' A, τοδ' (sic!) B, τὸ δὲ v. || αὐτὸς om rP, add skABC et, ut videtur, etiam alii codd. || ἐςβολὴν A m 2. || δὴ s ex EN, quibuscum faciunt AB et, ut videtur, etiam alii codd. || δράσας M. || φιλάξασθαι B. || Ante παθεῖν add v (etiam m 2) μὴ, quod om AB. || φθᾶσαι v, quod correxi. || εἰσβαλόντας male conj *Korais*. || ἀποκλεῖσαι rABDP, ἀποκλεῖσθαι M (m 2), ἀποκεκλεῖσθαι s ex EN. || δὲ] μὲν AB aperto errore. || τοὺς ἐναντίους AB, τοὺς πολεμίους v (etiam m 2). || ἐπισφὰσ (sic!) B. || „Vir doctus legebat ε ὖ προνοητέον. Nihil muto." RIGALT.

Cap. VIII. Titulus om P.

§ 1. καταστρατοπεδευόντων A (-δεύων m 2), καταστρατοπεδεύοντων (sic!) B. || περιβαλέσθω AB, περιβαλλέσθω v. || κἂν AB ut *Korais* edidit, ἂν v. || ἀπρολήπτους AB, ἀπροσλήπτους C, ἀπροςδοκήτους v (etiam m 2). || ἐπιβολὰς hic ut VI, 1 *Schwebelius* scripsit contra codd. || φυλακάς conj *Korais*, φύλακας v (etiam k). || ὄντων ABC, ὄντας v.

§ 2. ὅποι AB, ὅπου v (etiam m 2). || μέλλῃ kR, μέλλοι v (etiam AB). || οὐκ ἀντεπιόντων ABC, οὐ κατεπιόντων rP, οὐ κατεπειγόντων sk ex EN. || Ante ἐπὶ add v (etiam m 2) ἢ. || νομὴν ENR (etiam m 2). || καὶ om v, add ABP. || ἐφεδρευόντων AB, ἐφεδρεύων etiam m 2. || ἑλώδη EN, ἑλώδη AB, ἑλλώδη MPR. || μὴ δὲ B. || νοτερὰ e mea conj scripsi, νοσερὰ v (etiam AB), quod ferri nequit propter sequentia. || ἐκβάλλει A, ἐμβάλλει etiam B et m 2. || στρατεύμασι AB, τοῖς στρατεύμασιν v (etiam m 2). || ἐνάκωσε V. || δ'] δὲ v (hic quidem etiam AB). || τὸ ante στράτευμα add v (etiam m 2).

Cap. IX. § 1. καὶ ante σωτήριον om A, add etiam B. || μηδ'] μὴδ (sic et eraso in fine versus ε) A, μὴ δ' B, μηδὲ v. || γὰρ om P. || ἐκκρίσεις s ex CEN, quibuscum faciunt AB, ἐκρήσεις r, ἐπικρίσεις R, ἐγκρήσεις P. || γιγνόμενοι AB. || συμμεταβάλλουσιν AB. || φύσιν *Korais* e conj.

§ 2. ταῖς χειμασίαις, quod conj *Schwebelius*, B; ταῖς χειμαδίαις Ar, ταῖς χειμαδείαις s nescio unde, τοῖς χειμαδίοις *Korais* e conj. || σύντροφα, quod scripsit *Schwebelius* e conj, AB; συστροφα „libri MSS. et impressi sistunt," (etiam m 2). || ἑῶν s ex C, quocum faciunt AB, ἑτῶν r et ceteri codd, ut videtur, ἑκόντα R, ἕκων corr ex ἔχων m 2. || κατεσκεύαζεν B. || εὐτολμώτατον rP; τῶν εὐτολμοτάτων conj *Rigaltius*, „quod placuisse

Camerario videtur" interpretanti: „Voluptates sane inescando cotidiana suavitate depravant *animos audacissimorum* quoque."

§ 3. ἀπάγειν ABC, ἐπείγειν rP (et m 2). ἐπάγειν EN „in ora M ἐπάγειν οἶμαι". RIGALT. || Fortasse post ἀπάγειν addendum δεῖ. || οὐδ᾽ ABC, οὐχ v (etiam m 2). || ἐξιᾶσιν AB, ἐξίσιν (sic!) m 2. || μενοῦσιν AB. || ἐκδεδιττημένοι r, ἐκδεδιττομένοι (sic! quam „veriorem lectionem" dicit *Rigaltius*) R, ἐκδεδιττητημένοι P; ἐκδεδιηττημένοι ABEMNsk. || ὀρροδοῦσι s errore. || καὶ ante πειράσαντες om v, add AB.

Cap. X. Titulus: δεῖ rEN. || στρατηγὸν ENR.

§ 1. ὅτε v, ὅτ᾽ AB. || ἢ μὴ — πεῖρα] εἰ μὴ — πειρᾶ ENR m 2.

§ 2. δὲ τοιοῖσδέ τισι AB, et ita jam *Korais* e conj; τοίοις δέ τισι v (τοιοῖς r), δέ τισι τοίοις KR. || ἐν μελέτῃ AB, ἐκ μελέτης v (etiam m 2). || γιγνόμενοι ABENR, γιγνόμεναι· καὶ rP m 2, γίγνωνται s, ut „ex antiquo libro legendum suadet Scaliger;" γιγνόμενοι, καί k. || πόσους] πόσων C. || ὑπ᾽ ὀξὺ] ὑπό τι R. || τάχει (sic!) B. || τὰς add ante συστολὰς B. || λαιᾶ καὶ δεξιᾶ (sic!) V. || τὰς ante κατατάξεις, quod om v, add AB. || τὴν ante ἐπὶ φάλαγγα om A (sed add etiam B). || τὴν ἐπὶ φάλαγγα καὶ τὴν ἐπὶ βάθος ὑποστέλλουσαν καὶ τὴν ἐπὶ μῆκος ἐκτείνουσαν v, quod non tolerassent editores, si ἐπὶ φάλαγγα idem esse meminissent atque ἐπὶ μῆκος; et vitium arguunt AB, in quibus καὶ τὴν ἐπὶ μῆκος ἐκτείνουσαν om, excluso etiam quod necessarium est participio. Praeterea βάθους m 2; ἐπιστέλλουσαν M. || μάχωνται AB et tacite *Korais*, μάχονται v.

§ 3. μὲν γὰρ R. || τρήμματα P. || αὐτῶν sed τ corr ex λ B. || ἐπ᾽ ἄλλην R m 2, ἐπ᾽ αλλῃ v, ἐπάλλῃ (sic!) A, ἐπ᾽ ἄλλῃ B. || ἐπεκτείναντες ABC, ἐπεκτείνουσι v (etiam m 2), ἐπεκτείνουσι [καὶ] *Korais* e conj, qui sine necessitate etiam ἐπεντείνουσι conj. || αἴρουσι B. || ἀνεπιδεύτωσ B. || ἐρρυθμισμένῃ ACEsk, ἐρρυθμημένῃ B, ῥερυθμισμένῃ rP, ἀρρυθμισμένῃ R. || παραψῆλαι ABCsk, παραψίλαι rP, παρατίλαι ENR; „chordas *discurrere* digitis" *Saguntin*. „increpando *vellendoque* fides" *Camerar*. || ἀνάσχητοι (sic!) B. || ἐκπληροῦντες ABC, ἀποπληροῦντες v.

§ 4. *στρεύματα* A. || *στύρακάς* et ad marg. interiorem m 2 ·/· *καὶ* A: voluitne *ἢ καὶ στύρακας*? || *καὶ βελόνας* *εἴη* (interjecto XI vel XII litterarum spatio) et ad marg m. 2 ·/· *βεβολασμένα πεδία* A, *καὶ βελόνασ* *εἴη* (interjecto XVI—XVIII litterarum spatio) B. || *παιδία* PR. || *βόλους* (sic!) P. || *αἴροντες* B. || *βάλλειν* AB et *Korais* e conj, *βαλεῖν* v. || *ταυρείων* DEKNk, *ἐκ ταυρείων* rs m 2 et alii codd, ut videtur; *καὶ ταυρείων*, AB: an *ταυρείων καὶ τούτοις*? || *χρήσθων* AB, *χρήσθω* v. || *δ'* AB, *δὲ* v. || „*δείξας δὲ*.] Quae sequuntur usque ad *καὶ ἐπιστήσας*, desiderantur in R et in vers. Camerariana." RIGALT. || *ἢ βουνοὺς ἢ ὀρθίους τόπους*] Ita locum ex interpretatione *Saguntini* („sin vero colles ac tumuli et alioquin *acclivia loca* extant") refinxi; *ἢ ὀρθίους βουνοὺς ἢ τόπους* v, alterum *ἢ* om AB, *τούτους* ad marg add m 2, quae mera conjectura videtur. || *ἐπὶ* v, *ἐπ'* k, nescio unde. || *ἐκβαλοῦντας* AB, ut e conj *Korais*, *ἐκβάλοντας* K, *ἐκβαλόντας* C, *ἐκβάλλοντας* v (etiam m 2). || [*τοὺς*] *ἑτέρους* *Korais* e conj, male. || *ἤτοι* AB, *ἢ* v. || *μείναντας* ABsk, *μένοντας* EN, *μείνοντας* rP. || *ἐκβάλλοντας* AB, sed in A corr m 2 in *ἐκβαλόντας*, in B ead m in *ἐκβάλοντας*.

§ 5. *ὁτιοῦν* Rk. || *ἐσθίῃ* (in B corr ex *ἐσθείῃ*) *καὶ πίνῃ* AB. || *κἂν λιτὸν ᾖ* *Korais* e conj, *ἂν λιτὸν ἢ* AB, *ἄν τε λιτὸν ᾖ* C, *ἄντι λιτὸν ἢ* EN, *ἄντε λιτὸν ἢ* R, *ἀντὶ λητὸν ἢ* rP, *ἀντιλητὸν ἢ* m 2. || *οὐθὲν* AB, *οὐδὲν* v. || *ἐστὶν* (sic!) AB, *ποιεῖ* v (etiam m 2). || *κράμμα* M. || *καὶ* ante *στερρότερά* addidi ducibus R m 2, quae necessariam particulam inseri voluit post *τε*. || *στερρότερά* (sic!) sine *τε* B. || *σώματα σφίσι* v. || *ἄκμητα* ABk, *ἀκμητά* DEN, *ἀγμητά* rsP. || *καὶ πνεύματι καὶ ἄσθματι* ABCsk, *καὶ σώματι καὶ πνεύματι* rP et alii codd, ut videtur. || *κρυμοῖς* ABDMPk, *κρυμνοῖς* rs, *κρημνοῖς* EN. || *ἐγγυμναζόμενα* AB, *συγγυμναζόμενα* v (etiam m 2).

§ 6. *ποιουμένοις* AB, *ποιούμενον* R. || *καὶ* ante *περὶ*, quod om v, add ex AB. || *καταπρανοῦς* AB, *καταπρανοὺς* M, *κατὰ πραμνοὺς* rP, *κατὰ κρημνοὺς* ENR, *κατὰ πρανοῦς* sk. || *ἱππάζεσθαι* rM. || *κατὰ πραμνοὺς ὑπτάζεσθαι* (sic!) m 2.

§ 7. *Titulus*: *τῶν* ante *προνομῶν* add A. || *εἰσβάλλῃ* k ex K. || *αἱ*] *καὶ* conj *Korais*. || *ὠφελίας μέγισται* B. || *τοῖς* om AB;

τοῖς τοιοῖσδε om C. || γίγνωνται AB. || διὰ τὸ ἀσύντακτον — εἶναι om R. || δυναμένους AB, δυναμένοις v (etiam m 2.) || οὔτ' AB, οὔτε v.

§ 8. προνομεύοιεν AB, προνομεύειν ἐπιχειρήσωσιν v (etiam m 2); ἐπιχειρήσουσιν Korais e conj. || κολαζέσθων AB, κολαζέσθωσαν v (etiam m 2). || αὐτό γέ μην (sic!) CR. || ἐκπέμπη A, ἐκπέμπει B, πέμπη v (etiam m 2). || συντασσέτω ABKMRk, ἐντασσέτω v (etiam m 2). || ἀσχήσονται B, ἀσχολήσωνται „Scaliger Jos. ex antiquo codice uariam scripturam notat". SCHWEBEL. || δ'] δὲ v. || παραφυλάξουσι AB, ut Korais e conj; παραφυλάξωσι v. || ὑποχώρησις conj *Korais*, perperam: proelio tantum commisso haec vox locum haberet.

§ 9. ἧπερ ABMsk, εἴπερ rENP. || παρὰ om v, add AB; ἴδια ὑπὲρ τὰ ad marg m 2. || Inter νομίζῃ et κτεινάτω hoc signum ·/· et ad marg ιω (i. e. ἴσως) παραχρῆμα m 2. Non ausus sum tam tenui auctoritate voculam et per se aptissimam et simili loco XIV, 3 commendatam inserere. || κτεινέτω R. || ἂν AB, ἐὰν v. || ἡγεμόσι B. || In μεμελετημένῃ versus initio λε adscript m 2. || στρατιὰν sk, στρατείαν rAP et alii codd, ut videtur, στράτειαν (sic!) B. || ἀποπέμψαι AB. || ἀντιπολέμων AB, ἀντιπάλων v (etiam m 2). || συνηνάγκασεν AB, συνηνάγκασε v. || περιεστήσατο A.

§ 10. *Titulus:* περὶ τῶν φυλάκων A. || ἵν' ABENsk, ἣν rMP, ἢν R. || ἐν μερίδι ἑλλόμενοι M. || ὑπνοῦν AB, ὕπνον v. || γρηγορεῖν AB, ἐγρήγορσιν v (etiam m 2). || αἱροῦνται r et „quidam libri Mss." SCHWEB. || ἀγρυπνήσειν AB, ἀγρυπνῆσαι v. || τοὺς αὐτοὺς v, τούτοις AB, qui merus error videtur. || γὰρ AB, ut k e conj; ἂν v (etiam m 2). || ποτε om R.

§ 11. δ' ἑστῶτες (sic!) AB. || φυλαττόντων AB, φυλασσόντων sk e conj *Schwebelii*, τῶν φυλασσόντων rP et ceteri codd, ut videtur. || καθαιδραι (ει ead m) A, καθειδραι (sic!) B. || συνεκλύουσαι A, συνεκλείουσαι B, συλλύουσαι v, συλλύονται m 2. || μαραίνουσιν] ῥαίνουσιν R m 2, ῥέπουσιν k ex K. || δ'] δὲ v. || ἀνάτασις τῶν σκελῶν καὶ ὁ τόνος v (etiam m 2). Ordi em mutavi ex ABM; ἀνάστασις scripsi e conj *Korais*.

§ 12. καὶ ὄντων δὲ τῶν φυλάκων πρὰ (sic!) rP et alii codd, ut

videtur, *καιόντων δὲ τῶν φυλάκων πυρὰ* M, *καιόντων δὲ οἱ φύλακες πυρὰ* sk ex C, quocum faciunt AB, nisi quod in iis etiam *δ' οἱ* legitur. Insueta librariis imperativi forma hic quoque corruptelae ansam dedit. || *ποῤῥοτέρω* P. || *προσιόντας* sk e conj *Schwebelii* (vid. Xenoph. Cyrop. III, 3, 25. Anab. VII, 2, 18.), *ὄντας* codd fere omnes, etiam ABP, *ἰόντας* C. || *δ'*] *δὲ* B.

§ 13. *ποτὲ*] *παρὰ* R. || *προαιρουμένους* R. || *φ****** rP et „veteres membranae"; *φεύγων* ex CM inseruit *Schwebel.*, quibuscum faciunt AB. || *μηδέπω* A, *μὴ δέπω* B, *μηδὲ* v, *μὴ* M, *μὴ καὶ* R m 2. || *βουλομένοις* rP et alii codd, *βουλόμενος* sk ex EN, quibuscum faciunt AB. || *μὲν*, quod om v, add AB. || *μεταξὺ*, quod om v, add AB. || *αναλαβόντες* A, *ἀναλάβοντες* B, *λαβόντες* v. || *ἐνέδρας* — *διώκουσιν* om R.

§. 14. *τῷ τῶν* sk ex N, *τῷ* rP et ceteri codd, ut videtur, *τῶν* AB. || *στρατηγῶν* AB. || *κοινολογησάμενος* r et „reliqui codices", *κοινολογισόμενος* M. || *αὐτὸν* ABEMNsk, *αὐτῶν* rP et „quidam mss." || Ceterum de his asyndetis magnopere dubito. Desiderarem *ἐκλεξάμενος τῶν νέων εὐρώστους καλοὺς μεγάλους καὶ ὅπλοις διαπρεπέσι κοσμήσας καὶ οὕτως ἔχων περὶ αὐτὸν τοὺς κρατίστους καὶ ἀξιοπρεπεστάτους ἀπαντάτω.* || *ὀφθέντος* ex mea em scripsi, *ὀφθὲν* v. || *ἐλπισθὲν* AB.

§ 15. *δ'*] *δὲ* v, hic quidem etiam AB. || *ἢ ὥραν* — *καθηγήσασθαι* om R. || *ἐπαγγέλονται* v. || *διασκοπῶν* AB, *διὰ σκόπων* R. In ora C *ἴσως τόπων* legitur. *στίβων* vel *στενῶν* conj *Korais.* || *τοῖς* om R. || *σφισι* add ex ABC, om v. || *ἀληθῶσιν* (sic!) M. || *καταξίους* ABC, *κατ' ἀξίαν* v. || *δ'*] *δὲ* v, hic quidem etiam AB. || *ψεύσονται* AB. || *ἐγχειρίσαι* AB et „ex antiquo codice" Scaliger, *ἐγχειρῆσαι* v et ceteri codd ut videtur, *ἐγχειρήσαι* P. || *ὄντες* add ex AB, om v. || *αὐτοῦ* ipse scripsi, *αὐτοῦ* AB, *ἑαυτοῦ* v. || *ὁδηγουμένους* ABC, *ἡγουμένους* v.

§ 16. *μήτι* r, *μήτε* ABCEMNsk. || *ἐν* add sk ex CEMN, om rABP. || *ἴδῃ*] *ἤδη* R. || *κείμενον* — *χάρακα*] Ita AB locum dant emendatum, qui v ita corruptus legitur: *κειμένην, τάχ' ἐν περιμέτρῳ καὶ συνεσταλμένῳ χάρακι.* Patet, postquam genuinae lectionis reliquiae *αχ ν* male in *τάχα ἐν* suppletae erant, cetera etiam interpolata esse. || *πολεμίους* om R. || *ὀλίγους* AB, *ἐλάττους* v. || *τὸ ἐν αὐτῷ*] *τὸν ἑαυτῶ* AB. || *ἂν* om v, etiam in AB, nisi latet in R *τις πάντως*; primus add Korais. || *ἐκτείνουσι* AB. ||

καὶ ὀξυγώνιοι add AB, om v. || *περιειλημένους* s errore, quem data opera ex K corr Korais. || *πάντως*] *πάντας* R m 2.

§ 17. *ὦσι* ABk, *ὦσιν* v. || *περιέχουσι* v, hic etiam AB. || *κρημνώδη* add AB, om v. || *τούτου* ABsk, *τοῦτο* r et ceteri codd ut videtur, *του* (non *τούτου*, ut putat *Schwebelius*) R, *τοῦ* m 2. || *ἐπεκτείνεται* AB, *ἐπεκτείνουσι* v.

§ 18. *βραχύν*, ut *Schwebelius* e conj scripsit, AB; *βραχὺ* r et „codd Mss" etiam P. || *συνεσταλμένων* B.

§ 19. *μήτε*] *εἴτε* AB, *μηδὲ Korais* e conj. || *δεικνύτω* om r et „alii codd" etiam P, add sk ex M, quocum faciunt AB. || *ἀντεστρατοπεδευκόσι*, ut *Korais* e conj edidit, AB; *ἀντιστρατοπεδευκόσι* v. || *μὴ ἐξαγέτω*, ut *Korais* e conj edidit, AB; *καὶ ἐξαγέτω* v etiam m 2, *καὶ ἐξαγέτων* addito errore s.

§ 20. *ὀλίγων* ABEMNR, *ὀλίγον* alii codd etiam P. || *κρίναντες* k ex K contra ceterorum consensum. || *προϊόντας* R. || *περιστάντες* add sk ex C, quocum faciunt AB. || *ἀπροσδόκητον* AB. || *πλῆθος* (sic!) A. || *ἁρπάσαντα* — *ἐκδραμόντα* AB (posterius etiam P), *ἁρπάσαντας* — *ἐκδραμόντας* v.

§ 21. *δ'*] *δὲ* v, hic quidem etiam AB. || *οὕτως* rAB, *οὕτω* ENsk. || *κἂν εἰ Schwebelius*, *καὶ εἰ Korais* e conj uterque, cum libri in *κἂν* consentiant praeter R, qui *εἰ δὲ*, et praeter K, qui *εἰ* habet. || *κατὰ στρατηγῆται* (sic!) AB, *καταστρατηγῆται* C, *κατεστρατήγηται* v. || *τεκμαίνονται* A.

§ 22. *δ' εἰ δέοι* AB, *δὲ ἤδη* r et libri ceteri, ut videtur, praeter K, in quo tantum *δὲ* legitur, unde *Korais προάγων δὲ* conj; *δὲ εἰ δεῖ* sk ex *Schwebelii* conj. || *φρουρίον* B. || *ἄκρα* AB, *ἄκραν* v. || *ἄλλων*] *ὅλων* DM. || *δράσαντα* BP. || *ἃ*, quod v etiam AB om, e conj add *Korais* etiam ceteris ita, ut in AB leguntur, emendatis. || *λαθόντα* ABk, *λαθεῖν* v. || *ἄλλοσ* (sic!) B. || *δ'* AB, *δὲ* v. || *πράξαι* s errore. || *μήδ'* (sic!) *ἑνὶ Schwebelius* data opera, *μηδενὶ* etiam rAB. || *ἄγεν* ABCsk, *ἄγειν* r et alii codd, etiam P. || *εἰ δὲ μὴ* AB. Sed nihil latet.

§ 23. *ἐγγὺς* — *καιροῦ*] Ita *Korais* e librorum vestigiis locum emendavit: *ἐγγὺς ὄντων τὸ παρὸν δρᾶσαι τί δεῖ καιροῦ* rBP et ceteri codd, ut videtur; *τὸ* om A; *ἐγγὺς ὄντων, παρ' ὃν δρᾶσαί τι δεῖ καιρὸν Schwebelius* ex em Scaligeri. || *τοῦτο*] *τοῦ* M. An *τοῦτ'*? || *ἔστω* e conj *Korais* scripsi; *ἔσται* v. || *οἱ ὑποτεταγμένοι τούτοις* sk ex M, quocum faciunt AB; *τούτοις*

οἱ ὑποτεταγμένοι r et alii codd, ut videtur, τούτους οἱ ὑποτεταγμένοι PR.

§ 24. περὶ AB, παρὰ v, etiam m 2. || παρ' οὓς ἐροῦντές τι] αἱροῦντα ἔστι A, αἱροῦνται ἔτι B. Sed nihil latet. || τεύξασθαι „alii codd" etiam EN. || ἔστι k contra librorum consensum, ut videtur. || δ' om R. || ἃς] αἱ B, om v etiam A, e conj add *Schwebelius*. || πολέμιον A, πόλεμον ead m corr ex πολέμιον B.

§ 25. δ'] δὲ v, hic quidem etiam AB. || στράτευμα omisso τὸ AB. || αὐτῷ] αὐτῶν R. || θύσαι (sic!) AB, θῦσαι R. || αὐτῷ, quod om v (etiam B), addidi ex A, ubi verba αὐτῷ (sic!) — τῶν omissa in textu inter αὐτὸν et ἱερῶν ead m adscripta ad marg.

§ 26. τοῖς ὑποταττομένοις AB, τοὺς ὑποταττομένους v (etiam m 2), τοὺς ὑποτετταμένους M, τοὺς ὑποτεταγμένους ex D *Korais*, qui θαῤῥεῖν κελεύοιεν e conj scripsit etiam θαῤῥύνειν ἔχοιεν proponens. || ἀπαγέλον ** R. || ὀπίπεύονται (sic!) B, ὀπιστεύονται A; ὅτι τεύξονται rK m 2, ὅ,τι τεύξονται sk et ita „omnes, quos consulere adhuc licuit, Mss. codices." SCHWEBEL., qui ὅ, τι τ' εὔξονται conj. || δυσθυμοῦντας AB, δυσφημοῦντας v (etiam m 2).

§ 27. γένηται AB, γίγνηται v (etiam m 2). || δύσχηστον m 2). || οὐθὲν] οὐ R. || προνομήει (sic!) R. || ἄν τέ τι m 2. || „ὡς ἄν γε τὶ κρεῖττον] Hinc multa desunt in M, nempe ad illa usque verba pag. 53. ὁ στρατηγὸς τότε etc." RIGALT. Scribere debebat pag. 28; nam in animo habuit XIII, 1. || μέλλει (-λῃ m 2 et B) τῶν παρόντων AB, τῶν παρόντων μέλλῃ v (etiam m 2). || ἐλύπησεν] ἑαυτῆς ἓν AB prono errore. || ὑστερήσαντάς μοι uno tenore AB; καὶ inserit etiam m 2. || στερήσαντας R.

§ 28. ἐκκλίσεις R, hinc ἐκλίσεις m 2! || ἤ] ἢ AB. || σπλάχνων (sic!) A. || ἄλλοι ὁμόρφῳ R. || „προσημαίνειν] Quae sequuntur usque ad ἐπειδὴ δὲ desiderantur in versione Camerarii." RIGALT. || ἀποθεώσεις K, ἀποθέσεις conj *Korais*. || δ'] δὲ hic quidem v.

Cap. XI. Titulus om AP.

§ 1. ἀναγκαιοτάτων AB, ἀναγκαίων v (etiam m 2). || καὶ ante περὶ τούτου e conj add *Korais*.

§ 2. ὁποίοις AB, τοίοις v (etiam m 2). || σφῶν ABENRsk,

σαφῶς r et alii codd ut videtur. || οἱ ante ἄνθρωποι add m 2. || ἴσασι B, ἴσασθαι (sic!) A, ἴσασιν etiam m 2.

§ 3. δ' εἴ (sic!) A, δ' ἢ B, δὲ v (etiam m 2). || Verba ἀναστήσας — πολεμίοις add ABCsk, om r et ceteri codd, ut videtur, omnes, nec *Saguntinus* nec *Camerarius* legit. || μενόντων] κενόντων R. || καταρρωδοῦσιν AB. || τῶν δὴ AB. || ταυτὸ (sic!) AB, αὐτὸ v. || ἂν post ἕως e conj add *Korais*. || δυσχωρίας ABCDk, δυσκολίας v, δυσχολίας m 2. || ἐμβαλὼν] βαλὼν AB. || τῆς εἰσβολῆς scripsi, ταῖς εἰςβολαῖς AB, ταῖς ἐμβολαῖς ceteri codd (etiam P et m 2), τῆς ἐμβολῆς sk e *Schwebelii* conj. || ᾖ] ἢ AB. || εἰσεῖλθε (sic!) R. || „τοὔμπροσθεν] Oscitanter scriptum in R εἰς τοὔνομα πρόσθεν.“ RIGALT. Et idem cum hoc signo ✳ ad marg m 2 allevit! || ζωγρείῳ NRsk et ad oram E cum γρ:, ζωγραφείῳ E, ζυγώγρῳ rP, ζωγρῶ A, ζώγρω B; „in ora veteris membr. repperi γρ. ζ˜ γρ˜.“ RIGALT. Et idem fere in marg P legitur: ζ˜ γρ˜, quod ex huius quidem codicis scriptura ζωγροῦ legendum dicit *Huntzikerus*. *Saguntinus* vertendo „*velut in cavea quadam inclusum*“ nostrum expressit, *Camerarius* ζωγρείᾳ legisse videtur: „*ubi ab hostibus capiantur vivi.*“ || μὲν add AB, om v (etiam m 2). || παριὼν scripsi; παρὼν v, pro quo π ρ ό τ ε ρ ο ν conj *Korais*. || μὲν om K. || οἷς ABCDk, ὡς R, ὅς EKN, οἳ r, οἵ s. || προσελθὼν ABCDk, προελθὼν v. || τά τε add AB, om v (etiam m 2). || ἀπὸ μάχεσθαι r. || διέφθειρεν AB, διέφθειρε etiam m 2. || τοῦ ὅ, τι sk e *Schwebelii* conj, τοὺς ὅτι r et plerique codd ut videtur (etiam P et m 2), τοὺς ὅ,τι R, τουτὶ (sic!) AB, ἐς ὅτι EN. || διαθῆναι AB.

§ 4. ἕπεσθαι AB, ἔχεσθαι v (etiam m 2). || καὶ add AB, om v (etiam m 2). || „περιβλέπεσθαι δὲ] Male his verbis praefixus erat titulus in M et R.“ RIGALT. Nec aliter in AP. || τοὺς ante τόπους om k, errore. || χωρίων ABCsk, χῶρον rP et ceteri codd ut videtur, χώρον (sic!) m 2; δι' ὃν ἄγει χῶρον aperta interpolatione R. || ἐπιλογίζεσθαι AB, ὑπολογίζεσθαι v (etiam m 2). || δ' ὅτι hic quidem AB; ὑπολογίζεσθαί τε *Korais* e conj edidit. || ὑποστρέψει R. || ἤτοι, ut *Korais* e conj edidit, etiam AB; εἴτε v (etiam m 2). || πορείας καὶ τὰς ὑπερβολὰς omissis intermediis AB; hinc m 2 adscripsit ἢ εἰσβάλλοντο (sic!) προορᾶν καὶ εἰς τάς. || ἀπολίπειν (sic!) P.

§ 5. Ante τοῦ καταστρατηγεῖν add v (etiam m 2) π ε ρ ὶ,

quo retento *Schwebelius* post οὕτως e conj add ὡς obsequente *Korai*. Importunam particulam om AB. In K legitur καὶ περὶ τοῦ καταστρατηγεῖν τούτων ἕνεκα. || εἵνεκα AB. || τοῦ] τὸ AB. || οὕτω hic quidem AB. || ληφθεῖναι B.

§ 6. *Titulum* de suo addidisse videtur *Korais*. In rs Latinus praemittitur „*De nuntiis admittendis.*" || τὸν in A corr (sed m 1) ex τῶν. || τι add AB, om v, τὸ R et m 2. || ἐν ante κατασκηνν. add AB, om v (etiam m 2). || ἐπιστροφῆς (sic!) AB, ἐπὶ τροφῆς etiam m 2. || ὑπυρέταις B. || ἀνακόπειν A, ἀνακάπτειν R et m 2, ἀνακάμπτειν DEKN. Cfr. Leon. Tact. XVI, 21. || Ante εἰκότως add v καί, quo solus *Korais* offendit, om AB. || φθασθῆναι scripsi, φασθῆναι v (etiam AB), φρασθῆναι ex DR *Korais* edidit, qui πραχθῆναι conj. || πάρεισίν A, πάρεισιν B.

Cap. XII. § 1. πολεμίω AB. || ἀριστοποσίας AB. || νομίζητο R et m 2. || καὶ ante ἡνίκα e conj delet *Korais*. || ἡνίκα hic quidem v (etiam AB). || ἐθέλη AB, θέλῃ v (etiam m 2). || δὲ hic quidem v (etiam AB). || Verba τόπους — τινας om k, errore. || τὸ ἐξάγειν AB, ἐξάγειν v (etiam m 2). || φθάσωσιν νήστησιν AB.

§ 2. μικρῷ AB, σμικρῷ v (etiam m 2). || ἐνφαγόντες P. || ἐμφορτίσασθαι (ἐν- B) AB, ἐμφορτίσαι v (etiam m 2), ἐνφορτῶσαι R. || εἰσὶν A, εἰσιν B; εἰσὶ v. || καὶ AB, γὰρ καὶ v (etiam m 2). || τουθ' AB, τοῦτο v (etiam m 2). || τῆς] τὴν R. || ἐλλειπούσης ABR, ἐνλειπούσης r, ἐλλιπούσης s casu, k consulto. De ceteris codd nihil constat. || ἐν add ABCsk, om r et ceteri codd ut videtur (etiam m 2). || λαμβάνη AB, λαμβάνῃ e conj edidit *Korais*, λαμβάνει v (etiam m 2).

Cap. XIII. § 1. στρατεύματι scripsi, στρατεύμασι v (etiam AB). || ἀφιγμένης ABENRsk, ἀφιγμένοις r et ceteri codd (etiam m 2). || σφίσι (sic!) AB, εἴς τι v (etiam P et m 2). || δὴ ABENsk, δεῖ r P et ceteri codd (etiam m 2). || φαινέσθω e conj *Korais* scripsi, φαίνεσθαι v (etiam m 2), ἔσεσθαι M, om AB.

§ 2. ὑποταττομένων AB, ὑποτεταγμένων v (etiam m 2). || εὐθυμουμένου AB, εὐθύμου v (etiam m 2). || βλέποντος ABENsk, βλέποντες rP et alii codd (etiam m 2). || τὸ στρατόπεδον AB, στρατόπεδον v. || „ὡς οὐδενὸς ὄντος δεινοῦ] Haec omisit *Camerarius*." RIGALT. || κακοῦ] καὶ B.

§ 3. *πολλοὶ καὶ*] *καὶ πολλοὶ* R et m 2. || *εἵνεκεν* AB. || *θαρροῦσαν* scripsi, *θαρσοῦσαν* v, *θάρσους* AB, omisso *αν* propter sequens *ἀνυπόκριτον*. Erraret, qui recepto substantivo aut *πλήρη* aliudve ejusmodi adjectivum aut post *ἀνυπόκριτον* substantivum *κήρυκα* esset additurus. || *ἀφομίαν* B. || *δὲ* hic quidem v (etiam AB). || *ἡ*] *οἱ* B. || *ἀμφοῖς* (sic!) m 2. || *ἃ* AB, *ὅτε* v (etiam m 2). An *οἷα*?

Cap. XIV. Titulum, qui in rAP ad sequens demum membrum *ὅτ' ἂν* etc. adscriptus legitur, tacite huc collocavit *Schwebelius*. *ΠΟΤΕ*] *τότε* A. || *ΔΕΙ* om EN.

§ 1. *ἀναθάρσησις* AB, *ἀναθάρρησις* v (etiam m 2). || *οὕτω* v (hic quidem etiam AB). || *πολέμων* AB, *πολεμίων* etiam m 2. || *δεῖ* om R. || *δειλοὺσ ἔσται* B, *δειλους ἔσται* A, *δειλοὺς ἔστι* r, *δειλούς ἐστι* m 2 sk. || *ἀλλὰ* hic quidem AB. || *θρασεῖς* ABKRk, *θαρσεῖς* v.

§ 2. *δὲ συμβαίνει* AB, *γὰρ συμβαίνει* v (etiam m 2). || „*ὥστε μηδὲν ἐθέλειν τολμᾶν καὶ οὕτως καταφρονεῖν*] Haec desunt in R.“ RIGALT. || *τ' ἀντίπαλα* (sic!) AB, tantum *τὰ* v (etiam m 2). || *αὐτὰ* scripsi, *αὖ τὰ* AB et ita *Korais* edidit e conj, *ἂν τὰ* v (etiam m 2).

§ 3. *Titulum* de suo addidisse videtur *Korais*. In rs Latinus praemittitur: „Militum animos ex captivorum adspectu excitari posse.“ || *ὅτε* hic quidem v (etiam m 2). || *ἔχοντα τὰ στρατεύματα* AB, *ἔχον τὸ στράτευμα* v (etiam m 2). || *διατετάρακται* ABDMk, *διαπέπρακται* rs, quod „omnes tuentur codices“ SCHWEBEL., qui *διατέτραπται* conjecit. || *δυνηθεὶς πῆ* (sic!) *λαβεῖν αἰχμαλώτους ὁ στρατηγὸς* AB, *εἰ δυνηθῇ* (-*θείη* k e conj, -*θεῖ* m 2) *ἐφόδῳ λαβεῖν ὁ στρατηγὸς αἰχμαλώτους* v (etiam m 2). || *ἀπὸ* hic quidem v (etiam m 2). || *δίακροβολισάμενος* (sic!) AB. || *γενναίους* ABRsk, *γενναίοις* r et ceteri codd ut videtur. || *παραχρῆμα* ABR, *παρὰ χρῆμα* v. || *φυλάττειν κελεύσας* AB, *κελεύσας φυλάττειν* v (etiam m 2). || *δὲ* hic quidem v (etiam AB). || *ἀγενεῖς* rP et alii codd ut videtur. || „*προαπειλήσας*] In M ita legitur *προσ λήσας* et in ora libri ad lacunam implendam ...*ομι*... vt sit *προσομιλήσας*. Prior lectio verior.“ RIGALT. || Verba *σφίσιν* — *προδουλώσας* om R. || *τοῦ φόβου* AB. || *προαγέτω*, quod jam *Portus* conj, ABk; *προσαγέτω* v. || *ἐνδεικνύμενος* AB, *δεικνύ*-

μενος v. || *ἀγενεῖς* P. || *καὶ ταπεινοὶ* om sk, errore. || *ἐστὶν ἄνδρας* AB, *ἄνδρας ἔστιν* rs, *ἄνδραϛ ἐστὶν* k. || *τῶν* ante *ἑκάστου* om A (add etiam B).

§ 4. *ἐπάναθαρρεῖ* (sic!) A. || *ἀεὶ* ABCs, *εἰ* v (etiam KP et m 2). || *ἐλπίζειν* K. || *μεῖζον γίγνεσθαι* ipse scripsi, *μεῖζον γενέσθαι* k e conj, *μεῖζον γίνεται* v (etiam KP et m 2), *μεῖζόν* (*μειζόν* B) *γε* ABC, quod non sufficit. Sed fortasse *γενήσεσθαι* scribendum fuit. || *τῆς ἀληθείας* k e conj *Schwebelii*, *ταῖς ἀληθείαις* v (etiam AB).

Cap. XV. Verba *τάξις δὲ οὐ μία πολέμου*, quae om rP et ceteri codd ut videtur nec Saguntinus et Camerarius habuerunt, add sk ex C et *Leone* Tact. XX, 182, quibuscum faciunt AB. || *δ'* AB, *δὲ* sk. || *στρατευομένους* AB, ut *Korais* e Leone l. c. edidit; *στρατευσαμένους* v (etiam m 2). || *καὶ παρὰ τοὺς τόπους* om sk, errore. || *ἀντιπολέμους* AB, *ἀντιπολεμίους* v (etiam m 2). || *αὐτῶν — τῶν καιρῶν* ABCDk, *αὐτὸν — τὸν καιρὸν* v. || *ἃ δ' ἂν — ἁρμόζοι* AB, *ἃ δ' — ἁρμόζει* v. || *παρατάξεσι* ABk, *παρατάξεσιν* rs. De ceteris codd nihil constat. || *ταῦθ'* A, *ταῦτα* v (etiam B). || *ἐν* om M.

Cap. XVI. Titulus: ΣΥΝΤΑΞΕΙ k e conj, *ΣΥΝΤΑΣΣΕΙ* rs. || *δ'* A, *δὲ* v (etiam B. || *δ'* AB, *δὲ* v. || Verba *κατὰ τὰς — ἵνα καὶ* om R et interpretatio *Camerarii*. || *ἐκπαρατάξεως* (*εως* corr ex *εισ*) B. || *ἐπικέρως* AB, *ἐπικαίρως* M. || *προσβάλλοντες*, quod *Schwebelius* e conj edidit obsequente *Korai*, AB; *προβάλλοντες* r et ceteri codd ut videtur. || *ἔτ'* AB, *ἔτι* v (etiam m 2). || *ἀποχρῆσθαι τῇ τῆς ἱππικῆς* (*ἱπι-* B) *ἐπιστήμῃ* AB, *ἀποχρῆσθαί τι τῆς ἱππικῆς ἐπιστήμης* v (etiam m 2).

Cap. XVII. *καὶ τοξότας* om AB. || *σφενδονήτας* R. || *τάξει* C, *ἄξει* AB, *στήσει* v (etiam m 2). || *κατόπι* r. || *ἀνὰ πόδα* Rk, *ἀνάποδα* rs, *ἀναπόδα* AB; de ceteris codd nihil constat. || *ἀνάστασιν* AB. || *βαλεῖν* AB. || *παραποσὶν* B. || *μήν*, ut conj *Korais*, AB; *μὲν* v (etiam m 2). || *σφενδονηταὶ* AB. || *κυκλόσε τὸν δῖνον* emendavi in dissert. de script. milit. cod. Bern. p. 34[7]): *κυκλοσε τὸν δεινὸν* B, *κυκλοσετον δεινὸν* (sic!) A; *κύκλους τῶν λίνων* v (etiam m 2). || *ἑστώτων*] *ἔστω τῶν* AB. || *χιλίων* R. || *ἀντιπταιόντων* scripsi, *ἀντιπαιόντων* AB, *ἀντιπιπτόντων* v

(etiam m 2). || κατασκοπὸν B. || μέσοις, ut *Korais* e conj edidit, ABP; τ ο ῖ ς μέσοις v. || ὕψους R. || τοξεύσουσιν B. || κ α ὶ μὴ πάνυ τ ι ABCsk, μὴ πάντῃ r et alii codd ut videtur, κ α ὶ μὴ πάντῃ ENP, καὶ μὴ πάντῃ τι m 2.

Cap. XVIII. Titulus totus deest in M. || *ΤΟΙΣ* om A. || συμβαίνοι B. || γίγνεσθαι AB, γίνεσθαι v. || τραχέσιν AB. || κἂν] καὶ R et m 2. || πεδινὰ AP, πεδεινὰ v (etiam B). || ὀχθώδεις ABMsk, ὀχθώδη rP et cederi codd ut videtur (etiam m 2). || διακατέχῃ k, διακατέχη AB, διακατέχει v. || ἐπαγέτω AB, ut sk e *Schwebelii* conj; ἀπαγέτω r et ceteri codd ut videtur (etiam m 2). || βαλόντες AB, βάλλοντες v (etiam m 2). || ἂν om AB. || τυγχάνωσιν ABENsk, τυγχάνουσιν v (etiam m 2).

Cap. XIX. Titulus: κόντων] κτὸν (sic!) MV, „ἐν ἑτέροις ἀντιγράφοις (ἐν οἷς καὶ τὸ ἐμὸν) *ΑΚΟΝΤΙΩΝ*" KORAIS.

§ 1. διαστήματα AB, διάστημα v. || τάξεις ABCs, πράξεις rDP, παρατάξεις k e conj. || ἐκκενώσωσιν ABCsk, ἐκκενώσας rP et „codd reliqui omnes" SCHWEBEL. || προαγόντων, ut *Korais* e conj edidit, AB; προαγαγόντων v. || διεξίωσιν (sic!) AB, δείξωσι v, διήξωσι k e conj. || κάμπτειν AB, κατακάμπτειν v. || ἐστι hic quidem v. || φθάσουσιν, ut *Korais* e conj edidit, AB; φθάσωσιν v.

§ 2. λειμαίνονται B. || παραβιαζομένων ABENR, παραβιαζομένειν P et „quidam libri Mss." SCHWEBEL.

§ 3. Ad ἡ δὲ etc. in A ad marginem rubro colore allitus est titulus: περὶ σφενδόνων (sic!). || ἐστι hic quidem v. || ὥστ' AB, ὥστε v. || ἀπροοράτως ἀφυλάκτοις ABCsk, ἀφυλάκτως ἀπροοράτως rP (etiam m 2), ἀφυλάκτως κ α ὶ ἀπροοράτως EN. || ἐμπίπτειν ABCsk, ἐμπίπτει rP (etiam m 2). || ῥύζου M. || τριβώμενον B. || ἐν τῷ ἀέρι v; praepositionem om AB. || τὸ om P. || μηδ' A, μὴδ' B, μηδὲ v.

Cap. XX. Titulus: ἀπορεῖ A.

§ 1. δ'] δὲ v. || οἱ μ ὲ ν πολέμιοι et tum vice versa οἱ δὲ πρωτοστάται prono errore AB. || ταύτῃ k, ταύτη AB, ταύτην v. || πορευέσθων AB, πυρευέσθωσαν v (etiam m 2). || ἀνδρομήκεις] ἐπιμήκεις v. τοῖς μήκεσιν] τοῖς ἀνδρομήκεσιν v. Mutandi ansam dedit ἀνδρο- errore cum substantivo μήκεσιν con-

junctum. || καὶ om A, add etiam m 2. || ὑπὲρ] ἐπὶ R et m 2. || ἄχρι hic quidem AB. || γίνωνται AB. || οὕτως ABr, οὕτω v. || ὡς εἰπεῖν ABCsk, ὡς εἶπον M, εἶπον rP. || οὐθὲν AB, οὐδὲν v. || πήσονται R.

§ 2. ἀκροβολιζέσθων AB, ἀκροβολιζέσθωσαν v. || ἐπιθέοντες, ut *Korais* e conj edidit, ABM; ἐπιθέντες v (etiam m 2). || ἀποχρήσθων AB, ἀποχρήσθωσαν v. || συνελαύνωνται rP et „quidam libri" *Schwebel.*

Cap. XXI. Titulus: φοβουμένοις A, *ΦΟΒΟΥΜΕΝΟΣ* s, *ΦΟΒΟΥΜΕΝΟΝ* k.

§ 1. ἐπὶ μῆκος ἐκτεινέτω (α β m 2) A. || διαπεσόντας A m 2. || δ'] δὲν; τοῦτο δ' αὐτὸ inutiliter conj *Korais.* || πολεμίων, quod jam ante me invenit *Korais*, emendavi in dissertat. de cod. Bern. p. 32, quod etiam *Camerarius* legisse videtur vertendo „*adversariorum phalangem*"; πεζῶν v, πεδίων AB. || παθεῖν om M. || ὑποστέλλων] ἀποστέλλων v, pro quo *Korais* conj ἀποτείνων ἢ ἀποστενῶν, male utrumque. || ὑπερκεράσαντες A, ἐπικεράσαντες B. || προστατῶν R.

§ 2. μέντοι γε ipse scripsi, μὲν γὰρ v (etiam AB). || γὰρ] μὲν γὰρ v; priorem particulam om AB. || ἤτοι ABC, ἤδη v. || καὶ παρὰ τὰ κέρατα ipse scripsi, καὶ τὰ παρὰ κέρατα (vel παρακέρατα) v. In A tantum καὶ ἀναβιβάσας ἑκατέρωθεν, in B adeo καὶ ἑκατέρωθεν legitur verbis intermediis errore omissis. || παραστήσει M. || ἐγκλίναντας ed *Korais* e conj haud necessaria.

§ 3. στρατηγός τις] Ita emendavi l. c., γὰρ ὅστις v. Substantivum certe legisse videntur interpretes, *Saguntinus* „solertis vero erit *imperatoris*", *Camerarius*, „sane est ingeniosus *imperator* is —, qui" vertendo. || πολλοὺς ὁρῶν τοὺς πολεμίους ABC, ὁρῶν τοὺς πολεμίους πολλούς v. || ἐλάττωσιν AB. || ἢ] οἱ B, ὁ R. || παραποταμίαν B. || ὀφρυν A. || ταξάμενος αὐτοῖς omissis intermediis rP et ceteri codd, ut videtur; ἀποθεῖται (sic!) ταύτῃ τὴν κύκλωσιν τῶν πολεμίων ἢ παρώρειαν ἐκλεξάμενος ex C, quocum consentiunt AB, reposuit s. Sed pro ἀπωθεῖται (sic k!) in tribus codd ἀποτελεῖται legitur. || ὑπερκεράσαι CEN (etiam

m 2) sk, ὑπερκεράστας rP, ὑπὲρ κέρας AB. || ἀποκολύσοντας s errore, ἀποκωλύσαντας P et m 2.

§ 4. στατηγικὴ AB. || αὐτῷ γε ABCENs, αὐτό γε rP et „alii". || Verba δυνατὸν — ἐκλέξασθαι om A. || τοὺς ante τόπους om B.

§ 5. δ'] δὲ hic quidem v, γὰρ K (et m 2). || οἱ AB, οἵγε v. || προσάγονται ABPr, προσάξονται v. || κατ' ἄνδρα ABCsk, κατὰ ἄνδρας rP et alii codd. || βουλομένους ABRs, βουλομένοις rDP et „omnes fere codd" (*Schwebel*), βουλόμενοι Korais e conj edidit. Fortasse excidit αὐτοὺς sive ante sive post βουλομένους. || κυρτούμενοι sk e mera conj. || ἐναπολείψονται M, qui etiam sequens τῷ om. || κόλπῳ ABMsk, κύκλῳ rP et alii codd (etiam m 2). || ἀλλήλαις, ut *Korais* edidit e conj, AB; ἀλλήλοις v.

§ 6. ἀντεπακτέον AB, αὐτοὺς τακτέον R, ἀντιτακτέον v (etiam m 2). || τῶν AB, τοῖν v, τοῖς P et m 2. || δυοῖν EMNRk. || τῷ] τὸ R. || δ'] δὲ v. || προβαλλέτω AB. || ἀντιπαρατεταγμένος A, ἀντιπαρατεταγμένους sed *υ* fere absterso B, ἀντιπαρατατ-τομένοις v. || ἐναντίος AB, ut voluit *Korais; ἐναντίως* v. || ἱστάτω R. || ἢ] οἱ AB. || τὴν add AB, om v. || καὶ ante μηδὲν addi voluit *Korais*. || σηγματοειδοὺς (sic!) P. || ἐπὶ κέρως ex VI, 3. XVI. XXIII, 1 (et cfr. infra § 8) em *Schwebelius*, ἐπὶ κέρας v. || χώρας] χορείας AB. || ἀνελθεῖν] ἐλθεῖν v. || πράγματι A m 2. || ἐφέδρῳ] ἐφόδῳ EN et R in ora. || προσβαλλέτω ABCsk, περιβαλλέτω rP et ceteri codd, ut videtur; ἐφόδρω περιβαλέτω (sic!) m 2. || προάγουσιν AB et jam sk e conj, προσάγουσιν r et alii codd.

§ 7. διαμένωσιν scripsi e conj *Korais*; δὴ μένωσιν ABk, δὴ μένουσιν rsP et „omnes codd" *Schwebel.*, μὴ μένουσιν KR et ita legit *Camerarius* „Si cavae istius figurae instructionem *mutare* coeperint hostes" vertendo, male! || ἔνθα AB, ἐνταῦθα v (etiam m 2).

§ 8. εἰ om AB, add m 2. || προσβάλλει AB, προσβάλλῃ v, προσβάλῃ K, προσβάλοι k e conj. || κέρας AB, μέρος v. || κολυόμενοι s errore. || κέρως AB, κέρατος v.

§ 9. ὑποπόδα B. || καταπεπληγμένον, ut *Korais* e conj edi-

dit, AB; καταπεπληγμένων v. || ἐπιχώρησιν AB. || εἶτ' A, εἶθ' B, εἶτα v. || μεταβαλόμενον k e conj, μεταβαλλόμενον v. || ἐνίοτε] ἐνίους AB. || τὰς om R. || ἐπιχέονται ex mea em scripsi, ἐπικέονται rsP et alii, ἐπικέωνται AB, ἐπικέρονται DENR, ἐπιφέρονται k e conj. || ἐπιστρέψαντας ACsk, ἐπιστρέψανα (ultimum α in corr) B, ἐπιστρέψαντα rP et ceteri codd, ut videtur. || θάρσει AB, θαρσεῖν v.

Cap. XXII. Titulus deest in M. || In fine v add *ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΧΕΙΝ ΕΓΚΡΥΜΜΑΤΑ*, ante quod membrum Korais tacite inseruit *ΚΑΙ*.

§ 1. ἐπικουρήσαντας A m 2. || οὐκ ὀλίγον] ὀλίγων M (?). || κεκοπιακόσι hic quidem v. || τεταλαιπωρηκότας AB, κεκοπιακότας v, κοπιακότας m 2.

§ 2. δ' ἂν (sic!) B, δὲ ἂν v. || τούτου AB, τοῦτο v (etiam m 2). || ἐκ AB, εἰ v. || αὐτῶ δοκῆ A, αὐτῶ δοκεῖ B, δοκῇ αὐτῷ v. || ἐκπέμψαι AB, ἐκπέμψας m 2, ἐκπέμψῃ v, ἐκπέμψοι k e conj. || τι] τὸ AB. || τῆς αὐτοῦ k, τῆς αὐτοῦ v, utrumque om M. || στρατιᾶς ABM, et ita ed Korais e conj, στρατείας v. || παραγγεῖλαί τε] παραγγεῖλαι AB, παραγγείλας v (etiam m 2). || συμβάλῃ k e conj, συμβάλλῃ v, συμβάλλει M. || ἀναστάντας, ut *Korais* e conj edidit, AB; ἀναστήσαντας v, ἀναστήσοντας m 2. || ἐπάγεσθαι ex em *Schwebelii*, de qua tamen ipse dubitavit, scripsi; ἐπείγεσθαι v. || καθυστερεῖ R. || ποθὲν add AB, om v. || φυλὴν B. || ὁρμήσαιεν ABCsk, ορμῆσαι rP et ceteri codd, ut videtur.

§ 3. ἀπροοράτων ex mea em scripsi; ἀπειράστων v, ἀπειράτων conj *Korais*. Sed ipsum adjectivum vitiosum. Poterat etiam ἀπροσδοκήτων, ἀπροσλήπτων, ἀπρονοήτων scribi. || προλαμβάνουσαι AB, ὑπολαμβάνουσαι v. || οὗ] οὐ ABC, ἢ in C margine, ὃ rP et ceteri codd, ut videtur; ὧν sk ex *Schwebelii* em. || πήσονται R.

§ 4. δ' η A, δ' ἢ B, δὲ v (etiam m 2). || δραστικωτάτη AB, δραστηριωτάτη v. || τῶν om AB. || ἐπιβολή ABv, ἐπιβουλή ENR. || εἴ πη AB, καὶ εἰ v. || προεκπέμψαντι AB, προεκπέμψαι τι v (etiam m 2). || Verba τι — κελεῦσαι om M. || σύνταγμα AB, σύστημα v. || κελεύσας AB. || ἀναστάντας AB (in B ultimum α corr ex ε), ἀναστάντες v (etiam m 2). || ἂν om AB, ἐὰν v

(etiam m 2). || ἀπολείποιτο AB, ὑπολείποιτο v (etiam m 2). || δυναμένους P et m 2. || Verba ἐξ ἐναντίας — διὰ τοὺς om A prono errore, habet B. || „Ἐπικειμένους] Sequitur in M pars alicujus capitis, et caput fere integrum, cui titulus, περὶ τῶν μετὰ πολλῆς δυνάμεως ἐπιτρεχόντων πολεμίων τὰς χώρας ἡμῶν, καὶ τῆς μετὰ ἐγκρυμμάτων παρασκευῆς. Non esse Onosandri, stilus aperte indicat. cuius tamen sit nondum mihi liquido constat. Vide Notas.“ RIGALT. Sed in notis nihil ego inveni.

Cap. XXIII. Titulus: ΤΩΙ om sk. || ὑπακόοις A. || *ΟΜΩΣ*] ὃ μὲν A.

§ 1. τοῖς] τὴν R. || φιλοῖς (sic!) B. || τύχοι, ut *Korais* tacite edidit, AB; τύχῃ v. || ὧν] ων AB. || ἄνδρες scripsi, ἄνδρες v. || Verba λαιοῦ — ἐπὶ τοῦ om R, et eadem illa in A m 2 linea transfixit hac in margine addita nota: λει . ἐν ἀντιγρ' i. e. λείπει ἐν ἀντιγράφῳ. Patet igitur malas illas correctiones, quibus m 2 optimum codicem inquinavit, aut ex ipso R aut ex gemino ejus transscriptas esse. || ἐάν τε κατ'] κἄν τε καὶ κατ' AB, κἄν τε καὶ κατὰ v, κἄν τε κατὰ k e conj. || Verba κἄν τε — γιγνόμενον om R. || γινόμενον hic quidem AB. || ἐάν τε μὴ B, ἐάν τε μὴν (sed ν m 2 linea transfixo) A, κἄν τε μή v. || δὴ sk ex C, quocum faciunt AB; δεῖ rP et ceteri codd ut videtur. || ἀναγκαῖον εἰπεῖν (α β rubro colore m 2) A. || νῖκος A, νίκος B. || ὤρωρεν P, ὤρορεν m 2. || τοῦ om R, punctis m 2 notatum in A. || ποτ'] ποτε hic quidem v. || ἦν AB, ἡ m 2.

§ 2. κέρως ὄντος ἢ τὰ μέσα e conj scripsi non nimis certa, κέρως ἢ ἐπὶ τὰ μέσα v (etiam AB), quo tantum *Korais* offensus est, cujus hae sunt conjecturae: ἢ ἐπὶ τὰ μέσα ὄντος — ἢ τὰ μέσα ἔχοντος — ἢ τὰ μέσα συνέχοντος. || ὥσθ' ἅμα B, ὥσθ' ἅμα A, et ita legerunt interpretes *Saguntinus* „ita ut id *etiam* hostes ipsi audiant“ et *Camerarius* „*simul* ut hostest exaudiant“ vertendo atque edidit e conj *Korais*; ὡς θαῦμα v. || φίλοι R. || ἐπικηδεστέρους B. || ἀναθαροῦσι A. || γίγνωνται P. || ὁρμᾶν ABCsk, ὁρμᾶν rP et ceteri codd ut videtur (etiam m 2).

§ 3. συνήνεγκεν AB. || φιλίους AB, φίλους v (etiam m 2).

Cap. XXIV. Titulus: ΟΙΚΕΙΟΥΣ AENRsk, *οἴκους* rP et ;eteri codd, ut videtur. *τάττει* A. || *τοὺς ἀδελφοὺς* B. || *παρὰ* ριλίοις A, *παραφιλίοις* B. || *ἐραστὰς παρὰ παιδικοῖς* add ABCsk, »m rP et ceteri codd, ut videtur; punctis subscriptis notavit n 2. || *πλησίον τὸ*] *τὸ πλησίον* ABCs, *τοῦ πλησίον* rP et ce-eri codd, ut videtur (etiam m 2), *τῷ πλησίον* k e conj. | ιπὲρ] *ὑπὸ* AB. || *πρῶτος* etc. in ENR initium est capitis se-|uentis, et ita etiam legit *Camerarius* vertendo: „In fuga prin-ιipem esse oportet Imperatorem!“ || *ἄρξαι* AB, *ἄρξασθαι* v.

Cap. XXV. Titulus: ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ e conj sk, *τοῦ* ττρατοῦ Ar et alii codd, *τοῦ στρατηγοῦ* ENR. || *ΕΙΤΕ ΑΛ-ΛΗΣ* ex M add sk, om v etiam in AP. || *ΗΓΕΜΟΝΩΝ* sk e ;onj *Rigaltii*, *ἡμετέρων* v etiam AP.

§ 1. *καθέστηκε* k casu, ut videtur. || *πάντας* AB. || *ἀλλή-λους ἐρωτώντων* AB, *ἐρωτώντων ἀλλήλους* v (etiam m 2). || *εἶθ'* ιB, *εἶτα* v (etiam m 2). || *πλεῖον* AB, *πλέον* v (etiam m 2). || *δ'* ιB, *δὲ* v.

§ 2. *δεῖ*] *εἰ* AB. || *δ'*] *δὲ* hic quidem v, etiam AB. || *τοῖς* k ex M, *τοὺς* v, etiam AB. || *εἴτε αὐτοὺς τούτοις τοῖς κατό-κιν* AB, prono errore. || *εἶθ'* AB, *εἶτα* v (etiam m 2). || *τοῖς*, uod *Schwebelius* e conj edidit, AB; *τοὺς* v (etiam P). || *ὑπὸ* ;όδας A, *ὑπὸ πόδασ* B. || *παραπλησίου* AB, ut edidit *Korais* e onj, *παραπλήσιον* v, *τοῦ παραπλησίον* (sic!) m 2, *παρὰ τοῦ* ;αραπλησίου R. || *γινομένου* hic quidem v.

§ 3. *τῷ*, quod *Schwebelius* e conj edidit, ABP; *τὸν* v etiam m 2). || *εἶθ'* AB, *εἶτα* v (etiam m 2). || Verba *καὶ τέταρ-ος πέμπτῳ* hic excidisse vidit *Korais*. || *ὁ πέμπτος τῷ ἕκτῳ* v; rticulos om AB. || *καθ' ἕνα πάντες* sk ex C, quocum faciunt ιB, *καθ' ἓν ἅπαντες* v (etiam P). || *ὥστε* hic quidem B. || *ση-αθὲν* R. || *ὑπὸ*] *ἐπὶ* A.

Cap. XXVI. Titulus in AR praefixus demum est ante verba ια *μὴ* etc. || *ΠΑΡΑΣΥΝΘΗΜΑΤΑ* EMN, *περὶ συνθημάτων* eteri, etiam A.

§ 1. *γινέσθω* hic quidem AB. || *νεύματι* M, *νεύματος* rP et lii codd, ut videtur (etiam m 2); *νεῦμα* AB (hic quidem in ersus fine). || *ὅπλου* R, quod haud scio an praeferendum sit. ||

περιφορᾷ conj *Korais*, male. || *γενομένου ποτὲ ταράχου* R. || *πιστεύσωσιν* A, sed *ν* finale lineis duabus m 1 transfixum.

§ 2. *δήπου* m 2. || *οὔτε γὰρ — δυνάμενοι*] *οὔτ' ἐχόντων λέγειν οὔτε ξυνιέναι δυναμένων* R. || *λέγει* B. || *τὸ*, quod om v, ipse addidi. || *κἂν — μέλλωσιν* AB, *καὶ — μέλλουσιν* v uno tenore.

Cap. XXVII. Titulus: παραλύειν M. || *ὑποχωρήσεσι* A. || *τὰς* ante *διώξεις*, quod *Korais* e conj intulit, etiam add AB, om v. || *ἵνα* hic quidem v. || *σφαλλόμενοι βλάπτωνται* ABMsk, *βλαπτόμενοι σφάλλωνται* rP (nisi quod *σφάλλονται*) et ceteri codd ut videtur (etiam m 2). || *πλείονά τε* Korais e conj edidit, *πλεονά τε* AB, *πλείονα δὲ* v (etiam m 2). || *κατορθοῦντες*] *καὶ ὀρθοῦντες* AB. || *ἐπιφαινόμενοι*] *ἐπιφερόμενοι* k tacite, errore ex sequentibus nato, ut videtur. || *ἀταράκτως* AB facili errore. || *αὖθις* om M. || *παλίντροπον* ABCsk, *παλίστροφον* r et ceteri codd ut videtur, *παλίνστροφον* P. || *λεγέτω* AB, *λεγόντων* v (etiam m 2). || *μηδ' ἐπιφαλέστερον* (sic!) B, *μηδὲ ἐπισφαλέστερον* v. || *λεγόντων μένειν ἐν τάξει μὴ ἐπισφαλέστερον* R.

Cap. XXVIII. Titulus: Περὶ τοῦ μὴ δι' etc. rP et alii codd, ut videtur; ineptam particulam om AEMNsk. || *τὸν* ante *στρατηγόν* om A. || *δ'*] *δὲ* hic quidem B. || *τῷ στρατηγῷ* ABCPsk, *τὸν στρατηγὸν* r et ceteri codd ut videtur. || *ῥᾳδία*] *ῥηΐδία* R, *ῥηιδία* m 2. || *δ'* B, *δὲ* v. || *θύγειν* B. || *λόχοις* R. || *αἰθύγμασι* hic quidem AB. || *δείματα*, ut *Korais* edidit e *Schwebelii* conj, AB; *δείγματα* rP et ceteri codd (etiam m 2). || *προεμπίπτοντα* AB, *προσεμπίπτοντα* v (etiam m 2). || *παράττει* P.

Cap. XXIX. Titulus in AR praefixus demum est ante *ἀνατεινόντων*.

§ 1. *καὶ* add AB, om v (punctis notatum m 2). Contra omnes, etiam AB, add *καὶ* ante *σὺν ἀλαλαγμῷ*, quod delevi. || *σὺν ἀλαλαγμῷ* ABEMNRsk, *σύναλαγμῷ* r et alii codd ut videtur. || *ὄψεις* R. || *πάταγος* ABsk, *πάταγοι* EN, *πάγοι* rMP (etiam m 2).

§ 2. *ὑπὲρ* ABMsk, *ὑπὸ* rP et ceteri codd ut videtur. || Ante *πρὸς* v add *καὶ*, quod om AB. || *παρεγκλίνοντες* AB, *παρεκκλίνοντα* v (etiam m 2). || *ἐσμιγμέναι* B. || *ἐπάλληλα* AB, *πρὸς ἄλληλα* v (etiam m 2). || *προεκπέμπει* scripsi, *προσεκπέμπει* AB,

ἀντιπέμπει v (etiam m 2). || ταυτὶ AB, ταυτῇ P, ταύτῃ v, ταῦτα k e conj. || εἰ γίγνοιτο ABsk, εἰ γίγνοιντο rP et alii codd ut videtur, ἐγίγνοντο ENR et m 2.

§ 3. δέ AB, ut conj *Korais*; δή v (etiam m 2). || ἐνίοτε δεῖ ποτὲ τὲ χρήσιμον R. || τὴν punctis subnotatum m 2. || ἐντὸς ABCsk, ἐγγὺς rP m 2 et ceteri codd ut videtur. || κατέχει ἄχρι B. || ὁποῖα A. || δ ὲ τέτακται K, unde *Korais* conj διατέτακται.

Cap. XXX. Titulus: ὠφείλει r, φίλος R. || *ΤΩΙ ΔΕΙΝΙ*] τῶν δεινῶν M. || *ΤΩΙ ΑΛΛΩΙ* ipse scripsi, *ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ* v. || *ΕΞΕΤΑΖΕΙΝ*] ἐξισάζειν M. || ἄρχοντα R. || εἶτά που τότε ABM, εἶτα τοῦ ποτὲ r, εἶτα τοῦ πότε PR (τοῦ ποτε m 2), εἶτα τοῦτο ποτὲ *Chokierius* ex sua interpolatione, εἶτα περὶ τοῦ πότε sk ex EN. || τίνας τίσιν ABMs, τίνα στήσειν rP et „omnes, quos quidem adhuc excutere licuit, codices" SCHWEBEL; τίνας τε τίσιν k e conj. || Post ὥσπερ v add γάρ, quod om AB et deleverat e conj *Korais*. || προκατανοήσαντα ABMsk, καταπρονοήσαντα rENP m 2. || ἄριστ' AB, ἄριστα v. || δόξαι AB, δόξῃ v (δόξη m 2). || „Quae post vocem πολλάκις sequuntur verba in ENR nec non in *Camerarii* versione desunt, quae vero pleniores codices recte servant." SCHWEBEL. Nominatim etiam ABP nec non *Nicolaus Saguntinus*. || ἤθη AB, ἔθη v.

Cap. XXXI. Titulus: ΠΡΟΤΕΡΕΥΩΣΙ Ak, προτερεύουσι v. || ἐλεγέσθαι (sic!) A.

§ 1. ἐπιλεγέσθω AB, ἐκλεγέσθω v (etiam m 2). || παρ' ὄρη, ἅ] Sic e conj scripsi; παρ ὄρη A, παρόρη B, παρόρια v (etiam m 2). || ἥκιστα v, hic quidem etiam AB. || τάγμασιν e conj scripsi, πράγμασιν v.

§ 2. ἀπολελείφθων AB, ἀπολελείφθωσαν v (etiam m 2). || ἀποσκευῆς AB, παρασκευῆς v (etiam m 2). || αὐτῷ B. || καταλειψομένους (linea et η ead m) B.

Cap. XXXII. Titulum om AENPR; in versionibus *Saguntini* et *Camerarii* hoc caput antecedenti connexum legitur.

§ 1. μὲν add AB, om v (etiam m 2). Sequentia AB ita exhibent: ἄρητᾶι διακαθαιροῦντας, haud infrequenti errore. || φιλίων AB, φίλων v (etiam m 2). || ἐπαίνειν (sic!) B. || μᾶλλον

quod antecedentium literarum similitudo hausit, e conj addidi. || πλεῖον AB, πλέον v (etiam m 2).

§ 2. ὅλοις] ὅπλοις R. || πῶς ἐνταῦθ' ἄν τις ᾖ ego scripsi; πῶς ἐνταῦθά τις ᾖ AB, πῶς ἐνταῦθα τῇ σῇ v, πῶς ἂν ἐνταῦθά τις ᾖ k e conj. || πῶς ἐνταῦθα τὸ νικᾶν τῇ φρονήσει K. || τοῦ ἡττᾶσθαι AB. || μαρτηρήσειεν B.

§ 3. φιλοτόλμως AB, φιλοτίμως v (etiam m 2). || ἐπιτρεπτέον, ut *Schwebelius* e Porti conj edidit, B; ἐπιστρεπτέον A, ἐπιτραπτέον r et ceteri codd ut videtur (etiam m 2).

§ 4. δ' ἁμαρτάνειν] Ita hic quidem scripsi pro δ' ἂν, quod v, etiam in AB, legitur. Verbum necessarium v legitur post δοκοῦσιν, sed ibi om AB. || τὸ νικᾶν B.

§ 5. ὁ ὄλεθρος] ὄλεθρος ABCsk, om rP et ceteri codd ut videtur. || κἂν μὴ] ἄν μοι R. || ἀπώλειά ποτ A, ἀπώλειά ποτ' B. || ἀποφράττωντας (sic!) A. || φιλίων AB, φίλων v (etiam m 2). || τῷ ante τάχα add AB, om v (etiam m2). || Verba τάχα — προδήλῳ τῷ om B in textu, sed ead m adscripta ad marginem. Verba quae sequuntur post ζητεῖν usque ad ἡσυχάζειν om R et versio *Camerarii*.

§ 6. ὑποδείκνυτο R. || ὁ ante ὄλεθρος add B, om v (etiam A). || μεθ ἐξουσίασ (sic!) B. || ἐπικνειμένων R. || πᾶν AB, ἅπαν v (etiam m 2). || βούλονται ABMsk, βούλεται rP et ceteri libri, ut videtur. || διαθῆναι AB. || τοῖς δὲ μένουσιν] τοῖς δὲ φεύγουσιν R.

§ 7. πεπειμένοι A. || παρατάξεσιν AB, πράξεσιν v (etiam m 2). || δὲ εὐκλεῶς hic quidem B. || χείρον' ἀεὶ] χεῖρον εἰ AB, χείρονα ἀεὶ v (etiam m 2).

§ 8. πεῖσαι (sic!) AB, πείσει v (etiam m 2). || εἰ δὲ μή, ἀλλὰ μέντοι γ' ὡς πλείστους ex mea conj scripsi, et tale quid legisse videtur Camerarius vertendo „Itaque optimum fuerit, si istam sententiam inserere cunctis Imperator possit, vel saltem quam plurimis." ἐπεὶ τοῖς γ' ὡς πλείστους AB, ἐπεί τοί γε ὡς πλεῖστοι v (etiam m 2, nisi quod πλείστοι), εἰ δὲ μή, τούς γε πλείστους conj *Korais*, qui etiam de delendis particulis μέν et γὰρ cogitabat, ut uno tenore ἐπεί τοί γε ὡς πλεῖστοι ᾖ παντελεῖς etc. decurrerent. || περιεποιήσατο AB, περιεποιήσαντο v

(etiam m 2). || περιέπεσε AB, περιέπεσον v (etiam m 2). || Verba περιεποιήσαντο — ἐλαττώμασι om R, et totum membrum ἢ γὰρ — περιέπεσεν deest in *Camerarii* versione.

§ 9. δ' ἐκ AB, δὲ ἐκ v. || πρὶν ἢ A, πρὴν ἢ B, πρινὴ v. || Ante στρατηγοῖς v (etiam m 2) add τοῖς, quod om AB. || ἐπίνοιαι νίκης scripsi e codicum optimorum vestigiis: ἐπινοία νί (hae duae literae in rasura) καὶ κ' ἀντιστρατηγήσεις A, ἐπινοία νίκαι κάντι στρατηγήσεις (sic!) B, ἐπίνοιαι καὶ ἀντιστρατηγήσεις tantum v (etiam m 2). || θαυμασιώτεραι AB, θαυμασιώτεροι v (etiam m 2). || Post τοῖς add v (etiam m 2) εὖ, quod om AB. || ὑποσημῆναι λόγῳ AB, ἐπισημῆναι (?) λόγῳ C, ἐπισημᾶναι tantum v (etiam m 2, nisi quod ἐπισημάναι). || ἢ om AB.

§ 10. πάντ'] πάντα v (hic quidem etiam AB). || ἐξηρτυμένοι, quod *Schwebelius* e conj edidit, AB; ἐξηρτημένοι r et ceteri codd ut videtur, ἐξηρτήμενοι P. || ὁ ante ἀναγκάζονται om B. || πολλὰ καὶ] πολλάκις C teste Schwebelio. || ἐπείγονται r, ἐπάγονται M. || εἰσφερόμενοι AB, ἐπιφερόμενοι v (etiam m 2). || ἀλλὰ AB, ἀλλὰ καὶ v (etiam m 2). || οἱ μὲν στρατηγοὶ τὴν δύναμιν AB. || ἀποβαινόντων ABCsk, ἀπομενόντων rP et ceteri codd, ut videtur. || ἡ ante μνήμη om AB.

Cap. XXXIII. §. 1. δ'] δὲ v (hic quidem etiam AB). || ἢ (ἣ A) τολμηρότερον AB, uti jam conj *Korais*; ἢ μὴ τολμηρότερον v (etiam m 2). || τοῦ om R et m 2. || κατὰ AB, καὶ κατὰ v (etiam m 2). || ἀνυπέρβλητον ABMsk, ὑπέρβλητον r et ceteri codd ut videtur. || εἰσενέγκαιτο, ut *Korais* e conj edidit, AB; εἰσηνέγκατο v. || ἡ ante γνώμη et τῆς ante ῥώμης add AB, om v. || ἀνδρίᾳ δρᾶσαί τι] ἀνδρᾶσαί τι A, ἀνδρᾶσαι τί B. || κρείττων conj *Korais*, male.

§ 2. τοὺς ναύτας ABCsk, τοῖς ναύταις rP m 2 et „plerique codd." *Schwebelius*. || τοῦτον, εἰ στρατηγός AB, τοῦτο ποιεῖ στρατηγός, εἰ v (etiam m 2). || ἡ τῶν ὅλων ex mea conj posui; ἡ γὰρ τῶν ἀμεινόνων v, ἡ τῶν ἀμεινόνων AB, ἡ τῶν ἀμυνόντων M, quorum neutrum ferri potest.

§ 3. τοῦτο τῷ] τῷ tantum AB, τὸ tantum v (etiam m 2). *Korais*, qui etiam ex K ἐμπαραβάλλεσθαι scripsit, τὸ ante τὸν στρατηγὸν addidit. || πεφρόντικε hic quidem v. || Verba τοῦ

σύμπαντος —τεθνήξεται om ENPRV et versio *Camerarii.* || *δ'* add AB, om v. || *σοῦτον* A.

§ 4. *ὥστ' ἂν* AB, *ὥστε* v (etiam m 2). || *τοῖς πολεμίοις* ABCsk, *τῶν πολεμίων* rP et „libri scripti“ SCHWEBEL. || *αὐτὸσ* B. || *εἰργάσθαι*, ut sk e Porti conj, AB; *εἴργασται* rP et „omnes libri “SCHWEBEL; *ἤργασται* R. || Ante *καὶ* adjectivum, quale est *ἄλογος*, excidisse videtur. *Korais καὶ* delendum censuit.

§ 5. *ἐπιφαίνειν* AB, *ὑποφαίνειν* v (etiam m 2). || *δεῖ*] *δὴ* AB. || *ἐκκαλῆται* Bsk, *ἐκκαλῆται* corr ex *ἐκκαλεῖται* A, *ἐκκαλεῖται* rP et ceteri codd ut videtur || *δ'*] *δὲ* hic quidem v. || *μηδὲ αὑτὸν* v, *μηδὲ αὐτὸν* R, *μὴ δ' αὑτὸν* AB. || *αἵ, ζεῖν σώζομεν οὐδὲ* (sic!) R. || *καὶ* add AB, om v; sed legisse videtur et *Saguntinus* „vitae *quoque* suae prospiciat“ et *Camerarius* „suam *etiam* ipse vitam conservare debet“ vertendo. || *φιλίων* AB, *φίλων* v (etiam m 2).

§ 6. *ἀποδειλιῶσι* hic quidem AB. || *παρακαλεῖν τοὺς μέλλοντας ἀναπληροῦν τι ἐλλεῖπον* MR; nec aliter *Camerarius* verba conjunxit vertendo „accersere quibus imminuti ordines expleantur“. || *παρακαλλεῖν* priore *λ* m 2 transfixo A. || *κάμνουσι* hic quidem v.

Cap. XXXIV. Titulus in rs et libris, etiam A, demum ante verba *τῶν μὲν ἰδιωτῶν* § 2 legitur, quibus etiam verbis caput ipsum initium capit, antecedentibus *ἀνακαλεσάμενος — ἡγεμονίαι* cum superiore capite conjunctis sub hac inscriptione: *Officium imperatoris pugna diremta.* Recte distinxit *Korais.*

§ 1. *πομπαῖς* AB. || *χρῆσθαι* sk ex C, *χρηστὴ* A, *χρηστὰ* v etiam BP. || *πάρεστι* hic quidem v. || *ἐπαγγελλόμενος* AB, *ἐπαγγειλάμενος* v (etiam m 2).

§. 2. *τὰ* ante *πάτρια* add [illegible]N, om v, etiam ABP. || *κατὰ τὰ*] *τὰ* tantum AB, utrumque [illegible] v. Scribi etiam poterat *καὶ αἱ παρ' ἑκάστοις νόμιμαι.* || [illegible]*τρατηγικαὶ* ABENRsk, *στρατηγικαῖς* rP et ceteri codd ut videtur (etiam m 2). || *δ'*] *δὲ* hic quidem v. || *πανοπλίαι* ENRsk, *πανοπλίας* AB, *πανοπλίαις* rP et ceteri codd ut videtur (etiam m 2). || *λοχαγίαι* om P. || *τάξεων* in AB junctum cum *λοχαγίαι*, *τάξεως* v (etiam m 2). || *αἱ* ante *ἄλλαι* add AB, om v. || *τῶν μὲν ἰδιωτῶν.* His verbis ante *Koraim*

v, etiam in A, et novum caput incipere et titulum praefigi supra monui. || ἀνδραγαθήμασιν M. || δ'] δὲ hic quidem v. || ἀριστεύσασιν ABCENsk, ἀριστεύουσιν r, ἀριστεύουσι P. || ἀμοιβαί AB, αἱ ἀμοιβαί v (etiam m 2). || τε tantum B, τε καὶ v (etiam A). Et hic copulam et illic articulum tollendum esse vidit etiam *Korais*. || τὸ] τὶ k tacite, errore, ut videtur.

§ 3. οἱ δ'] οἱ δὲ hic quidem v.

§ 4. ἔνθα AB, ἐνταῦθα v (etiam m 2). || καὶ bis A. || ἐκτίνειν, ut *Korais* e conj edidit, AB; ἐκτείνειν v (etiam m 2). || ἐπικαρπίαν ABMrsk, ἐπικαρδίαν P, ἐπὶ καρδίαν ENRV. || ἀποδιδόναι· τὰ γὰρ τῶν πολεμίων ἐπιτρεπέτω τοῖς AB, ἀποδιδόναι τὰ τῶν πολεμίων. Ἐπιτρεπέτω δὲ τοῖς v (etiam m 2). || ἁρπάζειν m 2. || ἡ χάρακος AB. || ὁτὲ scripsi, ὅτε ABMs, ὅτι rP et alii codd, ἔτι DERNk. || Verba βουλεύειν — μάλιστα om AB.

§ 5. συνοίσοι k e conj, συνοίσει v (etiam AB). || θηρίων AB, θηρίον v (etiam m 2). || ἡττωμένων AB. || προτροπὴν AB, προνομὴν v (etiam m 2.) || τι add AB, om v (etiam m 2).

Cap. XXXV. Titulus tantum ex V in rsk receptus est, om etiam in A.

§ 1. οὐδ' ἀεὶ B, οὐδ αἰεὶ (sic!) A, οὐδ' ἐπὶ v (etiam m 2). || δ' οὐ AB, δὲ οὐ v (etiam m 2).

§ 2. πάνθ' AB, πάντα v.

§ 3. γνώῃ AB, γνοίη v (etiam m 2). || εἰ τὰ AB, εἴτε v (etiam m 2). || ὧν om rP et alii codd ut videtur (etiam m 2), add ABMsk. || οὗ γέ μην ἐστὶν r et codd ut videtur, οὔ γέ μήν ἐστι sk e conj, οὔτε μήν ἐστι AB. || πολέμῳ *Korais* e conj scripsit, sine causa. || δαψιλείαν AB. || ἀνεπικώλυτον, quod *Korais* e conj reposuit, AB; ἐπικωλυτὸν rs et ceteri codd ut videtur. || παρ' αὐτοὺς A, πὰρ αὐτοὺς B. || ἡττωμένων AB. || ὠφέλιαι B. || σφίσιν rs, σφίσι ABk.

§ 4. Nec *titulum* nec intercapedinem quidem habet A. || δ'] δὲ hic quidem v. || συνεστὼς ABCsk, συνετὸς rEMNV (etiam m 2), συνεςτὸς P, συνεχῶς R(?). || μάλιστα — συμμάχους] Ita locum, de quo jam *Schwebelius* et *Korais* dubitaverunt, restitui; μάλιστα μὲν τούς, πρὸς οὓς ἐστιν ὁ πόλεμος, κἂν δοκήσῃ τοῖς συμμάχοις v (etiam m 2), quam scripturam etiam veteres interpretes habuisse videntur; aliquid veri in AB remansit, ubi

posteriora sic leguntur *κἂν δοκῇ οἱ τοὺς συμμάχους.* || *τότε* e conj addidi, om v. || *παλίντροπον* ABENRsk, *πάλιν τρόπον* r et alii codd ut videtur. || *ἵν' εἴ* ego scripsi, *ἢ* rP et ceteri codd ut videtur, *εἴ* AB, *ἵνα εἴ* Csk. || *αὐτοὶ*] *αὖθις* AB. || *κρατῆσαι* rP et fortasse etiam alii. || *ἔχει* rP et fortasse etiam alii codd. || *φιλίων* AB, *φίλων* v (etiam m 2). || *τότε γε* AB, *τόγε* v, *τοῦτό γε* k tacite, nescio unde. || *ἀμύνεται* rP.

§ 5. *ἐπιτρεπέσθων* AB, *ἐπιτρεπέσθωσαν* v (etiam m 2). || *ἀνεύσεις* R. || *τοῦ* AB et jam k tacite, nescio unde; *τοὺς* v. || *ὑπομένωσι* AB, *ὑπομένωσιν* v.

Cap. XXXVI. § 1. *μήτε τόπον* add ABP, om v. || *ὁσία*] *ὅση* AB. || *ἀναγκαῖα* m 2.

§ 2. *ἔτυχεν* AB, *ἔτυχε* v. || *εἰ* ABCsk, *οὐ* r et ceteri codd ut videtur; *ὡς δ' αὐτὸς τεθναίη* tantum R. || *ἀτύμβυτον* AB.

§ 3. *Titulum* Graecum, pro quo in rs Latinus legitur „*De cladibus acceptis sarciendis*“, tacite add *Korais*, de suo, ut videtur. Certe nec A aut titulum aut intercapedinem habet. || *δ'*] *δὲ* hic quidem v. || *ἡττῶτο* AB, *ἡττῶνται* v. || *παραμυθησάμενος*, ut *Korais* e conj edidit, AB; *παραμυθησόμενος* v (etiam m 2). || *τοὺς ἀνασωθέντας ἐκ τῆς μάχης* AB, *τοὺς ἐκ τῆς μάχης ἀνασωθέντας* v (etiam m 2). || *καιρῷ* conj *Schwebelius*, *τῷ καιρῷ* scripsit *Korais*, qui item in sequentibus *οἴεται* pro *οἰόμενος* conjecit. Nemo vulgatam intellexit, quae optime habet: „occasionem tum vel maxime acceptum detrimentum reficere solere arbitratus.“

§ 4. *εὐπραγίαις* PV et m 2. || *ἀμελείας* AB, quo recepto *αἰτία* post *γίγνεται* addidi, *ἀμέλεια* v (etiam m 2). || *δυστυχημάτων* (*υ* m 2!) A.

§ 5. *φυλάξασθαι* ABCsk, *φυλάξας* rP et alii codd ut videtur (etiam m 2), *φυλάξαι* EN. || *οὐδ'* AB, *οὐχ* v. || *οὐθ' ὡς δεῖ φυλάξασθαι τὰς δυσπραγίας Korais* e conj edidit.

§ 6. *εἶτ'* AB, *οὔτ'* v (etiam m 2). || *ἢ* ante *τὴν αὐτὴν* add AB. || *ἐχέτω* AB, *ἔχει* v (etiam m 2). || *παχεῖν* (sic!) m 2. || *ἂν εἰς τὸ* k e conj, *ἄρ ἐς τὸ* r, *ἄρ' ἐς τὸ* s, *ἀρεστὸν* R, *ἄρ' ἐιστὸ* A (*ἄριστον* m 2), *ἄρ' εἰσ τὸ* B. || *τι* e conj addidi, om v. || *εἰσενέγκαιτο* A, *εἰσενέγκετο* B, *εἰσηνέγκατο* v (etiam m 2). || *ὡς* add AB, om v (etiam m 2). || *ἄκαιρος*] *ἄκρος* R et m 2.

Cap. XXXVII. Titulus: ἀφύλακτος ARk, ἀφύλακτον P.

§ 1. μὴδ' bis A, μήδ' bis B, μήτ' bis v (etiam m 2). || ἐν ante εἰρήνῃ in A delet m 2.

§ 2. οὔτ' scripsi, οὐκ AB, ὄντ' m 2, οὐδ' k e conj. || τι om R et m 2. || ὕποπτον sk ex C, αὔτοπτον v, etiam ABP. || τὸ ἀπὸ τῶν] τῶν ἀπόντων AB, τὸ ὑπὸ τῶν R.

§ 3. ἀδικῆσαι ABCsk, ἀδικεῖσθαι rENP et ceteri codd ut videtur, ἀδικῆσθαι m 2. || ἀπαχθὲς r et quidam codd ut videtur. || οὕτως rP et alii codd ut videtur. || παρὰ σπονδῆσαι B. || ἀπολείπει AB, διαλείποι r, ἐπιλείποι s, ἐπιλείπει k e conj (etia m 2); de codd non constat.

§ 4. τοῖς θεοῖς, ut *Korais* e conj edidit, AB; τοὺς θεοὺς v (etiam m 2). || ἐκδικία A. || εὐσεβὲς AB, εὐσεβῆ v (etiam m 2). || Post ἀσφαλῆ, quod consulto reliqui, ποιοῦσιν seu tale quid excidisse videtur.

§ 5. ἀνοήτων ἐστὶν AB, cuius „scripturae apparet etiam in V vestigium.“ RIGALT. ἀνόητόν ἐστιν v (etiam m 2). || τοῦ τοὺς ABKk, τούτους rs et ceteri codd ut videtur. || τοὺς — κινδύνους AB, τοῦ — κινδύνου v (etiam m2). || αὐτοὺς] αὐτὸς R et m 2. || τῷ] τὸ R. || ἀπόλυσθαι P. || ἐξὸν, ut *Korais* e conj collato Leone Tact. XVI, 20 edidit, AB; ἐξ ὧν v. || τῶν, quod e conj *Korais* adjecit, add ABR; om v. || αὐτοί τε] αὐτοῖς AB (sed οι in B in rasura), αὐτός τε R et m 2. || πταίσαιειν (sic) s errore. || ἀσεβήσουσι . τῷ καὶ εἰ ἐδυνήθησαν tantum AB, omissis intermediis, quae — τε οἱ πολέμιοι τῷ ἐπιχειρῆσαι καὶ δοκεῖν πεποιηκέναι — m 2 in A ad marginem adscripsit. Hinc etiam factum videtur, quod v ante εἰ ἐδυνήθησαν additur καί, quam particulam delendam vidit *Korais*.

Cap. XXXVIII. Titulus: τὰς om A.

§ 1. προχωρούσαις m 2. || προσφερέσθων AB. || προσαγάγοιτο AB, προσάγοιτο v. || ἢ s errore. || τοῦ τῶν, ut *Korais* e conj edidit, AB; τούτων v (etiam m 2). || τεύξεσθαι AB et jam sk e *Schwebelii* conj, τεύξασθαι v (etiam m 2). || προσάγεται AB, προσάγει v (etiam m 2). || αὐτοὺς ἑκόντας sk ex C, οὕτως ἔχοντας v, ἔχοντας tantum AB.

§ 2. δὲ om B. || πικρῶς (in B ω corr ex ο) — πολεμικῶς, ut *Korais* e conj edidit, ABC; πικρὸς — πολεμικὸς v. || καὶ

πολεμικὸς εὐθὺς R. || κατασκάπτων AB, κατακόπτων v. || αὑτῷ ἐπίπονον AB, ἐπίπονον αὑτῷ vel αὐτῷ v.

§ 3. ἀπαραίτητόν AB, ἀπαραίτητός v (etiam m 2). || ὑποχειρίων, ut sk e *Schwebelii* conj, etiam AB; ὑποχείρων rP m 2 et ceteri codd, ut videtur.

§ 4. οὐθὲν — φόβος om R et versio *Camerarii*. || ὥς s errore. || κακῶν AB, κακῶς v. || ἢ s errore. || καθυφέσθαι AB.

§ 5. δ'] δὲ hic quidem v.

§ 6. πολιορκία B. || τοῖς ὧδε AB, τοιοῖσδε v (etiam m 2). || τεθηριωμένοις ABMsk, τεθηρωμένοις rP et ceteri codd ut videtur, τεθειρωμένοις R. || ταλαίπωροι BCDk, ταλαίποροι (ω ead m) A, om v. || ποτὲ AB, πολλοὶ r et m 2, πολλαὶ sk tacite, πολὺ M. || σφαλεραί k e conj, σφαλερώτεραι v (etiam A), ἀσφαλερώτεραι B.

§ 7. In A nec *titulus* nec intervallum conspicitur; in rs *titulus* latine legitur „fidem proditoribus esse servandam". || τὰς δὲ B. || ἵν' AB, ἵνα v. || ἑλόμενοι AB, ἑλομένοις v (etiam m 2). || τρέπονται P. || ὃ] ἢ R. || χαρίζεσθαι R.

§ 8. ἐκτίνειν, ut *Korais* tacite edidit, AB; ἐκτείνειν v.

Cap. XXXIX. Titulum om AEMNR. || *ΤΗΣ ΤΩΝ ΑΣΤΡΩΝ* tacite k, τῆς ἀστρώϑ rP, *ΤΟΥ ΑΣΤΡΩΟΥ* s.

§ 1. προδοσίας ABENRsk, προδοσίᾳ r et ceteri codd ut videtur, προδοσία P. || τῶν πόλεων sk e *Schwebelii* conj, et ita jam *Camerarius* vertendo „ad — occupandas noctu *urbes*" legit; τῶν πολεμίων AP et ceteri codd ut videtur, πολεμίων tantum r, nec aliter *Saguntinus* „ad nocturnas *hostium* opprimendorum occasiones"; τῶν πολέμων certe B. || ἐπιβολὰς ABsk, ἐπιβουλὰς r „atque libri scripti tantum non omnes" SCHWEBEL.

§ 2. ἔστιν AB, ἔστι v. || ὁπόστην ABk, ὁποστὴν Ms, ὅπως τὴν r et ceteri codd ut videtur. || τις om Kk. || κατασφαξειν (sic!) A. || ἀντιπραττόντων ABMsk, ἀντιπαρατατόντων r m 2 et ceteri codd ut videtur. || φρουρὰ R. || ἔνδων (in B δ corr, ut videtur, ex τ) AB. || κἄπειτα ABCKk, κἀπὶ v (etiam m 2); δυεῖν ABC; κἄπειτα δυοῖν k e conj, κἀπιδυεῖν r, κἀπιδυοῖν EN, κἀπὶ δυοῖν Rs. || ἤτοι, ut *Korais* e conj edidit, AB; εἴτε v (etiam m 2). || προσπελάσαντα] προσπερὰς (sic!) R. An latet πρὸς πύλας? || τὸν — στρατὸν AB, τῷ στρατηγῷ v (etiam

m 2). || πρὶν ἢ AB, πρινὴ v (etiam k!). || ἢ] ἢ A. || ὑστερήσαντα ARsk, ὑστερήσαντας r B et ceteri codd ut videtur. || προκειμένων] προειρημένων R.

§ 3. καὶ add ABM, om v (etiam m 2). || ὅθεν AB, ὅσον v (etiam m 2) errore ex sequentibus oriundo; ὅσων Kk. || καὶ τῶν e conjectura addidi, om etiam AB. || τῆς ὥρας AB, τὴν ὥραν v (etiam m 2). || ὅσον AB, ὅσην v. || τὴν add AB, om v (etiam m 2). || ὁρῶν AB. || καὶ πόσον AB, καὶ tantum v (etiam m 2). || συλλογισάμενον ABCsk, συλλογισάμενος rP m 2 et ceteri codd ut videtur. || προσιόντα e conj scripsi, προσιόντας v. || τείχων B.

§ 4. *Titulum* tacite add k, e solo *Saguntino*, ut videtur, qui hunc praemisit: „*De vrbe interdiu occupanda.*" || ἅπαντας om R, delet m 2. || αἰφνιδίοις AB. An αἰφνίδιος? || γένηται AB, γίγνηται v (etiam m 2).

§ 5. κἂν μὴ om AB, add etiam m 2. || πορρήσεωσ B. || ὡς tacite om sk, errore, ut videtur. || προσβάλλοντα] προςβάλλειν τὰ AB, προβάλλοντα P. || δ' ὅτ' ἂν hic quidem AB, δὲ ὅταν v. || δοκεῖ R. || φίλιον = φίλων scriptum in B.

§ 6. αἴγε AB. || ἀπρόληπτοι, ut *Korais* e conj edidit, etiam AB; ἀπρόσληπτοι v (etiam m 2). || ἕως AB, ὡς v (etiam m 2). || συνθεωρήσουσιν P. || αὐτοὺς] αὐτοὺς v (etiam m 2), αὐτὸς AB.

§ 7. διὸ (sic!) A. || ὑπέταξεν P.

Cap. XL. Titulum om A (nisi quod *Π* rubro colore ante πολιορκία allevit m 2) EFMNR et versio *Camerarii*.

§ 1. στρατιωτῶν e conj scripsi; στρατηγῶν v, etiam AB. || οἷ ABMsk, οἵ r et alii codd ut videtur, ὅ,τι R, εἰ EN. || γινώσκῃ hic quidem B. || τὸ ἐπιβουλεῦον· ὁ μὲν γὰρ AB, · τὸ ἐπιβουλευόμενον γὰρ rDP m 2 et ceteri codd ut videtur, · τὸ ἐπιβουλεῦον γὰρ Ms, τὸ ἐπιβουλεῦον . Ὁ γὰρ k e conj.

§ 2. αὐτὸ R. || δόξει rP. || τὸ κινδυνεῦον R. || ὑπάρχω B. || φθάσας δρᾶσαί τι e conj scripsi; φθάσαι καί τι δρᾶσαι v, ubi „male abundare" copulam *Korais* dicit, φθάσας καί τι δρᾶσαι M, φθάσαι ἢ δρᾶσαι K, φθάσαι δρᾶσαι tantum ABP.

§. 3. μυχανὰς B. || χεῖρας σφίσιν v. || τοῦτο hic quidem v.

Cap. XLI. Titulum om AENR et versiones *Saguntini* atque *Camerarii*.

§ 1. τολμήσειν R, τολμήσειεν m 2. || ταῖς πύλαις v; arti-

culum om AB. || προκαθίσας AB. || πολεμίων ABsk, πόλεων rP; de ceteris codd nihil constat.

§ 2. πολιορκοῦσι s, errore, ut videtur. || κατὰ AB hic quidem, κἀτ (sic!) m 2. || τε add AB, om v, delet m 2. || ὡς γίγνεται AB, γίνεσθαι v, γίγνεσθαι k. || οὔθ' ὅπῃ προσβαλοῦσιν e conj scripsi, οὔθ' ὅτι προσβάλλουσιν r et alii codd ut videtur, οὔθ' ὅτῃ (sic!) προσβάλλουσιν P, οὐ τὸ πῆπρος βαλοῦσιν (sic!) A, οὐ τὸ πῇ προσβαλοῦσιν (sic!) B; οὔθ' ὅτε προσβάλλουσιν s, οὔθ' ὅτε προσβαλοῦσιν k, uterque e conj. || „οὐ δρωμένων] Quae deinceps sequuntur usque ad οὔθ' ὁποίοις, desunt in R et versione *Camerarii.*" RIGALT. || οὔθ' ὁπόσοι om v: οὐθ ὁπόσοι οὐθ ὁ ποίοις (sic!) A, οὐθ ὁπόσοι οὐθ ὁποίοισ (sic!) B. || μέρεσι e conj scripsi, κλίμασι v, κλήμασι EKN, κλίμαξι legit *Saguntinus* vertendo „quibusve *scalis* quid moliatur."

Gap. XLII. Titulum om MPV. || *O* add ante *ΦΟΒΟΣ* v. || μάντης A.

§ 1. ταῦτ' AB, ταῦτα v. || γίγνεσθαι k, γίνεσθαι hic quidem v etiam AB. || δυεῖν ABM, δυοῖν v. || ἀπετράπησαν A, ἀπεστράπησαν B, ἀνετράπησαν v (etiam m 2). || πύλας ABCsk, πόλεις v (etiam m 2).

§ 2. *Titulum Graecum* de suo addidisse videtur *Korais. Latinus* legitur in rs „*Imperator suo exemplo milites provocet.*" De his titulis Latinis audi sis *Schwebelium:* „Omnes, qui in uulgatis editionibus sequuntur tituli Latini, in EN non reperiuntur, quos tamen, Rigaltium secutus, in nostra hac editione exhibere non alienum judicavimus." || μὴ ὀκνείτω ABCk, κινείτω v, κινεῖτο (sic!) m 2. || οἰῶν corr m 2. || γάρ AB, δέ v (etiam m 2). || ἔμαθε AB, ἔμαθεν v, ἔμασθαι (sic!) m 2. || ἡδέσθαι R et m 2. || ἔθ' CB, ἔτι v (etiam m 2). || ἐπιταττομένον (ο corr ex ω) B. || ἐξ ἴσου B, ἐξίσου A, ἐπίσου v, ἐπίσου m 2.

§ 3. In A nec *titulus* nec intervallum; in rs „*De machinis ad oppugnationem.*" || ἐκ τῶν μηχανῶν AB, ὄντων μηχανημάτων v (etiam m 2). || Ante κατὰ δύναμιν v (etiam m 2) add τοῖς. || δεῖ om R et m 2. || ἔχειν add Csk, om v (etiam ABP). || ἢ ἑλεπόλεις AB, καὶ ἑλεπόλεις v (etiam m 2). || Ante ὑποτρόχους add rENP et alii codd ut videtur ἤ. || πολεμόν•των (sic, ita ut corruptum illud • et ex ο et ex ν ortum esse possit) A. ||

τῆς AB, ut jam sk e conj; τοῖς r et alii codd ut videtur. || ἀρχιτεκτόνων AB, ἀρχιτεκτονιῶν P, ἀρχιτεκτονικῶν v. || ἐπινοίαϑ' A, ἐπινοίατ' B.

§ 4. δ' A, δι' B, δὲ v (etiam m 2). || τοιόνδε v, hic quidem etiam AB. || εἰ AB, εἴγε v (etiam m 2). || προσβάλλειν, ut sk e conj, AB; προβάλλειν r m 2 et codd „tantum non omnes" SCHWEBEL. || ἄλλως ABRsk, ἄλλος rP et ceteri codd ut videtur. || εὐπορήσειεν ἐν e conj scripsi; εὐπορήσει ἐν ABM, εὐπορήσειε v (etiam m 2), ἀπορήσειε R. || περιστῆσαι μηχανάς, quod *Korais* e conj edidit, AB; περιστῆναι μηχαναῖς rPs et alii codd ut videtur, παραστῆναι μηχαναῖς M, περιϑῆναι μηχαναῖς DENR, περιϑεῖναι μηχαναῖς m 2. || καὶ κατὰ τὰ ἄλλα ABCs, καὶ τὰ ἄλλα rP et ceteri codd ut videtur, κατ' ἄλλα καὶ ἄλλα majore molimine *Korais*, cum καὶ ex dittographia ortum delendum esset.

§ 5. προβολὰς ABMR. || ἐπιβοηϑήσωσι, quod *Korais* e conj edidit, AB; ἐπί τι βοηϑήσωσι v (etiam m 2). || καταληφϑέντες AB. || οὐδὲ AB, ὧδε v (etiam m 2). Post τούτοις patet ϑαρροῦντες sive τολμήσαντες sive aliud quid ejusmodi excidisse.

§ 6. καϑάπερ AB, ὡς v, om P. || καὶ om P. || σκιάζειν ABCDM, σκευάζειν v (etiam m 2), σκεδάζειν k e conj. || περισπῶνται A. || περισφάλλοντα conj *Korais*. || ἀνατρέψαι ABDk, ἀναστρέψαι rsP et ceteri codd, ἀναστρέψασϑαι R et m 2. || τὸ πᾶν ABM, πᾶν τὸ *Korais* e conj, πᾶν v (etiam m 2).

§ 7. In A nec *titulus* nec intervallum; in rs „Quomodo oppugnatio acriter urgendo continuari possit". || εἰ δ' A, εἰδ' B, εἰ δὲ v (etiam m 2). || σπεύδοι ABM, σπεύδει v. || ὅσ' *Korais* e conj allato Leone Tact. XV, 18; ὅτ' v. || εἶναί οἱ B, εἶναίδι A, tantum εἶναι v (etiam m 2). || τοῦ] αὐτοῦ m 2. || προςβαλλέτω, ut sk e conj, AB; προβαλλέτω r m 2 et ceteri codd ut videtur. || κελεῦσαι AB. Nihil latet. || πρέπεσϑαι B.

§ 8. κατὰ πεῖρασ ἢ sic) AB. ||

§ 9. μετὰ AB, μετὰ τὸ v (etiam m 2). || ἀγωνίσασϑαι *Korais* e conj edidit. || ἕξει (sic!) AB. || κοιμάσϑω AB, κοιμᾶσϑαι v (etiam m 2). || τάγμα add AB, om v (etiam m 2). || δ' αὖ τὸ] δὲ αὖ τὸ v (etiam m 2), δ' αὐτὸ τὸ AB. || εἶϑ' AB, εἶτα v.

§ 10. προσβαλόντες, quod *Korais* e conj edidit, etiam AB; προσβάλλοντες v. || πάλιν πρῶτοι AB, πρῶτοι πάλιν v (etiam m

2). || „Τῇ νυκτὶ — πρῶτοι] Desunt haec verba in R et versione Camerarii.“ RIGALT. || δυσὶν AB, δυοῖν v (etiam m 2), δυεῖν M. || τρία, ut sk e conj, A; τρεῖα (sic!) B, τρεῖς v (etiam m 2). || τέτταρες R. || ἀριστοποιείσθων B, ἀριστομοιείσθων A, ἀριστοποιείσθωσαν v (etiam m 2). || δ' οἱ AB, δὲ οἱ v. || κύκλον τινὰ ABCR, κύκλῳ τινὰ rENP et ceteri codd ut videtur (etiam m 2), κύκλῳ τινὶ sk e conj.

§ 11. ἀμφότερα v, hic quidem etiam AB. || καὶ αἱ AB, καὶ tantum v (etiam m 2).

§ 12. τυγχάνουσι P. || τὸ αὐτὸ στρατήγημα ἀντεισοίσεσθαι AB, τῷ αὐτῷ στρατηγήματι ἀντιτάσσεσθαι v (etiam m 2). || παρ' ὂν] παρὸν MPV. || ὡς om AB. || τῆς add AB, om v (etiam m 2). || ἐγρήγορε hic quidem AB. || κἂν] καὶ P et m 2. || πασσυδὶ AB, πάσῃ σπουδῇ v (etiam m 2). || ἐν τειχείδιόν (sic!) B. || τὸ om M. || ὡσεί R.

§ 13. δὴ, ut sk e conj, AB; δεῖ rP et alii codd ut videtur. || πᾶσα v, etiam AB. || καὶ γ' ἀγρυπνίαις (sic!) AB. || εἶτα καὶ πρὸς τὰ scripsi; εἰ καὶ τὰ πρὸςὰ A, εἶτα πρὸς τὰ B, ἢ καὶ πρὸς τὰ v. || ἢ corr. ex εἰ in B. || παραδώσαντας B.

§ 14. In A nec *titulus* nec intervallum; in rs „Quo pacto imperator quiescere a laboribus aliquando possit.“ || κεχάλευται B. || ἑστὼς AB, ἔστω v; καὶ μόνος ἄγρυπνος ἔσται ἐπὶ τοσούτοις ἔργοις *Korais* e conj edidit. || „τοῖς αὐτοῖς ἔργοις] Quae sequuntur usque ad ἕνα τῶν etc. praetermissa sunt in versione *Camerarii*.“ RIGALT. || παρ' ὂν] παρὸν AB. || οὗτος] οὕτω AB. || δ' ὀλίγος] δ' ὁ λόγος R et m 2. || ἕνα τῶν] ἐν αὐτῷ AB. An ἕνα τῶν αὐτῷ ἐν δόξῃ? || ἡγεμόνα AB, ἡγεμόνων v (etiam m 2). || καὶ τὰ] κατὰ M. || ἐπιστητάτω AB.

§ 15. In A nec *titulus* nec intervallum; in rs „Loca quae obsessi inaccessa existimant obsidentibus saepenumero prodesse.“ || πόλεως AB, τῆς πόλεως v (etiam m 2). || ὠχυρωμένα AB, ὀχυρώτερα v (etiam m 2). || Post τειχῶν in AB intervallum sequente Ἔδωκε cum litera majuscula. || μείζονας B. || εἴωθεν AB. || τὰ τοιαῦτα ABCsk, τὰ ποιοῦντα rENP et ceteri codd ut videtur. || τὸ ἐρυμνόν] ἐρυμνὰ *Korais* e conj edidit. || στρατιῶν R et m 2.

§ 16. δεῖ ABENRsk, δὴ r et alii codd ut videtur. || ἐπαγ-

γελείαισ (ει corr ex ι) B. || ὀλίγαις ENR et m 2; nec aliter *Camerarius* legit „*mediocribus* honoribus“ vertendo. || ἀναβαίνειν ABCsk, ἅμα βαίνειν rENP et m 2. || δυσχωρίας, ut *Korais* e Leone Tact. XV, 20 edidit, etiam AB; δυσχερείας v, δυσχερίας m 2. || πράξεως suspectum. An πάσης πόλεως? || ὑποκαταβάντες ABM, ὑποβάντες v. || τείχους AB, τοῦ τείχους v (etiam m 2.

§ 17. In A nec *titulus* nec intervallum; in rs „Quid valeat tubicinis opera in expugnatione“. || ὀνήσειε Ak, ὀνήσειισ (sic!) B, ὀνήσειεν v (etiam m 2). || καί τι ABPk, καί τοι v. || σαλπιγητὰς οἳ A. || ἀνιμήσαιεν (μ corr ex β ut videtur) B. || ἀκουσθοῖσα s errore. || τειχῶν B. || κατακράτος A. || ἑαλωκόσιν AB. || πολεπίων B. || σαλπιγητῇ A.

§ 18. In A nec *titulus* nec intervallum; in rs „Quid debeat agere imperator in urbem expugnatam invadendo“. || ἔτι, quod *Korais* conj, A; ἐπὶ v (etiam B et m 2). || μήποτε v. || ἀμύνωνται A, ἀμύνονται B, ἀμύνοιντο v, ἀμύνοιτο m 2. || τοὺς] τοῖς m 2. || ἐπεισπίπτοντας AB, ἐπιπίπτοντας v. || καταλαβόμενοι conj *Korais*. || ἀντεπίοιεν BCMsk, ἀντ' ἐπίοιεν A, ἀντεπίνοιεν rP et alii codd ut videtur (etiam m 2), ἀντεπιτείνοιεν R. || ἐπιπολὺ AB. || κακώσοντες, quod conj *Korais*, etiam AB; κακώσαντες v.

§ 19. ἕως scripsi, ὡς AB; ὁ rEN (etiam m 2) et alii codd ut videtur, ὃ sk. || ἀλλά τι, quod *Korais* conj, AB; ἄλλοτι r et ceteri codd ut videtur, ἄλλό τι s et m 2, ἄλλο τι k. || ἢ καὶ μὴ scripsi, καὶ μὴ tantum AB; ἢ μὴ tantum v (etiam m 2). || κατειλήθησαν ABCsk, κατηλίθησαν rP et alii codd ut videtur, κατηλείθησαν M, κατηυλίσθησαν ENR. || πόνον] πόσον m 2. || κατέστησαν e *Korais* conj scripsi, κατεστήσαντο v (etiam AB). || * ἢ καὶ] „Hiulca mihi quidem hic oratio, et uocula aliqua ante ἢ καὶ excidisse uidetur: qualis uero illa fuerit, uel alii libri ueteres, uel me doctiores definiant.“ SCHWEBEL. Tantum ἢ K. *Korais* aut utramque particulam tollendam aut lacunam statuendam arbitrabatur. Tale quid excidit: πολιορκίαν οὐχ ἧττονα ἢ καὶ etc. || ἔστιν scripsi; ἔστι v, ἔστω B et m 2.

§ 20. τόδε τὸ A, τὸ δὲ τὸ B, τὸ tantum v. \\ δίψουσι hic

quidem AB. Post hoc verbum B add *καὶ* sed linea ead m transfixum. || *δι' ὀργῆς*] *εἶς* R et m 2. Voluitne *ε ἷς ἕκαστος*? || *ἑαυτῷ* AB, *αὑτῷ* v (etiam m 2). || *ταυτὰ* (sic!) Cs, *τὰυτὰ* k, *ταῦτα* v etiam AB. || *φρονῇ* sk e *Schwebelii* conj, *φρονεῖ* r et omnes codd ut videtur (etiam ABP). || *μόνον* B. || *ληφθῇ* AB, *ληφθείη* v. || *σπεύδειν ἀποτιθέμενον* scripsi; *σπευδεον ἀποτιθέμενοι* (sic; sed ultimum *ι* ead m linea transfixum) A, *σπευδέον ἀποτιθέμενοι* B, *σπεύδειν ἀποτίθεσθαι* v. || „*οἱ γὰρ ὀξεῖς* etc.] desunt in R." RIGALT. || *τὴν κοινὴν* AB, *καινὴν* v (etiam m 2), *καὶ τὴν Korais* e conj edidit. || *φανερὰν οὐκ ἐῶσι* AB, *οὐκ ἐῶσι φανερὰν* v (etiam m 2). || *εἰ καὶ* AB, *κἂν* v (etiam m 2.) || *ἀλλ'* om v, etiam AB). || *τὸ λοιπὸν* AB, *λοιπὸν* v (etiam m 2).

§ 21. *καὶ τοὺς — ἀναγκάζει*] Ita ego scripsi: *καὶ τοὺς ῥίπτειν* (*αὐτὰ* add B) *βουλομένους φυλάττειν ἀναγκάζει* AB, *καὶ τοὺς τὰ ὅπλα φυλάττειν βουλομένους ῥίπτειν παρασκευάζει* v (etiam m 2). || *μὲν* add AB et *Korais* e conj, om v (etiam m 2). || *εὐπαραμύθητος*, quod *Korais* e conj *Schwebelii* edidit, etiam AB; *ἀπαραμύθητος* v (etiam m 2). || *οἴκτιστος* om k, errore ut videtur. || *τε* om KRk. || *μᾶλλον*] *μάλιστ'* R. || *μαρτύριον Korais* e conj edidit, *μαρτυρεῖ* ABC, *μαρτυρεῖν* v (etiam m 2).

§ 22. *μέντοι* AB, *γάρ πως* v (etiam m 2), *γάρ τι* M. || *ἔχοι* AB, *ἔχει* v. || *ἡττωμένοις* R. || *τούτοις* AB, *τοῦτο* v (etiam m 2). || *μὴ ἐντυγχάνοντας* AB. || *κτενοῦσι* A, *κτεινοῦσι* B et m 2, *κτείνουσιν* v. || *ἀναντραγώνιστον* CPsk, *ἀνταγώνιστον* rAB et ceteri codd ut videtur. || *ἔχων, τί*, ut habent sk e *Schwebelii* conj, etiam AB; *ἔχοντι* v (etiam P et m 2). || *διαθῆναι* A.

§ 23. In A nec *titulus* nec intervallum, in rs „Imbelles captivos remittendos, si fame urbs premenda sit". || *λιμῷ πιέσας* scripsi, *λιμῷ πίεσθαι* (sic!) A, *λιμῷ σ πιέσαι* (sic, et exstincto singulari illo *σ*) B; tantum *λιμῷ* v (etiam m 2). || *τιν'*] *τινα* hic quidem v, etiam AB. || *ἔτι* add AB, om v. || *καὶ παιδάρια* add ABP, om v. || Pro *ἑκὼν Korais* conj *ἑλών*; *ἑκῶν* A. || *πράξεις ἔσται — συναναλώσει* scripsi: *πράξεις . εἰς δὲ τὰς παρασκευὰς μόνας τοῖς ἔνδον τροφὰς θᾶττον συναναλώσει* AB, *πράξεις τὰς παρασκευασμένας* (*παρεσκευασμένας* k), *τοῖς δὲ ἔνδον τὰς τροφὰς* (sic Msk, *στροφὰς* rP et alii codd ut vide-

tur) συναναλώσει θᾶττον v (etiam m 2). || φιλίων AB, φίλων v. || ἐφέξει AB, ἕξει v (etiam m 2). || τόπον conj Scaliger.

§ 24. In A nec *titulus* nec intervallum, in rs „Qualis esse debeat imperator parta victoria.“ || εἰδέτω A. „Scaliger in emendationibus notat αὐτῷ, quod ipsum Chokier in textum recepit.“ SCHWEBEL. || εὔφορτος ex mea conj scripsi, ἄφορτος AB et *Korais* e conj, quod non intellego, ἄφυρτος v (etiam m 2). || ἔχων· ὁ μὲν scripsi; ἔχων ἃ (ἃ fere scriptum ut οἱ in B) μὲν AB, ἐκεῖνα μὲν v (etiam m 2). || ἐγέννησε A, ἐγγέννησε (sed prior γ linea transfixum) B, ἐγέννησαν v, ἐγένησαν P. || ἐπεσπάσατο, ut s e conj, etiam B, ἐπεσπάσατα (sic!) A, ἐνεσπάσατο r et alii codd ut videtur, ἐσπάσατο R et m 2, ἐσπάσαντο K, ἐπεσπάσαντο k.

§ 25. παρὰ τοῖς πέλας conj. *Korais*. || ἄλλοις ABMsk, ἀλλήλοις r P et ceteri codd ut videtur (etiam m 2). || τοσοῦτόν τε AB, τοσοῦτον δέ τι v, τοσοῦτον δέ τοι R et m 2. || μὲν om k, errore. || φθονὴν (sic!) P.

§ 26. αἰεὶ AB. || *Subscriptio*: *ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ* rs, τέλος τοῦ ὀνοσάνδρου A, Ὀνασάνδρου (sic!) στρατηγικόσ: ~ B, „Onosandri finis“ *Saguntinus*.

ΟΝΟΣΑΝΔΡΟΥ

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

P. 1 ed. Schwebel.

1. *Ἱππικῶν μὲν λόγων ἢ κυνηγετικῶν ἢ ἁλιευτικῶν τε αὖ καὶ γεωργικῶν συνταγμάτων προσφώνησιν ἡγοῦμαι πρέπειν ἀνθρώποις, οἷς πόθος ἔχεσθαι τοιῶνδε ἔργων, στρατηγικῆς δὲ περὶ θεωρίας, ὦ Κόϊντε Οὐηράνιε, Ῥωμαίοις καὶ μάλιστα Ῥωμαίων τοῖς τὴν* 2
συγκλητικὴν ἀριστοκρατίαν λελογχόσι καὶ κατὰ τὴν Σεβαστοῦ Καίσαρος ἐπιφροσύνην ταῖς τε ὑπάτοις καὶ 3
στρατηγικαῖς ἐξουσίαις κοσμουμένοις διά τε παιδείαν, ἧς οὐκ ἐπ' ὀλίγον ἔχουσιν ἐμπειρίαν, καὶ προγόνων ἀξίωσιν. 2. *ἀνέθηκα δὲ πρώτοις σφίσι τόνδε τὸν λόγον οὐχ ὡς ἀπείροις στρατηγίας, ἀλλὰ μάλιστα τῇδε θαρρήσας, ᾗ τὸ μὲν ἀμαθὲς τῆς ψυχῆς καὶ τὸ παρ'* 4
ἄλλῳ κατορθούμενον ἠγνόησεν, τὸ δ' ἐν ἐπιστήμῃ τῷ καλῶς ἔχοντι προσεμαρτύρησεν. 3. *ὅθεν, εἰ καὶ παρὰ πολλοῖς φανείη νενοημένα τὰ παρ' ἐμοῦ συντεταγμένα, καὶ κατὰ τοῦτ' ἂν ἡσθείην, ὅτι μὴ μόνον στρατηγικὰς συνεταξάμην ὑφηγήσεις, ἀλλὰ καὶ στρατηγικῆς ἐστοχασάμην καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς φρονήσεως, εὐτυχοίην τ' ἄν, εἰ, ἃ δὴ Ῥωμαίοις δυνάμει καὶ δι'* 5
ἔργων πέπρακται, ταῦτ' ἐγὼ λόγῳ περιλαβεῖν ἱκανὸς εἶναι παρὰ τοιούτοις ἀνδράσι δοκιμασθείην.

4. τὸ δὲ σύνταγμα θαρροῦντί μοι λοιπὸν εἰπεῖν ὡς
6 στρατηγῶν τε ἀγαθῶν ἄσκησις ἔσται παλαιῶν τε ἡγεμόνων κατὰ τὴν σεβαστὴν εἰρήνην ἀνάθημα, εἰσόμεθά τε καὶ εἰ μηδὲν ἄλλο, παρ' ἣν αἰτίαν οἵ τε πταίσαντες ἐσφάλησαν τῶν στρατηγησάντων, οἵ τε εὐπραγήσαντες ἠέρθησαν εἰς δόξαν· μάλιστα δὲ τὴν Ῥωμαίων ἀρετὴν ἐννοήσομεν, ὡς οὔτε βασιλεὺς οὔτε πόλις οὔτ' ἔθνος μεῖζον ἡγεμονίας ἐκρατύνατο μέγεθος, ἀλλ' οὐδ' εἰς ἶσον ἤλασεν, ὥστε τοσούτοις βεβαιώσασθαι χρόνοις ἀκίνητον δυναστείαν. 5. οὐ γὰρ τύχῃ μοι δοκοῦσιν ὑπεράραντες τοὺς τῆς Ἰταλίας
7 ὅρους ἐπὶ πέρατα γῆς ἐκτεῖναι τὴν σφετέραν ἀρχήν, ἀλλὰ πράξεσι στρατηγικαῖς. συνεπιλαμβάνεσθαι μὲν γὰρ εὔχεσθαι δεῖ καὶ τὴν τύχην, οὐ μὴν τὸ παράπαν οἴεσθαι ταύτην κρατεῖν. 6. ἀλλ' ἀνόητοι οἱ καὶ τὰ σφάλματα τῆς τύχης ἐγκλήματα μόνης ποιούμενοι, οὐ τῆς τῶν στρατηγούντων ἀμελείας, καὶ τὰ κατορθώματα ταύτης, οὐ τῆς ἐμπειρίας τῶν ἡγουμένων· οὔτε γὰρ ἐπιεικὲς ἀνεπιτίμητον οὕτως ἀπολιπεῖν τὸν πταίοντα τοῖς ὅλοις, ὡς πάντων αἰτιᾶσθαι τὴν τύχην, οὔτε δίκαιον ἀμάρτυρον ἐπὶ τοσοῦτον ἐπαίνου τὸν κατορθοῦντα περιορᾶν, ἐφ' ὅσον ἁπάντων ἀνατιθέναι τῇ τύχῃ τὴν χάριν.

8 7. Ἐπειδὴ δὲ φύσει πάντες ἄνθρωποι τοῖς μὲν δι' ἐμπειρίας συντετάχθαι δοκοῦσιν, κἂν ἀσθενῶς ἀπαγγέλληται, τὸ πιστὸν εἰς ἀλήθειαν ἀπονέμουσιν, τοῖς δ' ἀπείροις, κἂν ᾖ δυνατὰ πραχθῆναι, διὰ τὸ ἀδοκίμαστον ἀπιστοῦσιν, ἀναγκαῖον ἡγοῦμαι περὶ τῶν ἐν τῷδε τῷ λόγῳ στρατηγημάτων ἠθροισμένων τοσοῦτο προειπεῖν, ὅτι πάντα διὰ πείρας ἔργων ἐλήλυθε καὶ ὑπ' ἀνδρῶν τοιούτων, ὧν ἀπόγονον ὑπάρχει Ῥωμαίων ἅπαν τὸ γένει καὶ ἀρετῇ μέχρι τοῦ δεῦρο πρω-

τεῦον. 8. οὐθὲν γὰρ ἐσχεδιασμένον ἀπολέμῳ καὶ νεωτέρᾳ γνώμῃ τόδε περιέχει τὸ σύνταγμα, ἀλλὰ πάντα διὰ πράξεων καὶ ἀληθινῶν ἀγώνων κεχωρηκότα 9
μάλιστα Ῥωμαίοις· ἅ τε γὰρ πολεμήσαντες ἐφυλάξαντο παθεῖν καὶ δι᾽ ὧν ἐμηχανήσαντο δρᾶσαι, πάντα 10
μοι συνείλεκται. 9. καίτοι οὐκ ἠγνόηκα, ὅτι μᾶλλον ἄν τις εἵλετο πάνθ᾽ ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἰδίας ἀγχινοίας τὰ στρατηγήματα δοκεῖν εἶναι, πλείονα θηρώμενος ἔπαινον τῶν πιστευσάντων, ἢ ἀπὸ τῆς ἀλλοτρίας ἐπινοίας· ἐγὼ δ᾽ οὐ παρὰ τοῦτ᾽ ἐλαττοῦσθαι δοκῶ. 10. καθάπερ γάρ, εἴ τις ἐν πολέμοις αὐτὸς στρατευσάμενος συνετάξατο τοιόνδε λόγον, οὐκ ἂν παρὰ τοῦθ᾽ ἥττονος ἠξιοῦτο μαρτυρίας, ὅτι μὴ μόνον φυσικῆς ἀγχινοίας ἰδίαν εὕρεσιν εἰσηνέγκατο στρατηγημάτων, ἀλλὰ καὶ τὰ δι᾽ ἄλλων εὖ πραχθέντα μνήμῃ παραθέμενος εἰς σύνταξιν ἤγαγεν, οὕτως οὐδ᾽ ἐμαυτὸν οἴομαι τοὔλαττον ἐπαίνων οἴσεσθαι παρὰ τοῦθ᾽, ὅτι μὴ πάντα τῆς ἐμῆς ὁμολογῶ συνέσεως εἶναι, τοὐναντίον δὲ προείληφα τόν τ᾽ ἔπαινον ἀνεπίφθονον ἕξειν καὶ τὴν πίστιν ἀσυκοφάντητον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α. 11

[ΠΕΡΙ ΑΙΡΕΣΕΩΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ.]

1. Φημὶ τοίνυν αἱρεῖσθαι τὸν στρατηγὸν οὐ κατὰ γένη κρίνοντας, ὥσπερ τοὺς ἱερέας, οὐδὲ κατ᾽ οὐσίας, ὡς τοὺς γυμνασιάρχους, ἀλλὰ σώφρονα, ἐγκρατῆ, νήπτην, λιτόν, διάπονον, νοερόν, ἀφιλάργυρον, μήτε νέον μήτε πρεσβύτερον, ἂν τύχῃ καὶ πατέρα παίδων, ἱκανὸν λέγειν, ἔνδοξον·

2. α΄. σώφρονα μέν, ἵνα μὴ ταῖς φυσικαῖς ἀν- 12

θελκόμενος ἡδοναῖς ἀπολείπῃ τὴν ὑπὲρ τῶν μεγίστων φροντίδα·

3. β΄. ἐγκρατῆ δέ, ἐπειδὴ τηλικαύτης ἀρχῆς μέλλει τυγχάνειν· αἱ γὰρ ἀκρατεῖς ὁρμαὶ προσλαβοῦσαι τὴν τοῦ δύνασθαί τι ποιεῖν ἐξουσίαν ἀκατάσχετοι γίγνονται πρὸς τὰς ἐπιθυμίας·

4. γ΄. νήπτην δέ, ὅπως ἐπαγρυπνῇ ταῖς μεγίσταις πράξεσιν· ἐν νυκτὶ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ ψυχῆς ἠρεμούσης στρατηγοῦ γνώμη τελειοῦται·

5. δ΄. λιτὸν δέ, ἐπειδὴ κατασκελετεύουσιν αἱ πολυτελεῖς θεραπεῖαι δαπανῶσαι χρόνον ἄπρακτον εἰς τὴν τῶν ἡγουμένων τρυφήν·

13 6. ε΄. διάπονον δέ, ἵνα μὴ πρῶτος τῶν στρατευομένων, ἀλλ' ὕστατος κάμνῃ·

7. ς΄. νοερὸν δέ· ὀξὺν γὰρ εἶναι δεῖ τὸν στρατηγὸν ἐπὶ πᾶν ᾄττοντα δι' ὠκύτητος ψυχῆς κατὰ τὸν Ὅμηρον

"ὡσεὶ πτερὸν ἠὲ νόημα·"

14 πολλάκις γὰρ ἀπρόληπτοι ταραχαὶ προσπεσοῦσαι σχεδιάζειν ἀναγκάζουσι τὸ συμφέρον·

8. ζ΄. ἀφιλάργυρον δέ· ἡ γὰρ ἀφιλαργυρία δοκιμασθήσεται καὶ πρώτη· τοῦ γὰρ ἀδωροδοκήτως καὶ μεγαλοφρόνως προΐστασθαι τῶν πραγμάτων αὕτη παραιτία· πολλοὶ γάρ, κἂν διὰ τὴν ἀνδρίαν ἀσπίσι πολλαῖς καὶ δόρασιν ἀντιβλέψωσιν, περὶ τὸν χρυσὸν ἀμαυροῦνται· δεινὸν γὰρ πολεμίοις ὅπλον τοῦτο καὶ δραστήριον εἰς τὸ νικᾶν·

15 9. η΄. οὔτε δὲ νέον οὔτε πρεσβύτερον, ἐπειδὴ ὁ μὲν ἀλόγιστος, ὁ δ' ἀσθενής, οὐδέτερος δ' ἀσφαλής, ὁ μὲν νέος, ἵνα μή τι διὰ τὴν ἀλόγιστον πταίσῃ τόλμαν, ὁ δὲ πρεσβύτερος, ἵνα μή τι διὰ τὴν φυσικὴν ἀσθένειαν ἐλλείπῃ. 10. κρατίστη δ' αἵρεσις ἡ τοῦ

μέσου· καὶ γὰρ τὸ δυνατὸν ἐν τῷ μηδέπως γεγηρακότι καὶ τὸ φρόνιμον ἐν τῷ μὴ πάνυ νεάζοντι, ὡς οἵτινές γε ἢ σώματος ῥώμην ἄνευ ψυχῆς ἔμφρονος ἐδοκίμασαν ἢ ψυχὴν φρόνιμον ἄνευ σωματικῆς ἕξεως, οὐδὲν ἐπέραναν· ἡ γὰρ ὑστερήσασα φρόνησις οὐδὲν ἐνόησε κρεῖττον, ἡ δ' ἐλλείπουσα δύναμις οὐδὲν ἐτελείωσεν. 11. *ὅ γε μὴν εὐδοκιμῶν οὐ μικρὰ τοὺς ἑλομένους ὤνησεν· ὅντινα γὰρ ἄνθρωποι φιλοῦσιν αὐτομάτῃ διανοίας ἐμπτώσει, τούτῳ ταχὺ μὲν ἐπιτάτ-* 16
τοντι πείθονται, λέγοντι δ' οὐκ ἀπιστοῦσιν, κινδυνεύοντι δὲ συναγωνίζονται.

12. *θ'. πατέρα δὲ προὔκρινα μᾶλλον, οὐδὲ τὸν ἄπαιδα παραιτούμενος, ἐὰν ἀγαθὸς ᾖ· ἐάν τε γὰρ ὄντες τύχωσιν νήπιοι, ψυχῆς εἰσιν ἰσχυρὰ φίλτρα περὶ τὴν εὔνοιαν ἐξομηρεύσασθαι δυνάμενα στρατηγὸν πρὸς πατρίδα, δεινοὶ καὶ ὀξεῖς μύωπες πατρός, οἷοί τε ἀναστῆσαι θυμὸν ἐπὶ πολεμίους, ἄν τε τέλειοι, σύμβουλοι καὶ συστράτηγοι καὶ πιστοὶ τῶν ἀπορρήτων ὑπηρέται γιγνόμενοι συγκατορθοῦσι τὰ κοινὰ πράγματα.*

13. *ι'. λέγειν δ' ἱκανόν· ἔνθεν γὰρ ἡγοῦμαι τὸ μέγιστον ὠφελείας ἵξεσθαι διὰ στρατεύματος· ἐάν τε* 17
γὰρ ἐκτάττῃ πρὸς μάχην στρατηγός, ἡ τοῦ λόγου παρακέλευσις τῶν μὲν δεινῶν ἐποίησε καταφρονεῖν, τῶν δὲ καλῶν ἐπιθυμεῖν, καὶ οὐχ οὕτως ἀκοαῖς ἐνηχοῦσα σάλπιγξ ἐγείρει ψυχὰς εἰς ἅμιλλαν μάχης, ὡς λόγος εἰς προτροπὴν ἀρετῆς ἐναγωνίου ῥηθεὶς αἰχμάζουσαν ἀνέστησε πρὸς τὰ δεινὰ τὴν διάνοιαν, ἄν τέ τι συμβῇ πταῖσμα περὶ τὸ στρατόπεδον, ἡ τοῦ λόγου παρηγορία τὰς ψυχὰς ἀνέρρωσε καὶ πολὺ δὴ χρησιμώτερός ἐστι στρατηγοῦ λόγος οὐκ ἀδύνατος ὥστε παραμυθεῖσθαι τὰς ἐν στρατοπέδοις συμφοράς, τῶν

ἑπομένων τοῖς τραυματίαις ἰατρῶν· 14. οἱ μὲν γὰρ
18 ἐκείνους μόνους τοῖς φαρμάκοις θεραπεύουσιν, ὁ δὲ
καὶ τοὺς κάμνοντας εὐθυμοτέρους ἐποίησε καὶ τοὺς
ἐρρωμένους ἀνέστησεν· 15. καὶ ὥσπερ τὰ ἀόρατα νοσήματα τῶν ὁρωμένων δυσχερεστέραν ἔχει τὴν θεραπείαν, οὕτως ψυχὰς ἐξ ἀθυμίας ἰάσασθαι λόγῳ παρηγορήσαντα δυσκολώτερον, ἢ σωμάτων φανερὰν ἐξ ἐπιπολῆς θεραπεῦσαι νόσον. 16. οὐδὲ χωρὶς στρατηγοῦ οὐδεμία πόλις ἐκπέμψει στρατόπεδον, οὐδὲ δίχα τοῦ δύνασθαι λέγειν αἱρήσεται στρατηγόν.

17. ια΄. τὸν δ' ἔνδοξον, ὅτι τοῖς ἀδόξοις ἀσχάλλει τὸ πλῆθος ὑποταττόμενον· οὐθεὶς γὰρ ἑκὼν ὑπομένει τὸν αὑτοῦ χείρονα κύριον ἀναδέχεσθαι καὶ ἡγεμόνα.
18. πᾶσα δ' ἀνάγκη τὸν τοιοῦτον ὄντα καὶ τοσαύτας
19 ἀρετὰς ἔχοντα τῆς ψυχῆς, ὅσας εἴρηκα, καὶ ἔνδοξον εἶναι.

19. Φημὶ δὲ μήτε τὸν πλούσιον, ἐὰν ἐκτὸς ᾖ τούτων, αἱρεῖσθαι στρατηγὸν διὰ τὰ χρήματα, μήτε τὸν πένητα, ἐὰν ἀγαθὸς ᾖ, παραιτεῖσθαι διὰ τὴν ἔνδειαν· οὐ μὴν χρή γε τὸν πένητα οὐδὲ τὸν πλούσιον, ἀλλὰ καὶ τὸν πλούσιον καὶ τὸν πένητα· οὐδέτερον γὰρ οὔθ' αἱρετέον οὔτ' ἀποδοκιμαστέον διὰ τὴν τύχην, ἀλλ' ἐλεγκτέον διὰ τὸν τρόπον. 20. οὐδὲ πλούσιος ἀγαθὸς ὢν τοσούτῳ διοίσει τοῦ γενναίου πένητος, ὅσον αἱ ἐπάργυροι καὶ κατάχρυσοι πανοπλίαι τῶν καταχάλκων καὶ σιδηρῶν — αἱ μὲν γὰρ τῷ κόσμῳ πλεονεκτοῦσιν, αἱ δ' αὐτῷ τῷ δραστηρίῳ διαγωνίζονται —, εἴ γε μὴ χρηματιστὴς εἴη· τὸν δὲ χρηματιστὴν οὐδ', ἂν πλουσιώτατος ὢν τύχῃ, συμβουλεύσω ποτὲ αἱρεῖσθαι· λέγω δ' ὀβολοστάτην, μετάβολον, ἔμπορον ἢ τοὺς παραπλήσιόν τι τούτοις πράττοντας· ἀνάγκη γὰρ τοὺς τοιούτους
20 μικρόφρονας εἶναι καὶ περὶ τὸ κέρδος ἐπτοημένους

καὶ μεμεριμνημένους περὶ τὸν πορισμὸν τῶν χρημάτων ὅλως μηδὲν ἐσχηκέναι τῶν καλῶν ἐπιτηδευμάτων.

21. προγόνων δὲ λαμπρῶν ἀξίωσιν ἀγαπᾶν μὲν δεῖ προσοῦσαν, οὐ μὴν ἀποῦσαν ἐπιζητεῖν, οὐδὲ ταύτῃ τινὰς κρίνειν ἀξίους ἢ μὴ τοῦ στρατηγεῖν, ἀλλ' ὥσπερ τὰ ζῷα ἀπὸ τῶν ἰδίων πράξεων ἐξετάζομεν, ὅπως εὐγενείας ἔχει, οὕτως χρὴ σκοπεῖν καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων εὐγένειαν. 22. καὶ γὰρ ἀπερίοπτον, τί τοῖς ἔμπροσθεν ἐπράχθη καλόν, ἐξετάζειν, οὐ τί ποιήσουσιν οἱ νῦν αἱρεθέντες· ὥσπερ τῶν πάλαι γεγονότων σώζειν ἡμᾶς δυναμένων καὶ τὰ νῦν, καὶ τὰ πρόσθεν τηρησόντων ἐκείνων. ἔτι δὲ πῶς οὐκ ἀπαίδευτον τοὺς μὲν στρατιώτας τοῖς ἀριστείοις τιμᾶν, οὐ τοὺς 21
ἐκ πατέρων λαμπρῶν, ἀλλὰ τοὺς αὐτούς τι γενναῖον ἐργασαμένους, τοὺς δὲ στρατηγοὺς διὰ τοὺς προγόνους αἱρεῖσθαι, κἂν ὦσιν ἄχρηστοι, μὴ διὰ τὴν σφῶν αὐτῶν ἀρετήν, κἂν μὴ γένει λαμπρύνωνται; 23. προσόντων μὲν δὴ τούτων ἐκείνοις εὐτυχὴς ὁ στρατηγός, ἀπόντων δ' ἐκείνων, κἂν παρῇ ταῦτα, ἄπρακτος.
24. ἐλπίσαι δ' ἄν τις τάχα καὶ ἀμείνους ἔσεσθαι στρατηγοὺς τοὺς οὐκ ἔχοντας ἐνσεμνύνεσθαι προγόνοις· οἱ μὲν γὰρ ἐπὶ πατράσι κυδαινόμενοι, κἂν ἐλλίπωσιν, οἰόμενοι τὴν ἐκ τῶν πρόσθεν εὔκλειάν σφισι φυλάττεσθαι πολλὰ καὶ ῥαθυμότερον διοικοῦσιν, οἷς δ' οὐδεμία προϋπάρχει δόξα προγόνων, οὗτοι τὴν ἐκ πατέρων ἐλάττωσιν ἐθέλοντες ἀναπληρῶσαι τῇ σφετέρᾳ προθυμίᾳ φιλοκινδυνότερον ἐπὶ τὰς πράξεις ἁμιλλῶνται· 25. καὶ καθάπερ οἱ πενέστεροι τῶν εὐπορωτέρων ταλαιπωρότερον ἐπὶ τὴν τοῦ βίου κτῆσιν ὥρμηνται τὸ ἐλλεῖπον ἀναπληρῶσαι τῆς τύχης σπεύ- 22
δοντες, οὕτως, οἷς μὴ πάρεστι κληρονομουμένη πα-

τέρων ἀποχρήσασθαι δόξῃ, τὴν ἀρετὴν ἰδιόκτητον οἰκειώσασθαι προαιροῦνται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

[ΠΕΡΙ ΑΓΑΘΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ.]

1. Ζηλούσθω μὲν δὴ ἡμῖν ὁ στρατηγὸς ὁ ἀγαθὸς
εὐγενὴς καὶ πλούσιος, μὴ ἀποδοκιμαζέσθω δὲ πένης
μετ' ἀρετῆς, εἰ καὶ μὴ ἀπὸ λαμπρῶν. 2. αἱρεθεὶς δ'
ὁ στρατηγὸς ἔστω χρηστός, εὐπροσήγορος, ἕτοιμος,
ἀτάραχος, μὴ οὕτως ἐπιεικὴς ὥστε καταφρονεῖσθαι,
μήτε φοβερὸς ὥστε μισεῖσθαι, ἵνα μήτε ταῖς χάρισιν
ἐκλύσῃ τὸ στρατόπεδον μήτε τοῖς φόβοις ἀλλοτρι-
ώσῃ. 3. λοχαγοὺς δὲ καθιστάτω καὶ ταξιάρχους καὶ
χιλιάρχους, καὶ εἴ τινων ἄλλων ἡγεμόνων προσδεῖν
αὐτῷ δόξαι, τοὺς εὐνουστάτους τῇ πατρίδι, πιστο-
τάτους, εὐρωστοτάτους, ἔνθεν δ' οὐδὲν ἂν κωλύοι
καὶ τοὺς εὐπορωτάτους καὶ τοὺς εὐγενεστάτους·
4. οὐ γάρ, ὡς ὀλίγους αἱρουμένους στρατηγοὺς ἐκ
23 τρόπου δοκιμάσαι ῥᾷον, κἂν ἀπῇ ὁ τῶν χρημάτων
μετ' εὐγενείας ὄγκος, οὕτως που καὶ λοχαγῶν καὶ
ταξιαρχῶν πλῆθος. 5. ὅθεν τὸ μὲν εὐγενὲς ἐπὶ τού-
των προκριτέον εἰς πρόχειρον ἐν ὀξεῖ καιρῷ δοκιμα-
σίαν, τὸ δ' ἐν εὐπορίᾳ, ἐπειδὴ ἀναλῶσαί τε καὶ δοῦ-
ναι στρατιώταις οἱ ἐκ περιουσίας δυνατοί, χορηγία
δ' ἀπὸ τῶν ἡγουμένων ὀλίγη πρὸς τοὺς ὑποταττομέ-
νους εὐνούστερα παρασκευάζει τὰ πλήθη· καὶ ἀσφα-
24 λεῖς αἱ μειζόνων πίστεις πραγμάτων τοῖς περὶ πλειό-
νων κινδυνεύουσιν, εἰ μὴ πάνυ τὸ πιστόν, ὡς ἂν εἰ
στρατηγοῖ τις, ἐκ τοῦ τρόπου παρέχοιτο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΧΕΙΝ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΒΟΥΛΕΥΤΑΣ.]

1. *Αἱρείσθω δ' ἤτοι συνέδρους, οἳ μεθέξουσιν
αὐτῷ πάσης βουλῆς καὶ κοινωνήσουσι γνώμης αὐτοῦ
οἱ τούτου ἕνεκα ἀκολουθήσοντες, ἢ ἐξ αὐτῶν τῶν ἡγε-
μόνων τοὺς ἐντιμοτάτους μεταπεμπόμενος συνεδρευ-
έτω, ὡς, ἅ γέ τις ἂν ἐννοήσῃ μὲν μόνος, ὡς τὰ αὑτοῦ* 25
οὐ βεβαίως οἰκειοῦται. 2. *γνώμη γὰρ ἡ μὲν ἀνε-
πικούρητος μονουμένη παπταίνει περὶ τὴν ἰδίαν
εὕρεσιν, ἡ δ' ὑπὸ τῶν πέλας ἐπιμαρτυρηθεῖσα πι-
στοῦται τὸ μὴ σφαλερόν.* 3. *οὐ μὴν ἀλλὰ μήθ' οὕ-
τως ἄστατος ἔστω τὴν διάνοιαν, ὡς αὐτὸν αὑτῷ
πάμπαν ἀπιστεῖν, μήθ' οὕτως αὐθάδης, ὡς μή τι
καὶ παρ' ἄλλῳ τοῦ παρ' αὑτῷ κρεῖττον οἴεσθαι
νοηθῆναι· ἀνάγκη γὰρ τὸν τοιοῦτον ἢ πᾶσι προσέ-
χοντα καὶ μηδὲν αὑτῷ πολλὰ καὶ ἀσύμφορα πράττειν,
ἢ μηδ' ὀλίγ' ἄλλων ἀκούοντα, πάντα δ' αὑτοῦ, πολλὰ
καὶ δεινὰ διαμαρτάνειν.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΔΕΙ ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΕΞ ΕΥΛΟΓΟΥ ΑΙΤΙΑΣ ΕΠΑΓΕΙΝ.]

1. *Τὰς δ' ἀρχὰς τοῦ πολέμου μάλιστά φημι χρῆ-
ναι φρονίμως συνίστασθαι καὶ μετὰ τοῦ δικαίου πᾶσι
φανερὸν γίγνεσθαι πολεμοῦντα· τότε γὰρ καὶ θεοὶ* 26
*συναγωνισταὶ τοῖς στρατεύουσιν εὐμενεῖς καθίσταν-
ται, καὶ ἄνθρωποι προθυμότερον ἀντιτάττονται τοῖς
ἐναντίοις·* 2. *εἰδότες γάρ, ὡς οὐκ ἄρχουσιν ἀλλ'
ἀμύνονται, τὰς ψυχὰς ἀσυνειδήτους κακῶν ἔχοντες*

ἐντελῆ τὴν ἀνδρείαν εἰσφέρονται, ὡς, ὅσοι γε νομι-
ζοῦσι νεμεσήσειν τὸ θεῖον ἐπὶ τῷ παρὰ τὸ δίκαιον ἐκ-
φέρειν πόλεμον, αὐτῇ τῇ οἰήσει, κἂν μή τι δεινὸν
ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀπαντήσειν μέλλῃ, προκατορρω-
δοῦσιν. 3. διὰ τοῦτο δεῖ τὸν στρατηγόν, ὧν τε
βούλεται τυχεῖν καὶ ὧν μὴ παραχωρῆσαι, λόγῳ καὶ
27 πρεσβείαις προκαλεῖσθαι πρῶτον, ἵν' ἐν τῷ μὴ συγ-
καταβαίνειν τοῖς ἀξιουμένοις τοὺς ἐναντίους ἀνάγκῃ
δοκῇ, καὶ μὴ προαιρέσει τὴν δύναμιν ἐξάγειν πολε-
μήσουσαν, ἐπιμαρτυράμενος τὸ θεῖον, ὡς οὔτε κατα-
φρονῶν, ὧν συμβαίνει τοὺς πολεμοῦντας πάσχειν,
ἀνεμεσήτως ἔπεισιν, οὔτ' ἐκ παντὸς τρόπου τὰ δεινὰ
28 δρᾶσαι προῃρημένος τοὺς πολεμίους. 4. εἰδέναι δὲ
χρή, καθότι οὐ μόνον οἰκίας καὶ τείχους ἑδραιότερον
ὑφίστασθαι δεῖ τὸν θεμέλιον, ὡς ἀσθενοῦς γε ὄντος
συγκαταρρυησομένων καὶ τῶν ἐποικοδομουμένων,
ἀλλὰ καὶ πολέμου τὰς ἀρχὰς δεῖ κατασκευασάμενον
ἰσχυρῶς καὶ κρηπῖδα περιθέμενον ἀσφαλείας, οὕ-
τως ἐξάγειν τὰς δυνάμεις· ὧν γὰρ ἀσθενῆ τὰ πρά-
γματά ἐστιν, ἐπειδὰν οὗτοι μέγα βάρος ἀναλάβωσι
πολέμου, ταχὺ θλίβονται καὶ ὑστεροῦσιν. 5. ὅθεν,
ὥσπερ ἀγαθὸν κυβερνήτην ἐκ λιμένος ἐξαρτυσάμενον
τὸ σκάφος καὶ τὰ παρ' αὑτῷ ἅπαντα ποιήσαντα,
29 τότ' ἐπιτρέπειν χρὴ τῇ τύχῃ, ὡς αἴσχιστόν γε καὶ
σφαλερὸν ὑποδείξαντα πολέμου κίνησιν, ὥστε καὶ διὰ
θαλάττης ἤδη καὶ διὰ γῆς ἄγειν τὸ στράτευμα, κἄπειτα
πρύμναν κρούσασθαι· 6. τῆς μὲν γὰρ ἀνοίας καὶ προ-
πετείας ἕκαστος κατεγέλασεν, τῆς δ' ἀσθενείας κατ-
εφρόνησεν, οἱ δ' ἐχθροί, οἵτινές ποτ' ἂν ὦσιν, κἂν
μὴ πάθωσιν, ὡς οὐχὶ μὴ βουληθέντας ἀλλ' οὐ δυ-
νηθέντας διαθεῖναί τι δικαίως ἐμίσησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΞΙΛΕΟΥΣΘΑΙ ΠΡΩΤΟΝ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΑΜΑΡΤΙΩΝ ΤΟ ΘΕΙΟΝ Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΕΞΑΓΩΝ ΕΙΣ ΠΟΛΕΜΟΝ.]

*Ἐξαγέτω δὲ τὰς δυνάμεις ὁ στρατηγὸς καθαρὰς
ἢ οἷς νόμοι ἱεροὶ ἢ οἷς μάντεις ὑφηγοῦνται καθαρ- 30
σίοις, πᾶσαν, εἴ τις ἢ δημοσίᾳ κηλὶς ἢ ἰδίου μολύ-
σματος ἑκάστῳ σύνεστιν, ἀποδιοπομπούμενος.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ϛ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΕΙΝ ΕΝ ΤΑΞΕΙ ΤΟ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟΝ.]

1. *Ἀγέτω δὲ τὸ στράτευμα πᾶν ἐν τάξει, κἂν
μήπω μέλλῃ συμβάλλειν, ἀλλὰ διὰ μακρᾶς ὁδοῦ πε-
ραιοῦσθαι καὶ πολλῶν ἡμερῶν ἀνύειν πορείαν, καὶ 31
ἐν τῇ φιλίᾳ καὶ ἐν τῇ πολεμίᾳ· διὰ μὲν τῆς φιλίας,
ἵν' ἐθίζηται τὰ στρατεύματα μένειν ἐν τάξει καὶ συμ-
φυλάττειν τοὺς ἰδίους λόχους καὶ ἕπεσθαι τοῖς ἡγε-
μόσιν, διὰ δὲ τῆς πολεμίας πρὸς τὰς ἐξαίφνης ἐπιβου-
λὰς γιγνομένας, ἵνα μὴ ἐν ὀξεῖ καιρῷ θορυβούμενοι
καὶ ἐπαναθέοντες καὶ ἄλλοι πρὸς ἄλλους φερόμενοι
μηδὲν μὲν ἀνύσωσι φθασθέντες, πολλὰ δὲ καὶ δεινὰ
πάθωσιν, ἀλλ' ἅμα καὶ εἰς πορείαν ὦσιν ἐπιδέξιοι καὶ
εἰς μάχην εὐτρεπεῖς, ἔχοντες καὶ τὸ σύνθημα καὶ ἀλ- 32
λήλους ἐν τάξει βλέποντες. 2. συστέλλειν δὲ πειρά-
σθω τὴν πορείαν τοῦ στρατεύματος, ὡς ἔνι μάλιστα,
πρὸς ὀλίγον, καὶ διὰ τοιούτων, ἂν δυνατὸν ᾖ, χωρίων
ἀγέτω τὰς τάξεις, δι' ὧν οὐκ ἂν ἐκθλιβόμεναι στε-
ναὶ καὶ οὐκ ἔχουσαι πλάτος ἐκ πλευρᾶς ἐπὶ μήκιστον
ἐκταθεῖεν· 3. καὶ γὰρ εὐπαθέστεραι γίγνονται πρὸς*

τὰς αἰφνιδίους τῶν πολεμίων ἐπιφανείας αἱ τοιαῦται καὶ ἥκιστα δραστήριοι· ἄν τε γάρ σφισι κατὰ μέτωπον ὑπαντήσωσιν οἱ πολέμιοι πλατύτεροι τεταγμένοι, ῥᾳδίως αὐτοὺς τρέπονται, καθάπερ οἱ τοὺς ἐπὶ κέρως ὄντας ἐν ταῖς μάχαις κυκλούμενοι, ἄν τε κατὰ μέσην τὴν δύναμιν ἐκ πλευρᾶς ἐπιβάλωσιν, ταχὺ διέσπασαν αὐτῶν τὴν πορείαν καὶ διέκοψαν — ἐπιστρεψάντων γὰρ αὐτῶν εἰς φάλαγγα πρὸς ἄμυναν ἀσθενὴς ἡ μάχη
33 γίγνεται καὶ οὐκ ἔχουσα βάθος —, ἐάν τε τοῖς κατόπιν, ἡ κατὰ νώτου μάχη δεινὴ καὶ προφανῆ τὸν ὄλεθρον ἔχουσα, κἂν ἐπιστρέψαι δὲ τολμήσωσιν εἰς μέτωπον, ἡ αὐτὴ γίγνεται μάχη τοῖς ἐν τῇ πρωτοπορείᾳ τεταγμένοις· ταχὺ γὰρ αὐτοὺς περιστήσονται. 4. συμβαίνει δὲ καὶ τὰς παραβοηθείας δυσχερεῖς καὶ ἀπράκτους γίγνεσθαι· τῶν γὰρ ἀπὸ τῆς οὐραγίας τοῖς εἰς τὴν πρωτοπορείαν βουλομένων βοηθεῖν ἢ τῶν πρώτων τοῖς κατόπιν βραδεῖα ἡ ἄφιξις καὶ οὐ κατὰ καιρὸν γίγνεται, διὰ πολλῶν, ὧν ὑστεροῦσιν ἢ προηγοῦνται, σταδίων ἰέναι προθυμουμένων.

5. ἡ δὲ συνεσταλμένη πορεία καὶ τετράγωνος ἡ μὴ πάνυ παραμήκης εἰς πάντα καιρὸν εὐμεταχείριστός ἐστι καὶ ἀσφαλής. ἔστι δ' ὅτε καὶ συνέβη τι τοιοῦτον ἐκ τῶν ἐκτεινομένων στρατευμάτων, ὥστε Πανικὰ καὶ πτοίας ἀμφιδόξους ἐμπίπτειν· ἐνίοτε γὰρ οἱ πρῶτοι καταβεβηκότες ἐξ ὀρεινῶν εἰς ψιλὰ καὶ ἐπίπεδα χωρία θεασάμενοι τοὺς κατόπιν ἐπικαταβαίνοντας ἔδοξαν εἶναι πολεμίων ἔφοδον, ὥστε μελλῆσαι προσβάλλειν ὡς ἐχθροῖς, τινὰς δὲ καὶ εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἤδη.

34 6. λαμβανέτω δὲ τὴν θεραπείαν καὶ τὰ ὑποζύγια καὶ τὴν ἀποσκευὴν ἅπασαν ἐν μέσῃ τῇ δυνάμει καὶ μὴ χωρίς· ἂν δὲ μὴ τὰ κατόπιν ἀσφαλῆ πάνυ καὶ εἰρηναῖα

νομίζῃ, καὶ τὴν οὐραγίαν ἐκ τῶν ἐρρωμενεστάτων καὶ ἀνδρειοτάτων συνιστάσθω, μηθὲν διαφέρειν αὐτὴν οἰόμενος πρὸς τὰ συμβαίνοντα τῆς πρωτοπορείας.

7. *προπεμπέτω δ' ἱππεῖς τοὺς διερευνησομένους
τὰς ὁδούς, καὶ μάλισθ', ὅτ' ἂν ὑλώδεις καὶ περικεκλασμένας
λόφοις ἐρημίας διεξίῃ· πολλάκις γὰρ ἐνέδραι
πολεμίων ὑποκαθέζονται, καὶ λαθοῦσαι μὲν
ἔστιν ὅτε τὰ ὅλα συνέτριψαν τῶν ἐναντίων πράγματα,* 35
*μὴ λαθοῦσαι δὲ διὰ μικρᾶς φροντίδος φρόνησιν μεγάλην
ἐμαρτύρησαν τῷ τῶν πολεμίων στρατηγῷ.*
8. *τὴν μὲν γὰρ πεδιάδα καὶ ψιλὴν ἡ πάντων ὄψις
ἱκανὴ προερευνήσασθαι· καὶ γὰρ κονιορτὸς ἀναφερόμενος
μεθ' ἡμέραν ἐμήνυσε τὴν τῶν πολεμίων
ἔφοδον, καὶ πυρὰ καιόμενα νύκτωρ ἐπύρσευσαν τὴν
ἐγγὺς στρατοπεδείαν.*

9. *ἀγέτω δὲ τὰς δυνάμεις, μὴ μέλλων μὲν ἐκτάξειν
εἰς μάχην, ἐὰν ἐπείγηταί τι φθάνειν συντομώτερον,
εἰ ἀσφαλὲς εἶναι νομίζοι, καὶ νύκτωρ·* 36
*μέλλων δὲ κρίνειν ἅμα τῷ σύνοπτον γενέσθαι τοῖς
πολεμίοις εὐθὺς τὰ πράγματα διὰ μάχης σχολῇ προΐτω
καὶ μὴ πολλὴν ἀνυέτω· πολλάκις γὰρ πρὸ τῶν
κινδύνων ὁ κόπος ἐδαπάνησε τὴν ἀκμὴν τῶν σωμάτων.*

10. *διοδεύων δὲ συμμαχίδα γῆν παραγγελλέτω* 37
*τοῖς στρατεύμασιν ἀπέχεσθαι τῆς χώρας, καὶ μήτ'
ἄγειν τι μήτε φθείρειν· ἀφειδὲς γὰρ πλῆθος ἅπαν ἐν
ὅπλοις, ὅτ' ἂν ἔχῃ τὴν τοῦ δύνασθαί τι ποιεῖν ἐξουσίαν,
καὶ ἡ ἐγγὺς ὄψις ἀγαθῶν δελεάζει τοὺς ἀλογίστους
ἐπὶ πλεονεξίαν· μικραὶ δὲ προφάσεις ἢ ἀπηλλοτρίωσαν
συμμάχους ἢ καὶ παντελῶς ἐξεπολέμωσαν.*

11. τὴν δὲ τῶν πολεμίων φθειρέτω καὶ καιέτω καὶ τεμνέσθω· ζημία γὰρ χρημάτων καὶ καρπῶν ἔνδεια μειοῖ πόλεμον, ὡς περιουσία τρέφει. προανατεινέσθω μέντοι πρῶτον, ὃ μέλλει ποιεῖν· πολλάκις γὰρ ἡ τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι δεινοῦ προσδοκία συνηνάγκασε, πρὶν ἢ παθεῖν, ὑποσχέσθαι τι τοὺς κινδυνεύοντας ὧν πρότερον οὐκ ἐβουλήθησαν ποιεῖν· ἐπειδὰν δ' ἅπαξ πάθωσιν, ὡς οὐδὲν ἔτι χεῖρον ὀψόμενοι τῶν λοιπῶν καταφρονοῦσιν. 12. εἰ δὲ πολὺν ἐν τῇ πολεμίᾳ μέλλει καταστρατοπεδεύειν χρόνον, τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα φθειρέτω τῆς χώρας ὧν αὐτὸς οὐχ ἕξει χρείαν, ἅττα δ' ἀναγκαῖα φυλαχθέντα τοῖς φιλίοις ἔσται, τούτων φειδέσθω.

38 13. τῶν δὲ δυνάμεων ἐκπεπληρωμένων μήτ' ἐπὶ τῆς ἰδιοκτήτου μήτ' ἐπὶ τῆς ὑπηκόου μήτ' ἐπὶ τῆς συμμαχίδος καθεζόμενος ἐγχρονιζέτω χώρας· τοὺς γὰρ ἰδίους ἀναλώσει καρποὺς καὶ ζημιώσει πλέον τοὺς φίλους ἢ τοὺς πολεμίους· μεταγέτω δ' ὡς θᾶττον, ἐὰν ἀκίνδυνα ᾖ τὰ οἴκοι, τὰς δυνάμεις· ἐκ γὰρ τῆς πολεμίας, εἰ μὲν εἴη δαψιλὴς καὶ εὐδαίμων, τρο-
39 φὴν ἕξει καὶ ἄφθονον, εἰ δὲ μή, τήν γε φιλίαν οὐ λυμανεῖται, πολλὰ δ' ὅμως καὶ ἀπὸ λυπρᾶς τῆς ἀλλοτρίας ἕξει πλεονεκτήματα.

14. φροντιζέτω δὲ περί τε ἀγορᾶς καὶ τῆς τῶν ἐμπόρων καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν παραπομπῆς, ἵν' ἀκινδύνου τῆς παρουσίας σφίσιν οὔσης ἀόκνως παρακομίζωσι τὸν εἰς τὰ ἐπιτήδεια φόρτον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΑΝ ΔΙΑ ΣΤΕΝΩΝ ΜΕΛΛΗΙ ΤΟ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟΝ ΑΓΕΙΝ.]

1. Ἐπειδὰν δ' ἤτοι διὰ στενῶν μέλλῃ ποιεῖσθαι τὴν
πάροδον ἢ δι' ὀρεινῆς καὶ δυσβάτου χώρας ἄγειν τὸν
στρατόν, ἀναγκαῖον προεκπέμποντά τι μέρος τῆς δυ- 40
νάμεως προκαταλαμβάνεσθαι τάς τε ὑπερβολὰς καὶ
τὰς τῶν στενῶν παρόδους, μὴ φθάσαντες οἱ πολέμιοι
καὶ καταστάντες ἐπὶ τῶν ἄκρων κωλύσωσι τὴν διεκ-
βολὴν ποιεῖσθαι. 2. τὸ δ' αὐτὸ πεφροντίσθω, κἂν αὐ-
τὸς δεδίῃ πολεμίων εἰσβολήν· οὐ γὰρ δὴ δρᾶσαι μὲν
χρήσιμον, φυλάξασθαι δὲ παθεῖν οὐκ ἀναγκαῖον,
οὐδὲ φθάσαι μὲν αὐτοὺς εἰσβάλλοντας εἰς τὴν πολε-
μίαν ἐπεῖγον, ἀποκλεῖσαι δὲ τοὺς ἐναντίους ἐπὶ σφᾶς
ἰόντας οὐ προνοητέον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΟΙΕΙΝ ΧΑΡΑΚΑ.]

1. Ἐν δὲ δὴ τῇ τῶν ἐχθρῶν καταστρατοπεδεύων
χάρακα περιβαλέσθω καὶ τάφρον, κἂν ἐφ' ἡμέραν
μέλλῃ τὴν παρεμβολὴν θήσειν· ἀμετανόητος γὰρ ἡ 41
τοιαύτη καὶ ἀσφαλὴς στρατοπεδεία διὰ τὰς αἰφνιδί-
ους καὶ ἀπρολήπτους ἐπιβουλάς. καθιστάτω δὲ φυ-
λακάς, κἂν μακρὰν εἶναι νομίζῃ τοὺς πολεμίους, ὡς
ἐγγὺς ὄντων. 2. ὅποι δ' ἂν μέλλῃ πολυχρόνιον τίθεσθαι
τὴν παρεμβολὴν οὐκ ἀντεπιόντων τῶν πολεμίων, ἐπὶ
τῷ φθείρειν τὴν χώραν ποιούμενος τὴν μονὴν ἢ καὶ
καιροῖς ἐφεδρεύων βελτίοσιν, ἐκλεγέσθω χωρία μὴ
ἑλώδη μηδὲ νοτερά· τὰ γὰρ τοιαῦτα ταῖς ἀναφοραῖς

42 καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν τόπων δυσωδίαις νόσους καὶ λοι-
μοὺς ἐμβάλλει στρατεύμασι, καὶ πολλῶν μὲν ἐκά-
κωσε τὰς εὐεξίας, πολλοὺς δ' ἀπώλεσεν, ὥστε μὴ
μόνον ὀλίγον, ἀλλὰ καὶ ἀσθενὲς ἀπολείπεσθαι στρά-
τευμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΥΝΕΧΩΣ ΥΠΑΛΛΑΣΣΕΙΝ ΤΑ ΑΠΛΗΚΤΑ.]

1. *Χρήσιμον δέ που καὶ σωτήριον στρατοπέδῳ μηδ'
ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένειν παρεμβολῆς, ἐὰν μὴ χειμαθείη
καὶ τοῖς σκηνώμασι διὰ τὴν ὥραν τοῦ καιροῦ πεπολι-
σμένη τυγχάνῃ· αἱ γὰρ τῶν ἀναγκαίων ἐκκρίσεις ἐπὶ
τῶν αὐτῶν γιγνόμεναι χωρίων ἀτμοὺς διεφθορότας
ἀναπέμπουσαι συμμεταβάλλουσι καὶ τὴν τοῦ περιέχον-
43 τος ἀέρος χύσιν.* 2. *Ἐν δὲ ταῖς χειμασίαις γυμναζέτω
τὰ στρατόπεδα καὶ πολεμικὰ καὶ σύντροφα ποιείσθω
τοῖς δεινοῖς, μήτ' ἀργεῖν ἐῶν μήτε ῥαθυμεῖν· ἡ μὲν
γὰρ ἀργία τὰ σώματα μαλθακὰ καὶ ἀσθενῆ κατεσκεύ-
ασεν, ἡ δὲ ῥαθυμία τὰς ψυχὰς ἀνάνδρους καὶ δειλὰς
ἐποίησεν· αἱ γὰρ ἡδοναὶ δελεάζουσαι τῷ καθ' ἡμέ-
ραν συνήθει τὰς ἐπιθυμίας διαφθείρουσι καὶ τὸν εὐ-
τολμότατον.* 3. *ὅθεν οὐ μακρὰν ἀπάγειν τοὺς ἄνδρας
τῶν πόνων· ἐπειδὰν γὰρ μετὰ χρόνον ἀναγκάζωνται
πρὸς τὰ πολεμικὰ χωρεῖν, οὔθ' ἡδέως ἐξίασιν οὔτ'
ἐπὶ πολὺ μένουσιν, ἀλλ' ἐκδεδιῃτημένοι ταχὺ μὲν
44 ὀρρωδοῦσι, πρὶν ἢ καὶ πειρᾶσαι τὰ δεινά, ταχὺ δὲ
καὶ πειράσαντες ἀποχωροῦσιν, οὔτ' ἐλπίζειν οὔτε
φέρειν τοὺς κινδύνους δυνάμενοι.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

α΄.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΕΙΝ ΓΥΜΝΑΖΕΙΝ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΟΝ, ΑΔΕΙΑΣ ΟΥΣΗΣ.]

1. *Διόπερ ἀγαθοῦ στρατηγοῦ καὶ τὰ χρήσιμα τότε κατασκευάζειν, ὅτ᾽ οὐκ ἐπείγουσιν αἱ τῶν ἐκ παρατάξεως ἀγώνων ἀνάγκαι, καὶ τὰ ἄχρηστα διὰ τὴν τῶν σωμάτων ἄσκησιν ἐπιτάττειν. ἱκανὴ γὰρ στρατοπέδοις ἄνεσις, κἂν σφόδρα ταλαίπωροι ὦσιν, ἡ μὴ διὰ τῶν δεινῶν εἰς τὸ ἀληθινὸν ἀγώνισμα πεῖρα. γυμναζέτω δὲ τοιοῖσδέ τισι τρόποις.*

2. *ἐκταττέτω πρῶτον ἀναδοὺς τὰ ὅπλα πᾶσιν, ἵν᾽* 45
ἐν μελέτῃ σφίσιν ᾖ τὸ μένειν ἐν τάξει, καὶ ταῖς ὄψεσι καὶ τοῖς ὀνόμασι συνήθεις ἀλλήλοις γιγνόμενοι, τίς ὑπὸ τίνα καὶ ποῦ καὶ μετὰ πόσους, ὑπ᾽ ὀξὺ παράγγελμα πάντες ὦσιν ἐν τάξει· καὶ τάς τε ἐκτάσεις καὶ συστολὰς καὶ ἐγκλίσεις ἐπὶ λαιὰ καὶ δεξιά, καὶ λόχων μεταγωγὰς καὶ διαστήματα καὶ πυκνώσεις, καὶ τὰς δι᾽ ἀλλήλων ἀντεξόδους καὶ εἰσόδους, καὶ τὰς κατὰ λόχους διαιρέσεις, καὶ τὰς κατατάξεις καὶ τὴν ἐπὶ φάλαγγα ἐκτείνουσαν καὶ τὴν ἐπὶ βάθος ὑποστέλλουσαν, καὶ τὴν ἀμφιπρόσωπον μάχην, ὅτ᾽ ἂν οἱ κατ᾽ οὐρὰν ἐπιστρέψαντες πρὸς τοὺς κυκλουμένους μάχωνται, καὶ τὰς ἀνακλήσεις ἐκδιδασκέτω.

3. *καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν μουσικῶν ὀργάνων οἱ μὲν*
ἀρχὴν ἔχοντες τοῦ μανθάνειν ἐπιτιθέντες τοὺς δα- 46
κτύλους ἐπί τε τὰ τρήματα τῶν αὐλῶν καὶ διαστήματα τῶν χορδῶν πολλάκις ἄλλον ἔθεσαν ἐπ᾽ ἄλλην καὶ οὐ κατὰ τὴν ἁρμονικὴν διάστασιν, εἶτα μόλις ἐκεκτείναντες βραδὺ μὲν αἴρουσι τοὺς δακτύλους, βραδὺ δὲ τιθέασιν, οἱ δ᾽ ἐν μελέτῃ τῆς μουσικῆς

ἀνεπιτηδεύτως ἤδη ἐρρυθμισμένῃ τῇ χειρὶ δι' ὀξύτητος μεταφέρουσιν, ὅπῃ τε βούλονται παραθλίψαι τῆς ἀναπνοῆς καὶ ἀνοῖξαι καὶ παραψῆλαι χορδῆς· τοῦτον δήπου τὸν τρόπον οἱ μὲν ἀσυνήθεις καὶ ἀνάσκητοι τῆς τάξεως διὰ ταράχου πολλοῦ μόλις ἀλλήλων διαμαρτάνοντες ἐγκατατάσσονται πολὺν ἀναλίσκοντες χρόνον, οἱ δὲ συγκεκροτημένοι διὰ τάχους, ὡς εἰπεῖν αὐτόματοι, φέρονται πρὸς τὴν τάξιν ἐναρμόνιόν τινα καὶ καλὴν ἐκπληροῦντες ὄψιν.

4. εἶτα διελὼν τὰ στρατεύματα πρὸς ἀλλήλους ἀσιδήρῳ μάχῃ συναγέτω νάρθηκας ἢ στύρακας ἀκοντίων ἀναδιδούς, εἰ δέ τινα καὶ βεβωλασμένα πεδία εἴη, βώλους τε κελεύων αἴροντας βάλλειν· ὄντων δὲ καὶ ἱμάντων ταυρείων χρήσθων ἐπὶ τὴν μάχην· δεί-
47 ξας δ' αὐτοῖς καὶ λόφους ἢ βουνοὺς ἢ ὀρθίους τόπους κελευέτω σὺν δρόμῳ καταλαμβάνεσθαι· ποτὲ δὲ καὶ ἐπιστήσας ἐπ' αὐτῶν τινας τῶν στρατιωτῶν καὶ ἀναδοὺς ἃ μικρῷ πρόσθεν ἔφην ὅπλα, τούτους ἐκβαλοῦντας ἑτέρους ἐκπεμπέτω· καὶ ἤτοι τοὺς μείναντας ἐπαινείτω καὶ μὴ ἐκπεσόντας ἢ τοὺς ἐκβαλόντας. 5. ἐκ γὰρ τῆς τοιαύτης ἀσκήσεως καὶ γυμνασίας ὑγιαίνει μὲν τὸ στράτευμα, πᾶν δ' ὅ τι οὖν ἥδιον ἐσθίει καὶ πίνει, κἂν λιτὸν ᾖ, πολυτελέστερον οὐθὲν ἐπιζητοῦν· ὁ γὰρ ἀπὸ τῶν πόνων λιμὸς καὶ τὸ δίψος ἱκανὸν ὄψον ἐστὶν καὶ γλυκὺ κρᾶμα, καὶ στερρότερά τε τὰ σώματά
48 σφισι γίγνεται καὶ ἄκμητα, καὶ συνεθίζεται τοῖς μέλλουσι δεινοῖς, ἱδρῶτι καὶ πνεύματι καὶ ἄσθματι καὶ θάλπεσιν ἀσκιάστοις καὶ κρυμοῖς ὑπαίθροις ἐγγυμναζόμενα.

6. παραπλησίως δὲ γυμναζέτω καὶ τὸ ἱππικὸν ἁμίλλας ποιούμενος καὶ διώγματα καὶ συμπλοκὰς καὶ ἀκροβολισμοὺς ἐν τοῖς ἐπιπέδοις καὶ περὶ αὐτὰς τὰς

ῥίζας τῶν λόφων, ἐφ᾽ ὅσον δυνατόν ἐστι καὶ τῶν τραχέων ἐπιψαύειν· οὐ γὰρ οἷόν τε βιάζεσθαι πρὸς ἀνάντη καὶ κατὰ πρανοῦς ἱππάζεσθαι. 49

β΄.

[ΠΕΡΙ ΠΡΟΝΟΜΩΝ.]

7. *Σωφρονείτω* δὲ περὶ τὰς προνομὰς καὶ μὴ ἐφιέτω ταῖς δυνάμεσιν, ἐπειδὰν εἰς εὐδαίμονα πολεμίων εἰσβάλῃ χώραν, ἀτάκτως φέρεσθαι πρὸς τὰς ὠφελείας· αἱ γὰρ μέγισται συμφοραὶ κἂν τοῖς τοιοῖσδε γίγνονται· πολλάκις γὰρ ἀτάκτοις καὶ σποράσι περὶ τὴν λείαν σεσοβημένοις ἐπιπεσόντες οἱ πολέμιοι καὶ διὰ τὸ ἀσύντακτον τοῦ πλήθους καὶ διὰ τὸ βαρεῖς εἶναι τοὺς ἀποχωροῦντας ταῖς ὠφελείαις οὔτε τοῖς ὅπλοις χρῆσθαι δυναμένους οὔτ᾽ ἀλλήλοις ἐπικουρῆσαι πολλοὺς διέφθειραν. 8. εἰ δέ τινες δίχα τοῦ τὸν στρατηγὸν κελεῦσαι προνομεύοιεν, οὗτοι κολαζέσθων. αὐτός γε μὴν ὅτ᾽ ἂν ἐπὶ τὴν λείαν ἐκπέμπῃ, τοῖς ψιλοῖς καὶ ἀνόπλοις συνταττέτω μαχίμους ἱππεῖς καὶ πεζούς, οἳ περὶ μὲν τὴν λείαν οὐκ ἀσχολήσονται, μένοντες δ᾽ ἐν τάξει παραφυλάξουσι τοὺς προνομεύοντας, ἵν᾽ ᾖ σφισιν ἀσφαλὴς ἡ ἀποχώρησις. 50

γ΄.

[ΠΕΡΙ ΚΑΤΑΣΚΟΠΩΝ.]

9. *Εἰ* δὲ συλλάβοι ποτὲ κατασκόπους, μὴ μιᾷ κεχρήσθω γνώμῃ· ἀλλ᾽, ἐὰν μὲν ἀσθενέστερα τὰ ἴδια ἤπερ τὰ παρὰ τῶν πολεμίων εἶναι νομίζῃ, κτεινάτω τούτους, ἂν δὲ καὶ ὁπλισμῷ καλῷ κεχρημένος ᾖ καὶ παρασκευαῖς ἐντελέσι καὶ δυνάμει πολλῇ καὶ εὐεξίᾳ

σωμάτων καὶ πειθηνίῳ στρατεύματι καὶ ἡγεμόσιν ἀρίστοις καὶ ἐμπειρίᾳ μεμελετημένῃ, παραλαβὼν τοὺς κατασκόπους καὶ ἐν κόσμῳ τὴν στρατιὰν ἐπιδειξάμενος οὐκ ἂν ἁμάρτοι ποτὲ καὶ ἀθῴους ἀποπέμψας. τὰ μὲν γὰρ πλεονεκτήματα τῶν ἀντιπολέμων ἀγγελλόμενα φοβεῖσθαι συνηνάγκασεν, τὰ δ' ἐλαττώματα θαρρεῖν παρεστήσατο.

δʹ.

[ΠΕΡΙ ΝΥΚΤΟΦΥΛΑΚΩΝ.]

10. *Φύλακας δὲ κατατακτέτω καὶ πλείους, ἵν' ἐν μέρει διελόμενοι τὴν τῆς νυκτὸς ὥραν οἱ μὲν ὑπνοῦν οἱ δὲ γρηγορεῖν αἱρῶνται· οὔτε γὰρ ἀναγκαστέον οὔθ' ὑπισχνουμένοις πιστευτέον ὅλην ἀγρυπνήσειν νύκτα τοὺς αὐτούς· εἰκὸς γάρ ποτε καὶ παρὰ γνώμην ἐνδιδόντων τῶν μελῶν αὐτόματον ὕπνον ἐπελθεῖν.* 11. *ὀρθοὶ*
51 *δ' ἑστῶτες φυλαττόντων· αἱ γὰρ καθέδραι καὶ ἀναπτώσεις συνεκλύουσαι τὰ σώματα μαραίνουσιν εἰς ὕπνον, ἡ δ' ἀνάστασις καὶ ὁ τόνος τῶν σκελῶν ἐγρήγορσιν ἐντίθησι τῇ διανοίᾳ.* 12. *καιόντων δ' οἱ φύλακες πυρὰ πορρωτέρω τῆς στρατοπεδείας· οὕτως γὰρ τοὺς μὲν προσιόντας διὰ τοῦ φωτὸς ἐκ πολλοῦ συνόψονται, τοῖς δ' ἐκ τοῦ φωτὸς ἐν σκότῳ τυγχάνοντες οὐκ ἀθρήσονται, μέχρις ἂν εἰς χεῖρας ἔλθωσιν.*

εʹ.

[ΠΕΡΙ ΛΑΘΡΑΙΑΣ ΑΝΑΧΩΡΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΟΣ.]

13. *Εἰ δὲ βούλοιτό ποτε νύκτωρ ἀναστῆσαι τὸ στράτευμα λανθάνων τοὺς πολεμίους, ἢ τόπους προκα-*
2 *ταλαβέσθαι προαιρούμενος ἢ τοὺς ὄντας φεύγων ἢ*

μηδέπω βουλόμενος εἰς ἀνάγκην ἐλθεῖν τοῦ μάχεσθαι, πυρὰ πολλὰ καύσας ἀναχωρείτω· βλέποντες μὲν γὰρ οἱ πολέμιοι τὰ φῶτα δοκοῦσι κατὰ χώραν αὐτὸν μένειν, ἀφωτίστου δὲ μεταξὺ γενομένης τῆς παρεμβολῆς ὑπόνοιαν ἀναλαβόντες, ὡς φεύγουσιν, ἐνέδρας τε προεκπέμπουσι καὶ διώκουσιν.

ϛʹ.

[ΠΕΡΙ ΣΤΡΑΤΗΓΩΝ ΚΟΙΝΟΛΟΓΟΥΜΕΝΩΝ ΤΟΙΣ ΤΩΝ ΕΝΑΝΤΙΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΙΣ.]

14. Ἐὰν δ' ἐπὶ τῶν αὐτῶν μένων εἰς ὄψιν ἔρχηταί ποτε τῷ τῶν πολεμίων στρατηγῷ, κοινολογησόμενος, ὡς αὐτὸς εἰπεῖν ἢ ἀκοῦσαί τι βουλόμενος, ἐκλεξάμενος τοὺς κρατίστους καὶ ἀξιοπρεπεστάτους τῶν νέων, εὐρώστους καλοὺς μεγάλους ὅπλοις διαπρεπέσι κοσμήσας ἔχων περὶ αὐτόν, ἀπαντάτω· πολλάκις γὰρ τοι- 53
όνδε τὸ πᾶν ἀπὸ μέρους ὀφθέντος ἠλπίσθη, καὶ οὐκ ἐξ ὧν ἤκουσεν ὁ στρατηγὸς ἐπείσθη, τί δεῖ ποιεῖν, ἀλλ' ἐξ ὧν εἶδεν, ἐφοβήθη.

ζʹ.

[ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΜΟΛΩΝ.]

15. Τῶν δ' αὐτομόλων εἴ τινες ἢ καιρὸν ἀφικνοῦνται μηνύσοντες ἢ ὥραν ἐπιθέσεως, ἢ ὁδὸν ἐπαγγέλλονται καθηγήσασθαι καὶ διὰ σκοπῶν ἀοράτων τοῖς πολεμίοις ἄξειν, δήσας αὐτοὺς ἀγέτω, τοῦτο ποιῶν σφισι φανερόν, ὡς, ἐὰν μὲν ἀληθεύσωσι καὶ ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ νίκῃ πάντα ποιήσωσι τοῦ στρατεύματος, λύσει τέ σφας καὶ δωρεὰς δώσει καταξίους, ἐὰν δ' ἐξαπατή- 54
σωσι καὶ ψεύσωνται τοῖς σφετέροις ἐγχειρίσαι βουλόμενοι τὸ στράτευμα, παρ' αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν καιρὸν

ὄντες ἐν δεσμοῖς ὑπὸ τῶν κινδυνευόντων κατασφαγήσονται· πίστις γὰρ αὐτομόλου τι μηνύοντος αὕτη βεβαιοτάτη, τὸ μὴ αὐτὸν εἶναι τῆς αὐτοῦ ψυχῆς κύριον, ἀλλὰ τοὺς ὁδηγουμένους.

η΄.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΡΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΙΩΝ ΠΑΡΕΜΒΟΛΗΝ.]

16. Ὁράτω δὲ καὶ τὴν τῶν πολεμίων παρεμβολὴν ἐμπείρως· μήτε γάρ, ἐὰν ἐν ἐπιπέδῳ καὶ κατὰ κύκλον ἴδῃ κείμενον βραχὺν τὴν περίμετρον καὶ συνεσταλμένον χάρακα, δοκείτω τοὺς πολεμίους ὀλίγους εἶναι — πᾶς γὰρ κύκλος ἐλάττω τὴν τοῦ σχήματος ὄψιν ἔχει τῆς ἐξ ἀναλόγου στερεομετρουμένης θεωρίας, καὶ πλείους δύναται δέξασθαι τὸ ἐν αὐτῷ περιγραφόμενον εὖρος, ἢ ἰδὼν ἄν τις ὄψει τεκμήραιτο —, μήτε, ἂν αἱ πλευραὶ τοῦ χάρακος ἐπὶ μῆκος ἐκτείνωσι καὶ κατά τι μέρος στεναὶ τυγχάνωσιν ἢ σκολιαὶ καὶ πολυγώνιοι καὶ ὀξυγώνιοι, πολὺ πλῆθος ἐλπιζέτω· τῆς μὲν γὰρ στρατοπεδείας ἡ ὄψις μεγάλη φαίνεται, τοὺς δ' ἐν αὐτῇ περιειλημμένους ἄνδρας οὐ πάντως πλείονας ἔχει τῶν ἐν κύκλῳ περιγραφομένων. 17. οἱ δ' ἐπὶ τῶν ὀρῶν καὶ λόφων χάρακες, ἐὰν μὴ συμφυεῖς ὦσι πάντῃ, μείζους μὲν ὁρῶνται τῶν ἐν τοῖς ἐπιπέδοις, ἐλάττους δὲ ἢ κατὰ τὴν ὄψιν ἄνδρας περιέχουσιν· πολλὰ γὰρ ἀνθρώπων ἐντὸς ἀπολείπεται γυμνὰ μέρη· τῶν γὰρ τοιούτων τόπων ἀνάγκη πολλὰ μὲν εἶναι βάραθρα, πολλὰ δὲ κρημνώδη καὶ τραχέα καὶ ἀκατασκήνωτα, τοῦ δὲ χάρακος πρὸ τῶν ἀνθρώπων τιθεμένου, τούτου τὸ μῆκος εὐλόγως ἐπεκτείνεται. 18. μήτ' οὖν, ἐπειδὰν ἴδῃ βραχὺν καὶ συνεσταλμένον, κατα-

φρονείτω συλλογιζόμενος καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ σχῆμα, 55
μήτ', ἂν καὶ παραμήκη, καταπληττέσθω.

19. ταῦτα μέντοι γιγνώσκων εὐκαίρῳ ποτὲ στρατηγίᾳ χρησάσθω, καὶ καταστρατοπεδεύσας ἐν ὀλίγῳ κατὰ τὸ προειρημένον σχῆμα, καί, εἰ δέοι, καὶ συνθλίψας τὸ στράτευμα μὴ προαγέτω μήτε δεικνύτω τοῖς ἀντεστρατοπεδευκόσι, καὶ δὴ προκαλουμένοις εἰς μάχην μὴ ἐξαγέτω· δοκείτω δὲ καὶ δεδιέναι. 20. πολλάκις γὰρ οἱ πολέμιοι καταφρονήσαντες ὡς ὀλίγων ὄντων τῶν ἐναντίων, ὄψει καὶ οὐκ ἐμπειρίᾳ στρατηγικῇ τὰ πράγματα κρίνοντες, ῥᾳθυμότερον ἀνεστράφησαν ἀφυλάκτως καὶ ἀτάκτως τῆς ἰδίας προϊόντες παρεμβολῆς, ὡς οὐ τολμησόντων σφίσι τῶν πολεμίων ἐπεξελεύσεσθαι, ἢ καὶ τῷ χάρακι περιστάντες πολιορκοῦσιν ἀπροσδόκητοι τοῦ μέλλοντος ἐκχυθήσεσθαι πλήθους· ἡ δ' ἀνελπιστία τῶν δεινῶν ἀμελεστέρους ἐποίησε τοὺς στρατιώτας. ἔνθα δεῖ τὸν καιρὸν ἁρπάσαντα κατὰ πολλὰς ἐκδραμόντα τοῦ χάρακος πυλίδας ἐν τάξει τῶν ὑποκειμένων ἀνδρείως ἔχεσθαι πραγμάτων. 21. ὁ δ' εἰδὼς οὕτω στρατηγεῖν εἴσεται, κἂν ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐν τοῖς αὐτοῖς καταστρατηγῆται, καὶ δρᾶσαί τι φρόνιμος ἔσται καὶ φυλάξασθαι προμηθής· ἐξ ὧν γὰρ αὐτὸς εἴσεται, τί δεῖ ποιεῖν, ἐκ τούτων ἑτέρου ποιοῦντος γνώσεται, τί χρὴ μὴ παθεῖν· αἱ γὰρ ἴδιαι πρὸς τὸ λυπεῖν ἐμπειρίαι καὶ τὰς τῶν πέλας ἐπινοίας τεκμαίρονται.

ϑ'.

[ΠΕΡΙ ΑΠΟΡΡΗΤΩΝ.]

22. *Προάγειν δ' εἰ δέοι νύκτωρ ἢ μεθ' ἡμέραν ἐπί*
τι τῶν ἀπορρήτων, ἢ φρούριον ἢ πόλιν ἢ ἄκρα ἢ πα- 56

ρόδους καταληψόμενον ἤ τι τῶν ἄλλων δράσοντα, ἃ διὰ τάχους λαθόντα τοὺς πολεμίους, ἄλλως δ' οὐκ ἔστι πρᾶξαι, μηδενὶ προλεγέτω, μήτ' ἐπὶ τί μήτε τί ποιήσων ἄγει τὴν στρατιάν, εἰ μή τισι τῶν ἡγεμόνων ἀναγκαῖον εἶναι νομίζοι προειπεῖν. 23. γενόμενος δ' ἐπ' αὐτῶν τῶν τόπων ἐγγὺς ὄντος τοῦ παρ' ὃν δρᾶσαί τι δεῖ καιροῦ διδότω τὸ παράγγελμα καὶ τί δεῖ πράττειν σημαινέτω· ταχὺ δὲ τοῦτο ἔστω καὶ δι' ὀλίγης ὥρας· ἅμα γὰρ οἱ ἡγεμόνες ἀκούουσι καὶ οἱ ὑποτεταγμένοι τούτοις ἴσασιν. 24. ἄφρων δὲ καὶ ἀτελής, ὅστις ἂν πρὸ τοῦ δέοντος εἰς τὸ πλῆθος ἀνακοινώσηται τὴν
57 πρᾶξιν· οἱ γὰρ πονηροὶ μάλιστα περὶ τοὺς τοιούτους αὐτομολοῦσι καιρούς, παρ' οὓς ἐροῦντές τι καὶ μηνύσοντες οἴονται τιμῆς καὶ δωρεᾶς τεύξεσθαι παρὰ τῶν πολεμίων· οὐκ ἔστιν δ' ἀφ' οὗ στρατεύματος οὐκ ἀποδιδράσκουσι πρὸς ἀλλήλους δοῦλοί τε καὶ ἐλεύθεροι κατὰ πολλὰς προφάσεις, ἃς ἀνάγκη παρέχεσθαι πόλεμον.

ι'.

[ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΟ ΜΑΧΗΣ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΣ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ.]

25. Μήτε δ' εἰς πορείαν ἐξαγέτω τὸ στράτευμα μήτε πρὸς μάχην ταττέτω, μὴ πρότερον θυσάμενος· ἀλλ' ἀκολουθούντων αὐτῷ θύται καὶ μάντεις. ἄριστον μὲν γὰρ καὶ αὐτὸν ἐμπείρως ἐπισκέπτεσθαι δύνασθαι τὰ ἱερά· ῥᾷστόν γε μὴν ἐν τάχει μαθεῖν ἐστιν καὶ αὐτὸν αὑτῷ σύμβουλον ἀγαθὸν γενέσθαι. 26. γενομένων δὴ καλῶν τῶν ἱερῶν ἀρχέσθω πάσης πράξεως καὶ καλείτω τοὺς ἡγεμόνας πάντας ἐπὶ τὴν ὄψιν τῶν ἱερῶν, ἵνα θεασά-
58 μενοι τοῖς ὑποταττομένοις θαρρεῖν λέγοιεν ἀπαγγέλλοντες, ὡς οἱ θεοὶ κελεύουσι μάχεσθαι· πάνυ γὰρ

ἀναθαρροῦσιν αἱ δυνάμεις, ὅτ᾽ ἂν μετὰ τῆς τῶν θεῶν
γνώμης ἐξιέναι νομίζωσιν ἐπὶ τοὺς κινδύνους· αὐτοὶ
γὰρ ὀπιπεύονται κατ᾽ ἰδίαν ἕκαστος καὶ σημεῖα καὶ
φωνὰς παρατηροῦσιν, ἡ δ᾽ ὑπὲρ πάντων καλλιέρησις
καὶ τοὺς ἰδίᾳ δυσθυμοῦντας ἀνέρρωσεν. 27. ἐὰν δ᾽ ἐπὶ
τοὐναντίον τὰ ἱερὰ γένηται, μένειν ἐπὶ τῶν αὐτῶν,
κἂν σφόδρα τι ἐπείγῃ, πᾶν ὑπομένειν τὸ δύσχρη-
στον — οὐθὲν γὰρ δύναται παθεῖν χεῖρον, ὧν προ-
μηνύει τὸ δαιμόνιον —, ὡς, ἄν γέ τι κρεῖττον ἔσεσθαι
μέλλῃ τῶν παρόντων, ἀνάγκη καλλιερεῖν, θύεσθαι
δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας πολλάκις· ὥρα γὰρ μία καὶ ἀκα- 59
ρὴς χρόνος ἢ φθάσαντας ἐλύπησεν ἢ ὑστερήσαντας.
28. καί μοι δοκεῖ τὰς κατ᾽ οὐρανὸν ἀστέρων κινήσεις
καὶ ἀνατολὰς καὶ δύσεις καὶ σχημάτων ἐγκλίσεις τρι-
γώνων καὶ τετραγώνων καὶ διαμέτρων ἡ θυτικὴ διὰ
σπλάγχνων ἀλλοιομόρφῳ θεωρίᾳ προσημαίνειν, ὧν
αἱ παρὰ μικρὸν διαφοραὶ καὶ δυνάμεις καὶ ἀποθειώ-
σεις ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ μᾶλλον δ᾽ ὥρᾳ καὶ βασιλεῖς ἐποί-
ησαν καὶ αἰχμαλώτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

α΄.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΔΕΙ ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΙΩΝ ΣΧΗΜΑΤΙΖΟΜΕΝΩΝ ΦΕΥΓΕΙΝ ΜΗ· ΑΠΛΩΣ ΚΑΙ ΩΣ ΕΤΥΧΕΝ ΕΧΕΣΘΑΙ ΤΗΣ ΔΙΩΞΕΩΣ.]

1. Ἐπειδὴ δὲ πολλάκις θυομένοις ὡς μὲν εἰς μάχην καλὰ γίγνεται τὰ ἱερά, διὰ δὲ μάχης ὅλον ἐνίοτε στρατευμάτων ὄλεθρον προσημαίνει, τῶν ἀναγκαιοτάτων ἡγοῦμαι περὶ τούτου φράσαι. 2. τῆς γὰρ συμπάσης οἰκουμένης πολλὰς καὶ παντοίας εἶναι συμβέβηκεν ἰδέας

τόπων, ἄδηλον δέ, ἐν ὁποίοις ἕκαστοι πολεμήσουσιν·
60 καὶ τῆς μὲν σφῶν αὐτῶν ἐμπειρίαν ἔχουσι χώρας ἄν-
θρωποι, τὴν δ' ἀλλοτρίαν οὐκ ἴσασιν. 3. πολλάκις δ'
εἰ στρατηγὸς ἀκούσας μιᾶς ἡμέρας ὁδὸν ἀπέχειν τοὺς
πολεμίους ἀναστήσας ἄγει τὸν στρατόν, ἐπειγόμενος
διὰ μάχης ἐλθεῖν τοῖς πολεμίοις, τῶν δ' ὑποχωρούν-
των ἐπίτηδες καὶ μὴ μενόντων, ὡς κατορρωδοῦσιν
ἕπεται, τῶν δὲ ταὐτὸ τοῦτο ποιούντων, ἕως ἔλθωσιν
εἰς δυσχωρίας καὶ περικεκλεισμένους ὄρεσι τόπους,
ἐπίκειται μηδὲν ὑφορώμενος, εἶτα ἐμβαλὼν εἰς τοὺς
τόπους ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀπεκλείσθη τῆς εἰσβολῆς,
ᾗ τὸ στράτευμα εἰσῆλθε, καὶ καταλαβόμενοι τάς τε
εἰς τοὔμπροσθεν διόδους καὶ κύκλῳ τὰ μετέωρα πάντα
61 κατασχόντες, ὥσπερ ἐν ζωγρείῳ τινὶ συνεπέδησαν
μὲν τοὺς πολεμίους, ὁ δὲ παριὼν μὲν ὑπὸ τῆς ὁρμῆς
ἐφέρετο δοκῶν ἐπικεῖσθαι φυγομαχοῦσι τοῖς πολε-
μίοις, οἷς προσελθὼν οὐκ ἔγνω, μετὰ δὲ ταῦτα περι-
βλεψάμενος τά τε πρόσω καὶ ὀπίσω καὶ παρὰ πλευράν,
καὶ πάντα πλήρη θεασάμενος πολεμίων ἢ συνηκον-
τίσθη μετὰ τοῦ στρατεύματος, ἢ ἀπομάχεσθαι μὴ δυ-
νάμενος καὶ μὴ παραδιδοὺς λιμῷ διέφθειρε πάντας,
ἢ παραδοὺς κυρίους ἐποίησε τοὺς πολεμίους τοῦ ὅ τι
62 βούλονται διαθεῖναι. 4. δεῖ τοίνυν τὰς ὑποχωρήσεις
ὑφορᾶσθαι τῶν πολεμίων καὶ μὴ ἀπειροκάλως ἕπε-
σθαι καὶ περιβλέπεσθαι δὲ μᾶλλον τοὺς τόπους ἢ
τοὺς πολεμίους καὶ δι' ὧν ἄγει χωρίων ὁρᾶν, ἐπιλο-
γίζεσθαι δέ, ὅτι ταύτῃ πάλιν ὑποστρέψαι δεῖ, καὶ
ἤτοι μηδ' εἰσβάλλειν, ἀλλ' ἀποτρέπεσθαι τῆς πορείας,
ἢ εἰσβάλλοντα προορᾶν καὶ εἰς τὰς ὑπερβολὰς καὶ
τοὺς συνάπτοντας αὐχένας τῶν ὀρῶν ἀπολείπειν τοὺς
παραφυλάττοντας, ἵν' ἀσφαλής σφισιν ἡ ἀνακομιδὴ
γίγνηται. 5. ταῦτα δ' εἰρήσθω καὶ τοῦ καταστρατηγεῖν

οὕτως ἕνεκα καὶ τοῦ μὴ καταστρατηγεῖσθαι· καλὸν μὲν γὰρ καὶ τὸ λαβεῖν οὕτως δύνασθαι πολεμίους, ἀναγκαῖον δὲ τὸ μὴ ληφθῆναι.

β΄.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΙΕΣΘΑΙ ΤΟΥΣ ΑΠΑΓΓΕΛΛΟΝΤΑΣ ΤΙ.]

6. *Προσιέσθω δὲ καὶ πάντα τὸν βουλόμενόν τι ἀπαγγέλλειν καὶ δοῦλον καὶ ἐλεύθερον καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ ἐν πορείᾳ καὶ ἐν κατασκηνώσει καὶ ἀναπαυόμενος καὶ ἐπὶ λουτροῦ καὶ ἐπὶ τροφῆς·*
οἱ γὰρ ἀναβαλλόμενοι καὶ δυσπρόσιτοι καὶ τοῖς ὑπη- 63
ρέταις τοὺς προσιόντας ἀνακόπτειν κελεύοντες πολλῶν καὶ μεγάλων εἰκότως διαμαρτάνουσι πραγμάτων, ἢ καὶ τοῖς ὅλοις ῥαθυμοῦντες σφάλλονται· πολλάκις γὰρ ἐν ὀξεῖ τὸ δυνάμενον καιρῷ φθασθῆναι πάρεισί τινες μηνύοντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ.

[ΠΕΡΙ ΑΡΙΣΤΟΠΟΙΙΑΣ.]

1. *Ἀντιστρατοπεδεύων δὲ πολεμίων χάρακι μηδὲ τῆς κατὰ καιρὸν ἀριστοποιίας ἀμελείτω· ἐὰν μὲν γὰρ ἐφ' ἑαυτῷ νομίζῃ τὸ ὅτε βούλεται τὸ στράτευμα πρὸς μάχην ἐκτάττειν εἶναι, καὶ ἡνίκ' ἂν ἐθέλῃ, παραγγελλέτω ταῖς δυνάμεσιν ἀριστοποιεῖσθαι· ἐὰν δ' εἰς τοσαύτην ἀνάγκην ἐληλυθὼς τυγχάνῃ διά τινας τόπους ἢ χάρακος ἀσθένειαν ἤ τινας ἄλλας αἰτίας, ὥστ' ἐπὶ τοῖς πολεμίοις ἀπολελεῖφθαι τὸ ἐξάγειν ὁπότε προαιροῦνται καὶ τὴν ἀνάγκην σφίσιν ἐπιτιθέναι τοῦ τὰ ὅπλα λαμβάνειν καὶ ἀντιπαρατάττεσθαι, μὴ ὀκνείτω καὶ ἕω-*

θεν ἀριστοποιεῖσθαι σημαίνειν, μὴ φθάσωσι νήστισιν ἐπιθέντες οἱ πολέμιοι τὴν ἀνάγκην τοῦ μάχεσθαι. 2. καὶ τὸ σύνολον οὐκ ἐν μικρῷ θετέον οὐδὲ παροφατέον τὴν τῶν τοιούτων πρόνοιαν· ἐμφαγόντες γὰρ
64 στρατιῶται μετρίως, ὥστε μὴ πολὺν ἐμφορτίσασθαι τῇ γαστρὶ κόρον, δυναμικώτεροι πρὸς τὰς μάχας εἰσίν· πολλάκις καὶ παρὰ τοῦθ' ἡττήθη στρατόπεδα τῆς ἰσχύος ἐλλειπούσης διὰ τὴν ἔνδειαν, ὅταν μὴ ἐν ὀξεῖ καιρῷ κρίνηται τὰ τῆς μάχης, ἀλλὰ δι' ἡμέρας ὅλης λαμβάνῃ τὸ τέλος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΙΝΑΙ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΕΥΘΥΜΟΝ ΕΝ ΤΑΙΣ ΔΥΣΠΡΑΓΙΑΙΣ.]

1. Ὅτ' ἂν δέ τις ἐμπέσῃ δυσθυμία στρατεύματι καὶ φόβος ἢ συμμαχίας τοῖς πολεμίοις ἀφιγμένης ἢ προτερήματός σφισι γεγονότος, ὁ στρατηγὸς τότε δὴ μάλιστα τοῖς στρατιώταις ἱλαρὸς καὶ γεγηθὼς καὶ ἀκατάπληκτος φαινέσθω· 2. αἱ γὰρ ὄψεις τῶν ἡγεμόνων συμμετασχηματίζουσι τὰς ψυχὰς τῶν ὑποταττομένων,
65 καὶ στρατηγοῦ μὲν εὐθυμουμένου καὶ ἱλαρὸν βλέποντος ἀναθαρρεῖ καὶ τὸ στρατόπεδον ὡς οὐδενὸς ὄντος δεινοῦ, κατεπτηχότος δὲ καὶ λυπουμένου συγκαταπίπτουσι ταῖς διανοίαις ὡς μεγάλου σφίσι κακοῦ προφαινομένου. 3. διὸ χρὴ πλέον τῷ σχήματι τοῦ προσώπου στρατηγεῖν τὴν τοῦ πλήθους εὐθυμίαν ἢ τοῖς λόγοις παρηγορεῖν· λόγοις μὲν γὰρ πολλοὶ καὶ ἠπίστησαν ὡς τοῦ καιροῦ πεπλασμένοις ἕνεκεν, ὄψιν δὲ θαρροῦσαν ἀνυπόκριτον εἶναι νομίζοντες ἐπιστώσαντο

τὴν ἀφοβίαν· ἀγαθὴ δ' ἡ ἐξ ἀμφοῖν ἐπιστήμη τοῦ τε εἰπεῖν, ἃ δεῖ, καὶ ὀφθῆναι, ὁποῖον δεῖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ.

α΄.

[ΠΟΤΕ ΔΕΙ ΦΟΒΟΝ ΕΜΒΑΛΛΕΙΝ ΤΩΙ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΙ ΤΩΙ ΙΔΙΩΙ ΤΟΝ ΑΠΟ ΤΩΝ ΕΝΑΝΤΙΩΝ.]

1. *Καθάπερ γε μὴν ἐν καιρῷ στρατεύματος ἀναθάρσησις ὤνησεν, οὕτως καὶ φόβος ὠφέλησεν. ὅτ' ἂν γὰρ ῥαθυμῇ στρατόπεδον καὶ ἀπειθέστερον ᾖ τοῖς ἡγουμένοις, τὸν ἀπὸ τῶν πολεμίων ὑποσημαίνειν δεῖ κίνδυνον, οὐχ ἥκιστα φοβεροποιοῦντα τὴν ἐκείνων ἐφεδρείαν· οὐ γὰρ δειλοὺς ἔσται ποιεῖν οὕτως, ἀλλ' ἀσφαλεῖς· ἐν μὲν γὰρ ταῖς δυσθυμίαις θαρρεῖν ἀναγκαῖον, ἐν δὲ ταῖς ῥαθυμίαις φοβεῖσθαι· τοὺς μὲν γὰρ δειλοὺς ἀνδρείους ποιεῖ, τοὺς δὲ θρασεῖς προμηθεῖς.*
2. *ἀμφότερα δὲ συμβαίνει στρατοπέδοις, καὶ οὕτως κα-* 66
ταπεπλῆχθαι πολεμίους ὥστε μηδὲν ἐθέλειν τολμᾶν, καὶ οὕτως καταφρονεῖν ὥστε μηδὲν φυλάττεσθαι· πρὸς ἑκάτερον δὲ δεῖ τὸν στρατηγὸν ἡρμόσθαι καὶ εἰδέναι, πότε δεῖ τἀντίπαλα ταπεινὰ καὶ λόγῳ καὶ σχήματι ποιεῖν, καὶ πότ' αὐτὰ δεινὰ καὶ φοβερώτερα.

β΄.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΑΡΡΥΝΕΙΝ ΤΟ ΔΕΔΙΟΣ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑ.]

3. *Μελλούσης δὲ μάχης, ὅτ' ἄδηλον ἔχοντα τὰ στρατεύματα τὴν κρίσιν τοῦ πολέμου διατετάρακται τῷ φόβῳ, δυνηθείς πῃ λαβεῖν αἰχμαλώτους ὁ στρατηγὸς*

ἢ ἀπ' ἐνέδρας ἢ διακροβολισάμενος ἢ καὶ ἀποστατοῦν-
τας τῆς ἰδίας παρεμβολῆς, εἰ μέν τινας γενναίους
τοῖς φρονήμασι καὶ τοῖς σώμασι καταμάθοι, τούτους
ἢ ἀποκτεινάτω παραχρῆμα λαβὼν ἢ δήσας παραδότω
τοῖς ἐπὶ ταῦτα τεταγμένοις φυλάττειν κελεύσας, ὅπως
μὴ πολλοὶ θεάσωνται τοὺς ἄνδρας, εἰ δ' ἀσθενεῖς καὶ
67 ἀγεννεῖς καὶ μικροψύχους, ἔτι καὶ προαπειλήσας σφί-
σιν ἐπὶ τῆς ἰδίας σκηνῆς καὶ προδουλώσας σφῶν τῷ
φόβῳ τὰς ψυχὰς εἰς τὰ πλήθη προαγέτω δακρύοντας
καὶ δεομένους, ἅμα λέγων καὶ ἐνδεικνύμενος τοῖς
στρατιώταις, ὡς ἀγεννεῖς καὶ ταπεινοὶ καὶ οὐδενὸς
ἄξιοι, καὶ ὡς πρὸς τοιούτους ἐστὶν ἄνδρας αὐτοῖς ἡ
μάχη δεδιότας οὕτως τὸν θάνατον, ἁπτομένους γονά-
των καὶ προκυλιομένους τῶν ἑκάστου ποδῶν. 4. ἐπα-
ναθαρρεῖ γὰρ ἐπὶ τούτοις ὁ στρατὸς ἤδη προκατανενοη-
κὼς τῶν πολεμίων ὄψεις τε καὶ πάθη ψυχῆς· ἀεὶ γάρ,
68 ὃ μηδέπω τις ἑώρακεν, ἐλπίζει μεῖζον γίγνεσθαι τῆς
ἀληθείας, ἔτι καὶ τῷ τοῦ μέλλοντος φόβῳ τὴν ἐλπίδα
μετρεῖ πρὸς τὸ χαλεπώτερον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ.

[ΟΤΙ ΔΙΑΦΟΡΑΙ ΠΟΛΛΑΙ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ.]

Τάξις δ' οὐ μία πολέμου, πολλαὶ δὲ καὶ διάφοροι
καὶ παρὰ τοὺς ὁπλισμοὺς καὶ παρὰ τοὺς στρατευομέ-
νους καὶ παρὰ τοὺς τόπους καὶ παρὰ τοὺς ἀντιπολέ-
μους, ὧν τὰς διαφορὰς ὁ στρατηγὸς ἐπ' αὐτῶν εἴσε-
69 ται τῶν καιρῶν· ἃ δ' ἂν οὐχ ἥκιστα πολλαῖς ἁρμόζοι
παρατάξεσι δίχα τῶν ἐπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων
ἀνάγκην ἐχουσῶν νοεῖσθαι, ταῦθ' ὡς ἐν κεφαλαίῳ
δίειμι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ις.

[ΟΤΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΑΝΤΙΠΟΛΕΜΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΙΔΙΟΝ ΣΥΝΤΑΞΕΙ.]

*Ἱππεῖς μὲν δὴ στρατηγὸς οὐχ οὕτως, ὡς βούλεται,
μᾶλλον δ' ὡς ἀναγκάζεται, τάξει· πρὸς γὰρ τὸ ἀντι-
πόλεμον ἱππικὸν καὶ τὸ ἴδιον στήσει. ταττέτω δ' ὡς
τὰ πολλὰ κατὰ τὰς ἐκ παρατάξεως μάχας ἐπὶ κέρως,
ἵνα καὶ κατὰ πρόσωπον καὶ ἐκ πλαγίων προσβάλλον-
τες καὶ τόπῳ μείζονι χρώμενοι, μεθ' οὓς οὐκ ἔτ' ἄλλοι* 70
*τεταγμένοι τυγχάνουσιν, ἔχωσιν ἀποχρῆσθαι τῇ τῆς
ἱππικῆς ἐπιστήμῃ.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

[ΟΤΙ ΤΟΥΣ ΨΙΛΟΥΣ ΑΚΟΝΤΙΣΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟΞΟΤΑΣ ΚΑΙ ΣΦΕΝΔΟΝΙΣΤΑΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΣΤΗΣΕΙ ΤΗΣ ΦΑΛΑΓΓΟΣ.]

*Ψιλοὺς δέ, ἀκοντιστὰς καὶ τοξότας καὶ σφενδονι-
στάς, πρώτους πρὸ τῆς φάλαγγος τάξει· κατόπιν μὲν* 71
*γὰρ ὄντες πλείονα κακὰ διαθήσουσι τοὺς ἰδίους ἢ
τοὺς πολεμίους, ἐν μέσοις δ' αὐτοῖς ἄπρακτον ἕξουσι
τὴν ἰδίαν ἐμπειρίαν, οὔθ' ὑποχωρεῖν ἀνὰ πόδα δυνά-
μενοι κατὰ τὴν ἀνάτασιν τῶν ἀκοντίων, οὔτ' ἐξ ἐπι-
δρομῆς βάλλειν προηγουμένων ἄλλων καὶ παρὰ ποσὶν
ὄντων, οὐδὲ μὴν οἱ σφενδονῆται κυκλόσε τὸν δῖνον
ἀποτελεῖν τῆς σφενδόνης παρὰ πλευρὰν ἑστώτων φι-
λίων ὁπλιτῶν καὶ πρὸς τὸν ῥόμβον ἀντιπταιόντων, οἵ τε* 72
*τοξόται προϊόντες μὲν τῶν ἄλλων εἰς αὐτὰ τὰ σώματα
καὶ κατὰ σκοπὸν ἐκτοξεύουσι τὰ βέλη, μετὰ δὲ τοὺς
λόχους ἢ ἐν αὐτοῖς μέσοις ὄντες εἰς ὕψος τοξεύουσιν,*

ὥστε πρὸς μὲν τὴν ἄνω φορὰν τόνον ἔχειν τὸ βέλος, αὖθις δέ, κἂν κατὰ κεφαλῆς πίπτῃ τῶν πολεμίων, ἐκλελύσθαι καὶ μὴ πάνυ τι λυπεῖν τοὺς ἐχθρούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΤΟΙΣ ΤΡΑΧΕΣΙ ΤΟΠΟΙΣ ΤΑΤΤΕΙΝ ΤΟΥΣ ΨΙΛΟΥΣ.]

Εἰ δὲ συμβαίνει γίγνεσθαι τὴν μάχην ἐν χωρίοις τινὰς μὲν χθαμαλούς τινὰς δὲ βουνοειδεῖς ἔχουσι τόπους, τότε δὴ μάλιστα τοὺς ψιλοὺς ἐν τοῖς τραχέσι ταττέτω, καὶ δή, κἂν αὐτὸς τὰ πεδινὰ κατειλημμένος ᾖ, τῶν δὲ πολεμίων μέρη τινὰ τῆς φάλαγγος ὀχθώδεις διακατέχῃ τόπους, κατὰ τούτους ἐπαγέτω τοὺς
73 ψιλούς· ῥᾷόν τε γὰρ βαλόντες ὑποχωροῦσιν ἀπὸ τῶν τραχέων, ῥᾷστά τε τοῖς ἀνάντεσιν ἐπαναθέουσιν, ἂν ἐλαφροὶ τυγχάνωσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΧΩΡΙΑ ΕΧΕΙΝ ΤΑΣ ΠΑΡΑΤΑΞΕΙΣ ΔΙ᾽ ΩΝ ΟΦΕΙΛΟΥΣΙΝ ΟΙ ΨΙΛΟΙ ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΚΟΝΤΩΝ ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΟΙ ΥΠΟΣΤΕΛΛΕΣΘΑΙ.]

1. Ἔστω δὲ διαστήματα κατὰ τὰς τάξεις, ἵν᾽, ἐπει-
74 δὰν ἐκκενώσωσιν ἔτι προαγόντων τῶν πολεμίων τὰ βέλη, πρὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τὰς φάλαγγας, ἐπιστρέψαντες ἐν κόσμῳ διεξίωσι μέσην τὴν φάλαγγα καὶ ἀταράχως ἐπὶ τὴν οὐραγίαν ἀποκομισθῶσιν· οὔτε γὰρ κυκλεύειν αὐτοὺς ἅπαν τὸ στράτευμα καὶ κάμπτειν κατὰ κέρας ἀσφαλές ἐστιν — τάχα γάρ που φθάσουσιν

αὐτοὺς ἐν τούτῳ συμμίξαντες οἱ πολέμιοι καὶ μέσους
ἀπολαβόντες —, οὔτε διὰ τῶν πεπυκνωμένων βιάζε- 75
σθαι, καὶ εἰς τὰ ὅπλα ἐμπίπτοντας τάραχον ἐμποιεῖν
ταῖς τάξεσιν ἄλλου πρὸς ἄλλον ἐνσείοντος. 2. αἱ δὲ κατὰ
κέρας ἔφοδοι τῶν ψιλῶν πλείονα λυμαίνονται τοὺς πο-
λεμίους, ἐκ πλαγίων ἀκοντιζόντων καὶ εἰς τὰ γυμνὰ
παραβιαζομένων παίειν. 3. ἡ δὲ τῆς σφενδόνης ἄμυνα
χαλεπωτάτη τῶν ἐν τοῖς ψιλοῖς ἐστιν· ὅ τε γὰρ μόλι-
βδος ὁμόχρους ὢν τῷ ἀέρι λανθάνει φερόμενος, ὥστ'
ἀπροοράτως ἀφυλάκτοις τοῖς τῶν πολεμίων ἐμπίπτειν
σώμασιν, αὐτῆς τε τῆς ἐμπτώσεως σφοδρᾶς οὔσης καὶ
ὑπὸ τοῦ ῥοίζου τριβόμενον τῷ ἀέρι τὸ βέλος ἐκπυ-
ρωθὲν ὡς βαθυτάτω δύεται τῆς σαρκός, ὥστε μηδ'
ὁρᾶσθαι, ταχὺ δὲ καὶ τὸν ὄγκον ἐπιμύειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ. 76

[ΟΠΩΣ ΔΕΙ, ΕΑΝ ΑΠΟΡΗΙ ΨΙΛΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ Ο
ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ, ΟΙ ΔΕ ΠΟΛΕΜΙΟΙ ΕΥΠΟΡΩΣΙΝ,
ΕΠΙΦΕΡΕΣΘΑΙ ΑΥΤΟΙΣ.]

1. Εἰ δ' αὐτὸς μὲν ἐνδεὴς εἴη τῆς τῶν ψιλῶν συμμα-
χίας, οἱ δὲ πολέμιοι ταύτῃ πλεονεκτοῖεν, οἱ μὲν πρω-
τοστάται πυκνοὶ πορευέσθων ἔχοντες ἀνδρομήκεις
θυρεούς, ὥστε σκέπειν ὅλα τὰ σώματα τοῖς μήκεσιν,
οἱ δὲ μετὰ τούτους καὶ οἱ κατόπιν τούτων ἄχρι τῶν
τελευταίων ὑπὲρ κεφαλῆς αράμενοι τοὺς θυρεοὺς τέως
ἐχόντων, ἄχρις ἂν ἐντὸς γένωνται βέλους· οὕτως γάρ,
ὡς εἰπεῖν, κεραμωθέντες οὐθὲν πείσονται δεινὸν ὑπὸ
τῶν ἐκηβόλων. 2. εἰ δὲ παρ' ἑκατέροις ἡ τῶν ψιλῶν εἴη 77
βοήθεια, πρῶτοι πρὸ τῆς ἐκ χειρὸς μάχης ἀκροβολι-
ζέσθων τοῖς ἀντιπάλοις, ἢ μετὰ τὴν συμπλοκὴν τῆς

φάλαγγος ἐκ πλαγίων ἐπιθέοντες ἀποχρήσθων τοῖς βέλεσιν· συνελαύνονται γὰρ εἰς ὀλίγον καὶ οὐχ ἧττον θορυβοῦνται τοῖς τοιούτοις ἀμυντηρίοις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΕΙΣ ΠΟΛΥ ΜΗΚΟΣ ΕΚΤΕΙΝΕΙΝ ΤΗΝ ΦΑΛΑΓΓΑ ΤΑΣ ΚΥΚΛΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΝΑΝΤΙΩΝ ΦΟΒΟΥΜΕΝΟΥΣ.]

1. *Τὰς δὲ κυκλώσεις φυλάττεσθαι βουλόμενος μήθ' οὕτως ἐπὶ μῆκος ἐκτεινέτω τὴν δύναμιν, ὥστε πάμπαν ἀσθενῆ καὶ ἀβαθῆ ποιῆσαι τὴν φάλαγγα — ταχὺ γάρ που συμβαίνει τοὺς πολεμίους διαρρήξαντας αὐτὴν δίοδον ποιεῖσθαι, καὶ μηκέτι παρὰ κέρας ἐνεργεῖν ταῖς κυκλώσεσιν, ἀλλὰ διεκπεσόντας μέσους κατὰ νώτου γίγνεσθαι τῶν ἐναντίων· τὸ δ' αὐτὸ μὴ μόνον φυλαττέσθω παθεῖν, ἀλλὰ καὶ ζητείτω ποιεῖν, ἐὰν ἀσθενῆ καὶ λεπτὴν κατανοήσῃ τὴν τῶν πολεμίων φάλαγγα —,*
78 *μήθ' οὕτως ἐπ' οὐρὰν συστελλέτω τὴν παράταξιν εἰς πολὺ βάθος ὑποστέλλων, ὥστ' ἐκ τοῦ ῥᾴστου τοὺς πολεμίους ὑπερκεράσαντας ἐντὸς αὐτὴν λαβεῖν. 2. ἰσχυροποιείτω μέντοι γε τὴν οὐραγίαν καὶ τοὺς παρὰ πλευρὰν τῶν κεράτων μὴ ἔλαττον τῶν πρωτοστατῶν· οὐχ ἧττον γὰρ ἀποκωλύουσιν οἱ κατ' οὐρὰν τὰς κυκλώσεις τῶν ἐπὶ κέρας ἐκτεινομένων, ἐὰν ἤτοι φθάσας ὁ στρατηγὸς τὸ μέλλον ἁπλώσας τὴν οὐραγίαν καὶ παρὰ τὰ κέρατα τῆς φάλαγγος ἀναβιβάσας ἑκατέρωθεν παραστήσῃ τοὺς κατόπιν εἰς τὸ πρόσωπον τῶν πολεμίων, ἢ καὶ παραγγείλῃ τοῖς ἐφθασμένοις ἤδη κυκλωθῆναι τὰ νῶτα τοῖς τῶν προηγουμένων νώτοις ἐγκλίναντας ἀμφίστομον ποιεῖσθαι τὴν μάχην. 3. ἀγχίνους μὲν στρα-*

τηγός τις πολλοὺς ὁρῶν τοὺς πολεμίους αὐτὸς ἐλάττοσι στρατιώταις μέλλων κινδυνεύειν ἐξελέξατο καὶ ἐπετήδευσε τοιούτων ἐπιτυχεῖν τόπων, ἐν οἷς ἢ παρὰ ποταμίαν ὀφρὺν ταξάμενος ἀπωθεῖται ταύτῃ τὴν κύκλωσιν 79
τῶν πολεμίων, ἢ παρώρειαν ἐκλεξάμενος αὐτοῖς τοῖς ὄρεσιν ἀποκλείσει τοὺς ὑπερκεράσαι βουλομένους, ὀλίγους ἐπιστήσας ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν τοὺς ἀποκωλύσοντας ὑπὲρ κεφαλὴν ἀναβάντας γίγνεσθαι τοὺς πολεμίους. 4. οὐ μὴν ἡ στρατηγικὴ φρόνησις ἐνταῦθα συλλαμβάνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ τύχη· δεῖ γὰρ ἐπιτυχεῖν τοιούτων χωρίων· οὐ γὰρ αὐτῷ γε κατασκευάσασθαι δυνατὸν τοὺς τόπους· τῶν ὄντων μέντοι τοὺς ἀμείνους ἐκλέξασθαι καὶ τοὺς συνοίσοντας ἐννοῆσαι φρονίμου.

5. *Πολλάκις δ' εἰώθασιν οἱ μεγάλῃ δυνάμει καὶ πολυάνδρῳ κεχρημένοι μηνοειδὲς σχῆμα ποιήσαντες τῆς* 80
παρατάξεως ἐπιέναι νομίζοντες, ὅτι προσάγονται τοὺς πολεμίους καὶ κατ' ἄνδρα βουλομένους συνάπτειν εἶτα κατὰ τὸ ἡμικύκλιον εἰς ὁδὸν κυρτουμένους ἐναπολήψονται τῷ περιέχοντι κόλπῳ, τὰς ἰδίας κεραίας ἐπισυνάπτοντες ἀλλήλαις εἰς κύκλου σχῆμα. 6. *πρὸς οὓς* 81
ἀντεπακτέον οὐχ ὧδε· τριχῇ δὲ διελὼν τὴν ἰδίαν δύναμιν τῶν μὲν δυεῖν ἑκατέρῳ μέρει κατὰ κέρας προσβαλλέτω τοῖς πολεμίοις, τῷ δ' ἑνί, τοῖς εἰς τὸν μέσον κόλπον τοῦ μηνοειδοῦς ἀντιπαρατεταγμένοις, ἐναντίος ἑστάτω καὶ μὴ προαγέτω· ἢ γὰρ μένοντες ἐπὶ τοῦ κυκλοειδοῦς σχήματος οἱ κατὰ μέσην τὴν φάλαγγα τεταγμένοι τῶν ἐχθρῶν ἄπρακτοι μηδὲν δρῶντες ἑστήξονται, ἢ προϊόντες εἰς τοὔμπροσθεν, εἰ βούλοιντο προάγειν φαλαγγηδὸν εἰς εὐθεῖαν ἐκ τοῦ σιγματοειδοῦς ἁπλούμενοι σχήματος, ἀλλήλους ἐκθλίψουσι καὶ λύσουσι τὴν τάξιν — τῶν γὰρ ἐπὶ κέρως ἐπὶ τῆς αὐτῆς 82
μενόντων χώρας καὶ μαχομένων οὐχ οἷόν τε τὸ ἡμι-

τόπων, ἄδηλον δέ, ἐν ὁποίοις ἕκαστοι πολεμήσουσιν·
60 καὶ τῆς μὲν σφῶν αὐτῶν ἐμπειρίαν ἔχουσι χώρας ἄν-
θρωποι, τὴν δ' ἀλλοτρίαν οὐκ ἴσασιν. 3. πολλάκις δ'
εἰ στρατηγὸς ἀκούσας μιᾶς ἡμέρας ὁδὸν ἀπέχειν τοὺς
πολεμίους ἀναστήσας ἄγει τὸν στρατόν, ἐπειγόμενος
διὰ μάχης ἐλθεῖν τοῖς πολεμίοις, τῶν δ' ὑποχωρούν-
των ἐπίτηδες καὶ μὴ μενόντων, ὡς κατορρωδοῦσιν
ἕπεται, τῶν δὲ ταὐτὸ τοῦτο ποιούντων, ἕως ἔλθωσιν
εἰς δυσχωρίας καὶ περικεκλεισμένους ὄρεσι τόπους,
ἐπίκειται μηδὲν ὑφορώμενος, εἶτα ἐμβαλὼν εἰς τοὺς
τόπους ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀπεκλείσθη τῆς εἰσβολῆς,
ᾗ τὸ στράτευμα εἰσῆλθε, καὶ καταλαβόμενοι τάς τε
εἰς τοὔμπροσθεν διόδους καὶ κύκλῳ τὰ μετέωρα πάντα
61 κατασχόντες, ὥσπερ ἐν ζωγρείῳ τινὶ συνεπέδησαν
μὲν τοὺς πολεμίους, ὁ δὲ παριὼν μὲν ὑπὸ τῆς ὁρμῆς
ἐφέρετο δοκῶν ἐπικεῖσθαι φυγομαχοῦσι τοῖς πολε-
μίοις, οἷς προσελθὼν οὐκ ἔγνω, μετὰ δὲ ταῦτα περι-
βλεψάμενος τά τε πρόσω καὶ ὀπίσω καὶ παρὰ πλευράν,
καὶ πάντα πλήρη θεασάμενος πολεμίων ἢ συνηκον-
τίσθη μετὰ τοῦ στρατεύματος, ἢ ἀπομάχεσθαι μὴ δυ-
νάμενος καὶ μὴ παραδιδοὺς λιμῷ διέφθειρε πάντας,
ἢ παραδοὺς κυρίους ἐποίησε τοὺς πολεμίους τοῦ ὅ τι
62 βούλονται διαθεῖναι. 4. δεῖ τοίνυν τὰς ὑποχωρήσεις
ὑφορᾶσθαι τῶν πολεμίων καὶ μὴ ἀπειροκάλως ἕπε-
σθαι καὶ περιβλέπεσθαι δὲ μᾶλλον τοὺς τόπους ἢ
τοὺς πολεμίους καὶ δι' ὧν ἄγει χωρίων ὁρᾶν, ἐπιλο-
γίζεσθαι δέ, ὅτι ταύτῃ πάλιν ὑποστρέψαι δεῖ, καὶ
ἤτοι μηδ' εἰσβάλλειν, ἀλλ' ἀποτρέπεσθαι τῆς πορείας,
ἢ εἰσβάλλοντα προορᾶν καὶ εἰς τὰς ὑπερβολὰς καὶ
τοὺς συνάπτοντας αὐχένας τῶν ὀρῶν ἀπολείπειν τοὺς
παραφυλάττοντας, ἵν' ἀσφαλής σφισιν ἡ ἀνακομιδὴ
γίγνηται. 5. ταῦτα δ' εἰρήσθω καὶ τοῦ καταστρατηγεῖν

οὕτως ἕνεκα καὶ τοῦ μὴ καταστρατηγεῖσθαι· καλὸν μὲν γὰρ καὶ τὸ λαβεῖν οὕτως δύνασθαι πολεμίους, ἀναγκαῖον δὲ τὸ μὴ ληφθῆναι.

β΄.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΙΕΣΘΑΙ ΤΟΥΣ ΑΠΑΓΓΕΛΛΟΝΤΑΣ ΤΙ.]

6. *Προσιέσθω δὲ καὶ πάντα τὸν βουλόμενόν τι ἀπαγγέλλειν καὶ δοῦλον καὶ ἐλεύθερον καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ ἐν πορείᾳ καὶ ἐν κατασκηνώσει καὶ ἀναπαυόμενος καὶ ἐπὶ λουτροῦ καὶ ἐπὶ τροφῆς·*
οἱ γὰρ ἀναβαλλόμενοι καὶ δυσπρόσιτοι καὶ τοῖς ὑπη- 63
ρέταις τοὺς προσιόντας ἀνακόπτειν κελεύοντες πολλῶν καὶ μεγάλων εἰκότως διαμαρτάνουσι πραγμάτων, ἢ καὶ τοῖς ὅλοις ῥᾳθυμοῦντες σφάλλονται· πολλάκις γὰρ ἐν ὀξεῖ τὸ δυνάμενον καιρῷ φθασθῆναι πάρεισί τινες μηνύοντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ.

[ΠΕΡΙ ΑΡΙΣΤΟΠΟΙΑΣ.]

1. *Ἀντιστρατοπεδεύων δὲ πολεμίων χάρακι μηδὲ τῆς κατὰ καιρὸν ἀριστοποιίας ἀμελείτω· ἐὰν μὲν γὰρ ἐφ' ἑαυτῷ νομίζῃ τὸ ὅτε βούλεται τὸ στράτευμα πρὸς μάχην ἐκτάττειν εἶναι, καὶ ἡνίκ' ἂν ἐθέλῃ, παραγγελλέτω ταῖς δυνάμεσιν ἀριστοποιεῖσθαι· ἐὰν δ' εἰς τοσαύτην ἀνάγκην ἐληλυθὼς τυγχάνῃ διά τινας τόπους ἢ χάρακος ἀσθένειαν ἤ τινας ἄλλας αἰτίας, ὥστ' ἐπὶ τοῖς πολεμίοις ἀπολελεῖφθαι τὸ ἐξάγειν ὁπότε προαιροῦνται καὶ τὴν ἀνάγκην σφίσιν ἐπιτιθέναι τοῦ τὰ ὅπλα λαμβάνειν καὶ ἀντιπαρατάττεσθαι, μὴ ὀκνείτω καὶ ἕω-*

θεν ἀριστοποιεῖσθαι σημαίνειν, μὴ φθάσωσι νήστισιν ἐπιθέντες οἱ πολέμιοι τὴν ἀνάγκην τοῦ μάχεσθαι.
2. καὶ τὸ σύνολον οὐκ ἐν μικρῷ θετέον οὐδὲ παροραtέον τὴν τῶν τοιούτων πρόνοιαν· ἐμφαγόντες γὰρ
64 στρατιῶται μετρίως, ὥστε μὴ πολὺν ἐμφορτίσασθαι τῇ γαστρὶ κόρον, δυναμικώτεροι πρὸς τὰς μάχας εἰσίν· πολλάκις καὶ παρὰ τοῦθ' ἡττήθη στρατόπεδα τῆς ἰσχύος ἐλλειπούσης διὰ τὴν ἔνδειαν, ὅταν μὴ ἐν ὀξεῖ καιρῷ κρίνηται τὰ τῆς μάχης, ἀλλὰ δι' ἡμέρας ὅλης λαμβάνῃ τὸ τέλος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΙΝΑΙ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΕΥΘΥΜΟΝ ΕΝ ΤΑΙΣ ΔΥΣΠΡΑΓΙΑΙΣ.]

1. Ὅτ' ἂν δέ τις ἐμπέσῃ δυσθυμία στρατεύματι καὶ φόβος ἢ συμμαχίας τοῖς πολεμίοις ἀφιγμένης ἢ προτερήματός σφισι γεγονότος, ὁ στρατηγὸς τότε δὴ μάλιστα τοῖς στρατιώταις ἱλαρὸς καὶ γεγηθὼς καὶ ἀκατάπληκτος φαινέσθω· 2. αἱ γὰρ ὄψεις τῶν ἡγεμόνων συμμετασχηματίζουσι τὰς ψυχὰς τῶν ὑποταττομένων,
65 καὶ στρατηγοῦ μὲν εὐθυμουμένου καὶ ἱλαρὸν βλέποντος ἀναθαρρεῖ καὶ τὸ στρατόπεδον ὡς οὐδενὸς ὄντος δεινοῦ, κατεπτηχότος δὲ καὶ λυπουμένου συγκαταπίπτουσι ταῖς διανοίαις ὡς μεγάλου σφίσι κακοῦ προφαινομένου. 3. διὸ χρὴ πλέον τῷ σχήματι τοῦ προσώπου στρατηγεῖν τὴν τοῦ πλήθους εὐθυμίαν ἢ τοῖς λόγοις παρηγορεῖν· λόγοις μὲν γὰρ πολλοὶ καὶ ἠπίστησαν ὡς τοῦ καιροῦ πεπλασμένοις ἕνεκεν, ὄψιν δὲ θαρροῦσαν ἀνυπόκριτον εἶναι νομίζοντες ἐπιστώσαντο

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ. 88

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΙΚΕΙΟΥΣ ΠΡΟΣ ΟΙΚΕΙΟΥΣ ΚΑΙ ΓΝΩΡΙΜΟΥΣ ΠΡΟΣ ΓΝΩΡΙΜΟΥΣ ΤΑΤΤΕΙΝ.]

Φρονίμου δὲ στρατηγοῦ καὶ τὸ τάττειν ἀδελφοὺς παρ' ἀδελφοῖς, φίλους παρὰ φίλοις, ἐραστὰς παρὰ παιδικοῖς· ὅταν γὰρ ᾖ τὸ κινδυνεῦον πλησίον τὸ προσφιλέστερον, ἀνάγκη τὸν ἀγαπῶντα φιλοκινδυνότερον ὑπὲρ τοῦ πέλας ἀγωνίζεσθαι· καὶ δή τις αἰδούμενος μὴ ἀποδοῦναι χάριν ὧν εὖ πέπονθεν αἰσχύνεται καταλιπὼν τὸν εὐεργετήσαντα πρῶτος αὐτὸς ἄρξαι φυγῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ. 89

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΔΙ ΕΑΥΤΟΥ ΔΙΔΟΝΑΙ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΤΑ ΣΗΜΕΙΑ ΕΙΤΕ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΛΗΣ ΕΙΤΕ ΑΛΛΗΣ ΤΙΝΟΣ ΠΡΑΞΕΩΣ, ΑΛΛΑ ΔΙΑ ΤΩΝ ΗΓΕΜΟΝΩΝ.]

1. *Πᾶν δὲ παράγγελμα καὶ σύνθημα καὶ παρασύνθημα διδότω διὰ τῶν ἡγεμόνων· ἐπιόντα γὰρ κηρύττειν ἅπασιν ἰδιώτου καὶ ἀπείρου κομιδῇ καθέστηκεν, καὶ χρόνος ἐν τῷ παραγγέλλειν ἀναλίσκεται, καὶ θόρυβος ὁμοῦ πάντων ἀλλήλους ἐρωτώντων· εἶθ' ὁ μὲν προσέθηκέ τι πλεῖον ὧν ὁ στρατηγὸς εἶπεν, ὁ δ' ἀφείλετο τοῦ ῥηθέντος παρὰ τὴν ἄγνοιαν.* 2. *δεῖ δὲ τοῖς πρώτοις ἡγεμόσιν εἰπεῖν, ἐκείνους δ' ἀπαγγεῖλαι τοῖς μετ' αὐτούς, εἶτα τούτους τοῖς κατόπιν, εἶθ'* 90
ἑξῆς ἄχρι τῶν τελευταίων, τοὺς πρώτους τοῖς ὑπὸ πόδα σημαίνοντας· οὕτως γὰρ ἐν τάχει καὶ μετὰ κόσμου καὶ μεθ' ἡσυχίας εἴσονται, παραπλησίου τοῦ παραγγέλματος τοῖς φρυκτωροῦσι γιγνομένου· 3. *καὶ γὰρ*

ἢ ἀπ' ἐνέδρας ἢ διακροβολισάμενος ἢ καὶ ἀποστατοῦντας τῆς ἰδίας παρεμβολῆς, εἰ μέν τινας γενναίους τοῖς φρονήμασι καὶ τοῖς σώμασι καταμάθοι, τούτους ἢ ἀποκτεινάτω παραχρῆμα λαβὼν ἢ δήσας παραδότω τοῖς ἐπὶ ταῦτα τεταγμένοις φυλάττειν κελεύσας, ὅπως μὴ πολλοὶ θεάσωνται τοὺς ἄνδρας, εἰ δ' ἀσθενεῖς καὶ
67 *ἀγεννεῖς καὶ μικροψύχους, ἔτι καὶ προαπειλήσας σφίσιν ἐπὶ τῆς ἰδίας σκηνῆς καὶ προδουλώσας σφῶν τῷ φόβῳ τὰς ψυχὰς εἰς τὰ πλήθη προαγέτω δακρύοντας καὶ δεομένους, ἅμα λέγων καὶ ἐνδεικνύμενος τοῖς στρατιώταις, ὡς ἀγεννεῖς καὶ ταπεινοὶ καὶ οὐδενὸς ἄξιοι, καὶ ὡς πρὸς τοιούτους ἐστὶν ἄνδρας αὐτοῖς ἡ μάχη δεδιότας οὕτως τὸν θάνατον, ἁπτομένους γονάτων καὶ προκυλιομένους τῶν ἑκάστου ποδῶν. 4. ἐπαναθαρρεῖ γὰρ ἐπὶ τούτοις ὁ στρατὸς ἤδη προκατανενοηκὼς τῶν πολεμίων ὄψεις τε καὶ πάθη ψυχῆς· ἀεὶ γάρ,*
68 *ὃ μηδέπω τις ἑώρακεν, ἐλπίζει μεῖζον γίγνεσθαι τῆς ἀληθείας, ἔτι καὶ τῷ τοῦ μέλλοντος φόβῳ τὴν ἐλπίδα μετρεῖ πρὸς τὸ χαλεπώτερον.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ.

[ΟΤΙ ΔΙΑΦΟΡΑΙ ΠΟΛΛΑΙ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ.]

Τάξις δ' οὐ μία πολέμου, πολλαὶ δὲ καὶ διάφοροι καὶ παρὰ τοὺς ὁπλισμοὺς καὶ παρὰ τοὺς στρατευομένους καὶ παρὰ τοὺς τόπους καὶ παρὰ τοὺς ἀντιπολέμους, ὧν τὰς διαφορὰς ὁ στρατηγὸς ἐπ' αὐτῶν εἴσε-
69 *ται τῶν καιρῶν· ἃ δ' ἂν οὐχ ἥκιστα πολλαῖς ἁρμόζοι παρατάξεσι δίχα τῶν ἐπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἀνάγκην ἐχουσῶν νοεῖσθαι, ταῦθ' ὡς ἐν κεφαλαίῳ δίειμι.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ιϛ.

[ΟΤΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΑΝΤΙΠΟΛΕΜΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΙΔΙΟΝ ΣΥΝΤΑΞΕΙ.]

*Ἱππεῖς μὲν δὴ στρατηγὸς οὐχ οὕτως, ὡς βούλεται,
μᾶλλον δ' ὡς ἀναγκάζεται, τάξει· πρὸς γὰρ τὸ ἀντι-
πόλεμον ἱππικὸν καὶ τὸ ἴδιον στήσει. ταττέτω δ' ὡς
τὰ πολλὰ κατὰ τὰς ἐκ παρατάξεως μάχας ἐπὶ κέρως,
ἵνα καὶ κατὰ πρόσωπον καὶ ἐκ πλαγίων προσβάλλον-
τες καὶ τόπῳ μείζονι χρώμενοι, μεθ' οὓς οὐκ ἔτ' ἄλλοι* 70
*τεταγμένοι τυγχάνουσιν, ἔχωσιν ἀποχρῆσθαι τῇ τῆς
ἱππικῆς ἐπιστήμῃ.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

[ΟΤΙ ΤΟΥΣ ΨΙΛΟΥΣ ΑΚΟΝΤΙΣΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟΞΟΤΑΣ ΚΑΙ ΣΦΕΝΔΟΝΙΣΤΑΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΣΤΗΣΕΙ ΤΗΣ ΦΑΛΑΓΓΟΣ.]

*Ψιλοὺς δέ, ἀκοντιστὰς καὶ τοξότας καὶ σφενδονι-
στάς, πρώτους πρὸ τῆς φάλαγγος τάξει· κατόπιν μὲν* 71
*γὰρ ὄντες πλείονα κακὰ διαθήσουσι τοὺς ἰδίους ἢ
τοὺς πολεμίους, ἐν μέσοις δ' αὐτοῖς ἄπρακτον ἕξουσι
τὴν ἰδίαν ἐμπειρίαν, οὔθ' ὑποχωρεῖν ἀνὰ πόδα δυνά-
μενοι κατὰ τὴν ἀνάτασιν τῶν ἀκοντίων, οὔτ' ἐξ ἐπι-
δρομῆς βάλλειν προηγουμένων ἄλλων καὶ παρὰ ποσὶν
ὄντων, οὐδὲ μὴν οἱ σφενδονῆται κυκλόσε τὸν δῖνον
ἀποτελεῖν τῆς σφενδόνης παρὰ πλευρὰν ἑστώτων φι-
λίων ὁπλιτῶν καὶ πρὸς τὸν ῥόμβον ἀντιπταιόντων, οἵ τε* 72
*τοξόται προϊόντες μὲν τῶν ἄλλων εἰς αὐτὰ τὰ σώματα
καὶ κατὰ σκοπὸν ἐκτοξεύουσι τὰ βέλη, μετὰ δὲ τοὺς
λόχους ἢ ἐν αὐτοῖς μέσοις ὄντες εἰς ὕψος τοξεύουσιν,*

ὥστε πρὸς μὲν τὴν ἄνω φορὰν τόνον ἔχειν τὸ βέλος, αὖθις δέ, κἂν κατὰ κεφαλῆς πίπτῃ τῶν πολεμίων, ἐκλελύσθαι καὶ μὴ πάνυ τι λυπεῖν τοὺς ἐχθρούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΤΟΙΣ ΤΡΑΧΕΣΙ ΤΟΠΟΙΣ ΤΑΤΤΕΙΝ ΤΟΥΣ ΨΙΛΟΥΣ.]

*Εἰ δὲ συμβαίνει γίγνεσθαι τὴν μάχην ἐν χωρίοις
τινὰς μὲν χθαμαλούς τινὰς δὲ βουνοειδεῖς ἔχουσι τό-
πους, τότε δὴ μάλιστα τοὺς ψιλοὺς ἐν τοῖς τραχέσι
ταττέτω, καὶ δή, κἂν αὐτὸς τὰ πεδινὰ κατειλημμένος
ᾖ, τῶν δὲ πολεμίων μέρη τινὰ τῆς φάλαγγος ὀχθώ-
δεις διακατέχῃ τόπους, κατὰ τούτους ἐπαγέτω τοὺς
73 ψιλούς· ῥᾷόν τε γὰρ βαλόντες ὑποχωροῦσιν ἀπὸ τῶν
τραχέων, ῥᾷστά τε τοῖς ἀνάντεσιν ἐπαναθέουσιν, ἂν
ἐλαφροὶ τυγχάνωσιν.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΧΩΡΙΑ ΕΧΕΙΝ ΤΑΣ ΠΑΡΑΤΑΞΕΙΣ ΔΙ᾽ ΩΝ ΟΦΕΙΛΟΥΣΙΝ ΟΙ ΨΙΛΟΙ ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΚΟΝΤΩΝ ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΟΙ ΥΠΟΣΤΕΛΛΕΣΘΑΙ.]

1. *Ἔστω δὲ διαστήματα κατὰ τὰς τάξεις, ἵν᾽, ἐπει-
74 δὰν ἐκκενώσωσιν ἔτι προαγόντων τῶν πολεμίων τὰ
βέλη, πρὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τὰς φάλαγγας, ἐπιστρέ-
ψαντες ἐν κόσμῳ διεξίωσι μέσην τὴν φάλαγγα καὶ
ἀταράχως ἐπὶ τὴν οὐραγίαν ἀποκομισθῶσιν· οὔτε γὰρ
κυκλεύειν αὐτοὺς ἅπαν τὸ στράτευμα καὶ κάμπτειν
κατὰ κέρας ἀσφαλές ἐστιν — τάχα γάρ που φθάσουσιν*

αὐτοὺς ἐν τούτῳ συμμίξαντες οἱ πολέμιοι καὶ μέσους ἀπολαβόντες —, οὔτε διὰ τῶν πεπυκνωμένων βιάζε- 75
σθαι, καὶ εἰς τὰ ὅπλα ἐμπίπτοντας τάραχον ἐμποιεῖν ταῖς τάξεσιν ἄλλου πρὸς ἄλλον ἐνσείοντος. 2. αἱ δὲ κατὰ κέρας ἔφοδοι τῶν ψιλῶν πλείονα λυμαίνονται τοὺς πολεμίους, ἐκ πλαγίων ἀκοντιζόντων καὶ εἰς τὰ γυμνὰ παραβιαζομένων παίειν. 3. ἡ δὲ τῆς σφενδόνης ἄμυνα χαλεπωτάτη τῶν ἐν τοῖς ψιλοῖς ἐστιν· ὅ τε γὰρ μόλιβδος ὁμόχρους ὢν τῷ ἀέρι λανθάνει φερόμενος, ὥστ' ἀπροοράτως ἀφυλάκτοις τοῖς τῶν πολεμίων ἐμπίπτειν σώμασιν, αὐτῆς τε τῆς ἐμπτώσεως σφοδρᾶς οὔσης καὶ ὑπὸ τοῦ ῥοίζου τριβόμενον τῷ ἀέρι τὸ βέλος ἐκπυρωθὲν ὡς βαθυτάτω δύεται τῆς σαρκός, ὥστε μηδ' ὁρᾶσθαι, ταχὺ δὲ καὶ τὸν ὄγκον ἐπιμύειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ. 76

[ΟΠΩΣ ΔΕΙ, ΕΑΝ ΑΠΟΡΗΙ ΨΙΛΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ, ΟΙ ΔΕ ΠΟΛΕΜΙΟΙ ΕΥΠΟΡΩΣΙΝ, ΕΠΙΦΕΡΕΣΘΑΙ ΑΥΤΟΙΣ.]

1. Εἰ δ' αὐτὸς μὲν ἐνδεὴς εἴη τῆς τῶν ψιλῶν συμμαχίας, οἱ δὲ πολέμιοι ταύτῃ πλεονεκτοῖεν, οἱ μὲν πρωτοστάται πυκνοὶ πορευέσθων ἔχοντες ἀνδρομήκεις θυρεούς, ὥστε σκέπειν ὅλα τὰ σώματα τοῖς μήκεσιν, οἱ δὲ μετὰ τούτους καὶ οἱ κατόπιν τούτων ἄχρι τῶν τελευταίων ὑπὲρ κεφαλῆς ἀράμενοι τοὺς θυρεοὺς τέως ἐχόντων, ἄχρις ἂν ἐντὸς γένωνται βέλους· οὕτως γάρ, ὡς εἰπεῖν, κεραμωθέντες οὐθὲν πείσονται δεινὸν ὑπὸ τῶν ἐκηβόλων. 2. εἰ δὲ παρ' ἑκατέροις ἡ τῶν ψιλῶν εἴη 77
βοήθεια, πρῶτοι πρὸ τῆς ἐκ χειρὸς μάχης ἀκροβολιζέσθων τοῖς ἀντιπάλοις, ἢ μετὰ τὴν συμπλοκὴν τῆς

στρατεύματι δὲ παντὶ τὴν ἄδηλον ἐκκυβεύειν τύχην οὐ δοκιμάζω. 4. μάλιστα δ' ἁμαρτάνειν οὗτοί μοι δοκοῦσιν, οἵ τινες ἐν μὲν τῷ νικᾶν ὀλίγα λυπήσειν μέλλοντες τοὺς πολεμίους, ἐν δὲ τῷ ἡττᾶσθαι μεγάλα βλάψειν τοὺς φίλους ἀποχρῶνται τοιούτοις στρατηγήμασιν.

5. εἰ δὲ πρόδηλος μέν σφισιν ὁ ὄλεθρος εἴη, κἂν μὴ παραβόλοις ἐγχειρήσωσι στρατηγίαις, πρόδηλος δὲ καὶ ἡ τῶν πολεμίων ἡττηθέντων ἀπώλεια, τότ' οὐκ ἄν μοι δόξειεν ἁμαρτάνειν ἀποφράττων τὰς φυγὰς τῶν φιλίων· ἄμεινον γὰρ ἐν τῷ τολμᾶν ἐπ' ἀδήλῳ τῷ τάχα μηδὲ πείσεσθαί τι δεινὸν ἅμα καὶ δρᾶσαι ζητεῖν, ἢ ἐπὶ προδήλῳ τῷ μηδὲν δρῶντας ἀπολέσθαι πάντας ἀτόλμως ἡσυχάζειν. 6. ὑποδεικνύτω μέντοι μὴ μόνον ἐν τοῖς τοιούτοις χωρίοις, ὅπου κατ' ἀλήθειαν οὐκ ἔστι σωτηρία τοῖς φεύγουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ καὶ πάσῃ μάχῃ διδασκέτω διὰ πλειόνων, ὅτι τοῖς μὲν φεύγουσι πρόδηλος ὁ ὄλεθρος, ὡς ἂν ἤδη μετ' ἐξουσίας ἐπικειμένων τῶν πολεμίων μηδενὸς ἔτι δυναμένου διακωλύειν τοὺς διώκοντας πᾶν ὃ βούλονται διαθεῖναι τοὺς φεύγοντας, τοῖς δὲ μένουσιν ἄδηλος ὁ θάνατος ἀμυνομένοις. 7. οἵ τινες γὰρ πεπεισμένοι τυγχάνουσιν ἐν ταῖς παρατάξεσιν, ὡς φεύγοντες μὲν αἰσχρῶς ἀπολοῦνται, μένοντες δ' εὐκλεῶς τεθνήξονται, καὶ χεῖρον' ἀεὶ προσδοκῶσιν ἐκ τοῦ καταλιπεῖν τὴν τάξιν ἢ ἐκ τοῦ φυλάττειν, ἄριστοι κατὰ τοὺς κινδύνους ἄνδρες ἐξετάζονται. 8. διόπερ ἀγαθὸν μέν, εἰ πάντας οὕτως ἔχειν γνώμης πεῖσαι στρατηγός, εἰ δὲ μή, ἀλλὰ μέντοι γ' ὡς πλείστους· ἢ γὰρ παντελεῖς περιεποιήσατο νίκας ἢ μικροῖς ἐλαττώμασι περιέπεσεν.

9. τῶν δ' ἐκ προλήψεως καὶ πρὶν ἢ συμβαλεῖν ἐπινοουμένων στρατηγοῖς αἱ παρ' αὐτὸν τὸν τῆς μάχης

τηγός τις πολλοὺς ὁρῶν τοὺς πολεμίους αὐτὸς ἐλάττοσι
στρατιώταις μέλλων κινδυνεύειν ἐξελέξατο καὶ ἐπετή-
δευσε τοιούτων ἐπιτυχεῖν τόπων, ἐν οἷς ἢ παρὰ ποταμί-
αν ὀφρὺν ταξάμενος ἀπωθεῖται ταύτῃ τὴν κύκλωσιν 79
τῶν πολεμίων, ἢ παρώρειαν ἐκλεξάμενος αὐτοῖς τοῖς
ὄρεσιν ἀποκλείσει τοὺς ὑπερκεράσαι βουλομένους, ὀλί-
γους ἐπιστήσας ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν τοὺς ἀποκωλύσοντας
ὑπὲρ κεφαλὴν ἀναβάντας γίγνεσθαι τοὺς πολεμίους. 4.
οὐ μὴν ἡ στρατηγικὴ φρόνησις ἐνταῦθα συλλαμβάνεται
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ τύχη· δεῖ γὰρ ἐπιτυχεῖν τοιούτων χω-
ρίων· οὐ γὰρ αὐτῷ γε κατασκευάσασθαι δυνατὸν τοὺς
τόπους· τῶν ὄντων μέντοι τοὺς ἀμείνους ἐκλέξασθαι
καὶ τοὺς συνοίσοντας ἐννοῆσαι φρονίμου.

5. *Πολλάκις* δ' εἰώθασιν οἱ μεγάλῃ δυνάμει καὶ πο-
λυάνδρῳ κεχρημένοι μηνοειδὲς σχῆμα ποιήσαντες τῆς 80
παρατάξεως ἐπιέναι νομίζοντες, ὅτι προσάγονται τοὺς
πολεμίους καὶ κατ' ἄνδρα βουλομένους συνάπτειν
εἶτα κατὰ τὸ ἡμικύκλιον εἰς ὁδὸν κυρτουμένους ἐνα-
πολήψονται τῷ περιέχοντι κόλπῳ, τὰς ἰδίας κεραίας
ἐπισυνάπτοντες ἀλλήλαις εἰς κύκλου σχῆμα. 6. πρὸς οὓς 81
ἀντεπακτέον οὐχ ὧδε· τριχῇ δὲ διελὼν τὴν ἰδίαν δύνα-
μιν τῶν μὲν δυεῖν ἑκατέρῳ μέρει κατὰ κέρας προσ-
βαλλέτω τοῖς πολεμίοις, τῷ δ' ἑνί, τοῖς εἰς τὸν μέσον
κόλπον τοῦ μηνοειδοῦς ἀντιπαρατεταγμένοις, ἐναν-
τίος ἑστάτω καὶ μὴ προαγέτω· ἢ γὰρ μένοντες ἐπὶ τοῦ
κυκλοειδοῦς σχήματος οἱ κατὰ μέσην τὴν φάλαγγα τε-
ταγμένοι τῶν ἐχθρῶν ἄπρακτοι μηδὲν δρῶντες ἑστή-
ξονται, ἢ προϊόντες εἰς τοὔμπροσθεν, εἰ βούλοιντο
προάγειν φαλαγγηδὸν εἰς εὐθεῖαν ἐκ τοῦ σιγματοει-
δοῦς ἁπλούμενοι σχήματος, ἀλλήλους ἐκθλίψουσι καὶ
λύσουσι τὴν τάξιν — τῶν γὰρ ἐπὶ κέρως ἐπὶ τῆς αὐτῆς 82
ιενόντων χώρας καὶ μαχομένων οὐχ οἷόν τε τὸ ἡμι-

κύκλιον εἰς εὐθεῖαν ἀνελθεῖν —· ἔνθα δὴ τεταραγμένων αὐτῶν καὶ λελυκότων τὴν τάξιν τῷ τρίτῳ τάγματι καὶ ἐφέδρῳ προσβαλλέτω τοῖς ἀπὸ τοῦ μέσου κυρτώματος προάγουσιν ἀτάκτως εἰς τοὔμπροσθεν. 7. ἐὰν δὲ διαμένωσιν ἐπὶ τοῦ κοίλου σχήματος, τοὺς ψιλοὺς καὶ ἑκηβόλους ἔνθα κατ' ἀντικρὺ ταττέτω· βάλλοντες γὰρ αὐτοὺς πολλὰ λυπήσουσιν. 8. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰ λοξῇ πάσῃ τῇ ἰδίᾳ φάλαγγι προσβάλλει κατὰ θάτερον κέρας τῶν πολεμίων, οὐκ ἂν ἁμάρτοι πρὸς τὴν ἐκ τοῦ μηνοειδοῦς σχήματος κύκλωσιν οὕτως ἀντεπιών· ἐπὶ πολὺ γὰρ οἱ ἐξ ἐναντίας εἰς χεῖρας ἰέναι πανστρατιᾷ κωλυόμενοι κατ' ὀλίγους κερασθήσονται, τῶν ἐπὶ θατέρου κέρως μόνων μαχομένων, οἳ καὶ πρῶτοι κατ' ἀνάγκην συμμίξουσι διὰ τὴν λοξὴν ἔφοδον.

9. οὐκ ἄχρηστον δέ ποτε καὶ ἀντιπαραταξάμενον ὑπὸ πόδα τῷ στρατεύματι χωρεῖν, ὡς καταπεπληγμένον,
83 ἢ καὶ ἐπιστρέψαντα παραπλησίαν φυγῇ ποιεῖσθαι τὴν ὑποχώρησιν ἐν τάξει, εἶτ' αὖθις μεταβαλόμενον ἀντεπιέναι τοῖς ἐπιοῦσιν· ἐνίοτε γὰρ ὑπὸ χαρᾶς οἱ πολέμιοι δόξαντες φεύγειν τοὺς ἐναντίους λύσαντες τὰς τάξεις ἐπιχέονται προπηδῶντες ἄλλων ἄλλοι, ἐφ' οὓς ἀκίνδυνον ἐπιστρέψαντας μάχεσθαι καὶ αὐτῷ τῷ παρ' ἐλπίδα τοῦ στῆναι θάρσει καταπληξαμένους εἰς
84 φυγὴν αὖθις τοὺς πάλαι διώκοντας τρέπεσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΧΕΙΝ ΚΕΧΩΡΙΣΜΕΝΟΥΣ ΕΠΙΛΕΚΤΟΥΣ ΕΙΣ ΒΟΗΘΕΙΑΝ ΤΩΝ ΚΑΤΑΠΟΝΟΥΜΕΝΩΝ.]

1. Ἐχέτω δέ που καὶ στρατιώτας λογάδας ἰδίᾳ τεταγμένους ἀπὸ τῆς φάλαγγος ὥσπερ ἐφέδρους τοῦ πο-

λέμου πρὸς τὰ καταπονούμενα μέρη τῆς δυνάμεως, ἵν'
ἐξ ἑτοίμου τοὺς ἐπικουρήσοντας ἐπάγῃ· καὶ ἄλλως οὐκ
ὀλίγον ὤνησαν ἀκμῆτες ἐπελθόντες ἤδη κεκοπιακόσιν·
τούς τε γὰρ τεταλαιπωρηκότας ἤδη τῶν φίλων ἀνέ-
λαβον καὶ τοῖς πολεμίοις ἐκλελυμένοις ἀκμάζοντες ἐπέ-
θεντο. 2. γίγνοιτο δ' ἄν τι καὶ τούτου χρησιμώτερον,
ἐκ τῆς παρατάξεως ἀπωτέρω σταδίοις, ὁπόσοις ἂν ἀπο-
χρῆν αὐτῷ δοκῇ, ἐκπέμψαι μέρος τι τῆς αὐτοῦ στρα-
τιᾶς ἀπροόρατον τοῖς πολεμίοις, παραγγεῖλαί τέ σφι-
σιν, ἐπειδὰν συμβάλῃ τοῖς ἐναντίοις, τότε πυθομέ-
νους παρὰ τῶν σκοπῶν ἀναστάντας ἐπάγεσθαι· καὶ
μάλιστα τοῦτο ποιητέον, ὅταν προσδόκιμος οὖσα συμ-
μαχία τοῦ καιροῦ καθυστερῇ· δόξαντες γὰρ οἱ πολέ- 85
μιοι τούτους ἐκείνους εἶναι καὶ συμμάχους ποθὲν
ἥκειν τοῖς ἐναντίοις, ἴσως ἂν ἔτι καὶ προσιόντων πρὶν
ἢ συμμῖξαι τοὺς ἐπιβάλλοντας εἰς φυγὴν ὁρμήσαιεν,
οὐ τοσοῦτον, ὅσον ἐστίν, ἀλλὰ πλεῖον ἐπιέναι πλῆθος
νομίζοντες. 3. ἄλλως τε καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς δεινοῖς ἐπι-
φάνειαι πολεμίων ἀπροοράτων ἐκπλήττουσι τὰς ψυ-
χάς· προλαμβάνουσαι γάρ τι χεῖρον, οὗ πείσονται,
φοβερώτερον ἐκδέχονται τὸ μέλλον. 4. ἐκπληκτικωτάτη
δ', ἣ καὶ δραστικωτάτη μάλιστα πάντων, ἡ κατὰ νώτου
τῶν πολεμίων αἰφνίδιος ἐπιβολή, εἴ πῃ δυνατὸν γέ-
νοιτο προεκπέμψαντι στρατιωτῶν σύνταγμα νύκτωρ
ἐκπεριελθεῖν κελεῦσαι τοὺς πολεμίους, ἵνα κατόπιν
αὐτῶν γένωνται πάντες, ὥστε ἕωθεν ἀναστάντας ἐκ
τῆς ἐνέδρας μετὰ τὸ συμμῖξαι πρὸς μάχην τὰ στρατεύ-
ματα κατὰ τὴν οὐραγίαν ἐπιφαίνεσθαι τοῖς πολεμίοις· 86
οὐδὲ γὰρ φεύγουσιν ἂν ἔτι σφίσιν ἐλπὶς ἀπολείποιτο
σωτηρίας, οὐδ' εἰς τοὐπίσω δυναμένοις ἐπιστραφῆ-
ναι διὰ τοὺς ἐξ ἐναντίας μαχομένους, οὐδ' εἰς τὸ
πρόσω φέρεσθαι διὰ τοὺς κατόπιν ἐπικειμένους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩΙ ΚΑΙΡΩΙ ΑΥΤΩΙ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΕΚΦΩΝΕΙΝ ΧΑΡΜΟΣΥΝΑ ΤΟΙΣ ΥΠΗΚΟΟΙΣ· ΕΙ ΚΑΙ ΨΕΥΔΗ, ΟΜΩΣ ΣΥΜΦΕΡΕΙ.]

1. *Καὶ δή ποτε παριππαζόμενος ἐμβοησάτω τοῖς φίλοις, εἰ μὲν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τύχοι κέρως ὤν, "νικῶσιν ἄνδρες οἱ ἐπὶ τοῦ λαιοῦ τὸ δεξιὸν κέρας τῶν πολεμίων", εἰ δ' ἐπὶ τοῦ λαιοῦ, νικᾶν λεγέτω τὸ φίλιον δεξιόν, ἐάν τε κατ' ἀλήθειαν ᾖ τοῦτο γιγνόμενον, ἐάν τε μή· καὶ γὰρ δὴ τὸ ψεῦδος ἀναγκαῖον εἰπεῖν, ὅπου "μέγα νεῖκος ὄρωρεν"· οἷον βοῆσαι*
87 *πάλιν αὖ μακρὰν ἀποστατοῦντος τοῦ τῶν πολεμίων ἡγεμόνος ἢ ἐπὶ θατέρου κέρως ὄντος ἢ τὰ μέσα συνέχοντος τῆς φάλαγγος, "τέθνηκεν ὁ τῶν πολεμίων στρατηγὸς" ἢ "βασιλεύς", ἢ ὅστις ἂν ποτ' ᾖ.* 2. *καὶ ταῦτα χρὴ βοᾶν οὕτως, ὥσθ' ἅμα καὶ τοὺς πολεμίους κατακούειν· οἵ τε γὰρ φίλιοι τοὺς σφετέρους ἀκούοντες ἐπικυδεστέρους ἀναθαρροῦσι καὶ διπλάσιοι γίγνονται ταῖς προθυμίαις, οἵ τε ἐχθροὶ τὰ σφῶν αὐτῶν ἐλαττώματα πυνθανόμενοι συγκαταπίπτουσι ταῖς διανοίαις, ὥστ' ἔστιν ὅτε καὶ εἰς φυγὴν ἅμα τῷ δέξασθαι τοιαύτην φήμην ὁρμᾶν.* 3. *οὕτως πολλάκις συνήνεγκε καὶ τοὺς φιλίους ἅμα τοῖς πολεμίοις ἐξαπατῆσαι, τοῖς μὲν τὰ κρείττω, τοῖς δὲ τὰ χείρω ψευδόμενον.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ. 88

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΙΚΕΙΟΥΣ ΠΡΟΣ ΟΙΚΕΙΟΥΣ ΚΑΙ ΓΝΩΡΙΜΟΥΣ ΠΡΟΣ ΓΝΩΡΙΜΟΥΣ ΤΑΤΤΕΙΝ.]

Φρονίμου δὲ στρατηγοῦ καὶ τὸ τάττειν ἀδελφοὺς παρ' ἀδελφοῖς, φίλους παρὰ φίλοις, ἐραστὰς παρὰ παιδικοῖς· ὅταν γὰρ ᾖ τὸ κινδυνεῦον πλησίον τὸ προσφιλέστερον, ἀνάγκη τὸν ἀγαπῶντα φιλοκινδυνότερον ὑπὲρ τοῦ πέλας ἀγωνίζεσθαι· καὶ δή τις αἰδούμενος μὴ ἀποδοῦναι χάριν ὧν εὖ πέπονθεν αἰσχύνεται καταλιπὼν τὸν εὐεργετήσαντα πρῶτος αὐτὸς ἄρξαι φυγῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ. 89

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΔΙ ΕΑΥΤΟΥ ΔΙΔΟΝΑΙ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΤΑ ΣΗΜΕΙΑ ΕΙΤΕ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΛΗΣ ΕΙΤΕ ΑΛΛΗΣ ΤΙΝΟΣ ΠΡΑΞΕΩΣ, ΑΛΛΑ ΔΙΑ ΤΩΝ ΗΓΕΜΟΝΩΝ.]

1. *Πᾶν δὲ παράγγελμα καὶ σύνθημα καὶ παρασύνθημα διδότω διὰ τῶν ἡγεμόνων· ἐπιόντα γὰρ κηρύττειν ἅπασιν ἰδιώτου καὶ ἀπείρου κομιδῇ καθέστηκεν, καὶ χρόνος ἐν τῷ παραγγέλλειν ἀναλίσκεται, καὶ θόρυβος ὁμοῦ πάντων ἀλλήλους ἐρωτώντων· εἶθ' ὁ μὲν προσέθηκέ τι πλεῖον ὧν ὁ στρατηγὸς εἶπεν, ὁ δ' ἀφείλετο τοῦ ῥηθέντος παρὰ τὴν ἄγνοιαν.* 2. *δεῖ δὲ τοῖς πρώτοις ἡγεμόσιν εἰπεῖν, ἐκείνους δ' ἀπαγγεῖλαι τοῖς μετ' αὐτούς, εἶτα τούτους τοῖς κατόπιν, εἶθ'* 90 *ἑξῆς ἄχρι τῶν τελευταίων, τοὺς πρώτους τοῖς ὑπὸ πόδα σημαίνοντας· οὕτως γὰρ ἐν τάχει καὶ μετὰ κόσμου καὶ μεθ' ἡσυχίας εἴσονται, παραπλησίου τοῦ παραγγέλματος τοῖς φρυκτωροῦσι γιγνομένου·* 3. *καὶ γὰρ*

ἐκείνων, ὅταν ὁ πρῶτος ἄρῃ τὸν φρυκτόν, ὁ δεύτερος τῷ μετ' αὐτὸν ἐπύρσευσεν, εἶθ' ὁ τρίτος τῷ τετάρτῳ, καὶ τέταρτος πέμπτῳ, καὶ πέμπτος ἕκτῳ καὶ καθ' ἕνα πάντες ἀλλήλοις, ὥστ' ἐν ὀξεῖ διὰ μήκους σταδίων τὸ σημανθὲν ὑπὸ τοῦ πρώτου πάντας ἐπιγνῶναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΜΟΝΟΝ ΣΥΝΘΗΜΑΤΑ, ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΣΥΝΘΗΜΑΤΑ ΔΙΔΟΝΑΙ.]

1. *Τὸ δὲ παρασύνθημα μὴ διὰ φωνῆς λεγέσθω, ἀλλὰ διὰ σώματος γιγνέσθω, ἢ νεύματι χειρὸς ἢ ὅπλων συγκρούσει ἢ ἐγκλίσει δορατίου ἢ παραφορᾷ ξίφους, ἵνα μὴ μόνον γενομένης ποτὲ ταραχῆς πι-*
91 *στεύσωσι τῷ λεγομένῳ συνθήματι — τοῦτο γὰρ δύνανται καὶ πολέμιοι καταλαβέσθαι πολλάκις ἀκούοντες —, ἀλλὰ καὶ τῷ παρασυνθήματι.* 2. *χρησιμώτατον δέ που τοῦτο καὶ πρὸς τὰς ἑτερογλώσσους συμμαχίας τῶν ἐθνῶν· οὔτε γὰρ λέγειν οὔτε ξυνιέναι δυνάμενοι φωνῆς ἀλλοτρίας αὐτῷ τῷ παρασυνθήματι κρίνουσι τό τε φίλιον καὶ τὸ πολέμιον. διδόσθω δὲ ταῦτα, κἂν μὴ μάχεσθαι μέλλωσιν, ἐν ταῖς παρεμβολαῖς πρὸς τὰς ἀδήλους ταραχάς.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΛΥΕΙΝ ΤΑΣ ΤΑΞΕΙΣ ΜΗΤΕ ΕΝ ΤΑΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΣΙ ΜΗΤΕ ΕΝ ΤΑΙΣ ΥΠΟΧΩΡΗΣΕΣΙΝ.]

Παραγγελλέτω δὲ καὶ τὰς ὑποχωρήσεις ἐν τάξει ποιεῖσθαι καὶ τὰς διώξεις, ἵν' ἧττόν τε σφαλλόμενοι

βλάπτωνται μὴ κατ' ἄνδρα σποράδες ἐν ταῖς φυγαῖς ὑποπίπτοντες τοῖς πολεμίοις, πλείονά τε κατορθοῦντες βλάπτωσι κατὰ τάξεις καὶ λόχους ἰσχυρότερο· τοῖς φεύγουσιν ἐπιφαινόμενοι, πρὸς δὲ καὶ ἀσφαλέστεροι· πολλάκις γὰρ ἀτάκτως ἐπιφερομένους οἱ πολέμιοι θεασάμενοι συμφρονήσαντες αὖθις ἐκ μεταβολῆς αὐτῶν καταστάντες εἰς τάξιν παλίντροπον ἐποιήσαντο τὴν δίωξιν· ὅλως δὲ μηδέν σφισιν ἄμεινον εἶναι λεγέτω τοῦ μένειν ἐν τάξει μηδ' ἐπισφαλέστερον τοῦ λύειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ. 92

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΙ' ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ ΕΧΕΙΝ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΛΑΜΠΡΟΝ ΕΚΤΑΤΤΕΙΝ ΤΟ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑ.]

Μεμελημένον δ' ἔστω τῷ στρατηγῷ λαμπρὸν ἐκτάττειν τὸ στράτευμα τοῖς ὅπλοις, ῥᾳδία δ' ἡ φροντὶς αὕτη παρακαλέσαντι τὰ ξίφη θήγειν καὶ τὰς κόρυθας καὶ τοὺς θώρακας σμήχειν· δεινότεροι γὰρ οἱ ἐπιόντες φαίνονται λόχοι τοῖς τῶν ὅπλων αἰθύγμασιν, καὶ πολλὰ τὰ δι' ὄψεως δείματα προεμπίπτοντα ταῖς ψυχαῖς ταράττει τὸ ἀντιπόλεμον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ. 93

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩΙ ΚΑΙΡΩΙ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΛΗΣ ΑΛΑΛΑΖΕΙΝ.]

1. Ἐπαγέτω δὲ καὶ τὸ στράτευμα σὺν ἀλαλαγμῷ, ποτὲ δὲ καὶ σὺν δρόμῳ· καὶ γὰρ ὄψις καὶ βοὴ καὶ πάταγος ὅπλων ἐξίστησι τὰς τῶν ἐναντίων διανοίας. 94
2. ἀνατεινόντων δὲ κατὰ τὰς ἐφόδους ἀθρόοι, πρὶν εἰς

χεῖρας ἐλθεῖν, ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς μετέωρα τὰ ξίφη πρὸς τὸν ἥλιον θαμὰ παρεγκλίνοντες· ἐσμηγμέναι γὰρ αἰχμαὶ καὶ λαμπρὰ ξίφη καὶ ἐπάλληλα παραμαρμαίροντα πρὸς ἀνταύγειαν ἡλίου δεινὴν ἀστραπὴν πολέμου προεκπέμπει· καὶ ταυτὶ μὲν εἰ γίγνοιτο καὶ παρὰ τοῖς πολεμίοις, ἀντικαταπλήττειν ἀναγκαῖον, εἰ δὲ μή, προεκπλήττειν.

3. *ἐνίοτε δέ ποτε χρήσιμον ἐν καιρῷ μὴ φθάνειν ἐκτάττοντα τὴν δύναμιν, ἀλλὰ τέως ἐντὸς τοῦ χάρακος κατέχειν, ἄχρις ἂν κατοπτεύσῃ τὴν τῶν πολεμίων παράταξιν, ὁποία τίς ἐστι καὶ ὡς τέτακται καὶ ἐφ' οἵων ἵσταται χωρίων.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λ.

[ΟΤΙ ΔΕΙ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΠΡΟ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΥΛΛΟΓΙΖΕΣΘΑΙ, ΤΙΣ ΟΦΕΙΛΕΙ ΥΠΑΝΤΗΣΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΜΒΟΛΗΝ ΤΩΙ ΔΕΙΝΙ ΚΑΙ ΤΙΣ ΤΩΙ ΑΛΛΩΙ ΚΑΙ ΟΥΤΩΣ ΚΑΘΕΞΗΣ ΕΞΕΤΑΖΕΙΝ ΤΟΥΣ ΙΔΙΟΥΣ ΑΡΧΟΝΤΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΤΩΝ ΕΝΑΝΤΙΩΝ.]

Εἶτά που τότε συλλογισάμενον, τίνας τίσιν ἀντιτάττειν χρὴ καὶ τίνα τρόπον, ὥσπερ ἀγαθὸν ἰατρὸν προκατανοήσαντα νόσον σώματος ἀντεπάγειν τὰ ἀλεξήματα καὶ τὴν δύναμιν ἐκτάττειν, ὡς ἂν ἄριστ' αὐτῷ δόξαι συμφέρειν· ἀναγκάζονται γὰρ οἱ στρατηγοὶ πολλάκις καὶ πρὸς τοὺς ὁπλισμοὺς τῶν ἐναντίων καὶ πρὸς τὰ ἔθνη καὶ πρὸς τὰ ἤθη τὰ ἴδια στρατεύματα κοσμεῖν καὶ παρατάττειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ, ΕΑΝ ΟΙ ΕΝΑΝΤΙΟΙ ΠΡΟΤΕΡΕΥΩΣΙ ΤΩΙ ΙΠΠΙΚΩΙ, ΕΚΛΕΓΕΣΘΑΙ ΣΤΕΝΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ.]

1. Ἱπποκρατούντων δὲ τῶν πολεμίων, ἐὰν ᾖ δυνα-
τόν, ἐπιλεγέσθω χωρία τραχέα καὶ στενὰ καὶ παρ' ὄ- 97
ρη, ἃ ἥκιστ' ἱππάσιμα, ἢ φυγομαχείτω κατὰ δύναμιν,
ἕως ἂν ἐπιτηδείους εὕρῃ τόπους καὶ τοῖς οἰκείοις
ἁρμόζοντας τάγμασιν. 2. ἀπολελείφθων δέ τινες καὶ
ἐπὶ τοῦ χάρακος οἱ παραφυλάττοντες τὴν παρεμβολὴν
στρατιῶται καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀποσκευῆς φυλακήν,
ἵνα μὴ κατανοήσας ὁ στρατηγὸς τῶν πολεμίων ἔρημον
ὄντα πέμψῃ τοὺς ἁρπασομένους τὰ ἐν αὐτῷ καὶ κατα-
ληψομένους τὸ χωρίον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗΔΕΝ ΠΑΡΑΚΕΚΙΝΔΥΝΕΥΜΕΝΟΝ ΠΟΙΕΙΝ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ.]

1. Τοὺς μὲν γὰρ ἢ τὰ ἴδια καθαιροῦντας ἐρύματα
στρατηγοὺς ἢ ποταμοὺς διαβαίνοντας ἢ κρημνοὺς καὶ
βάραθρα κατόπιν ποιουμένους τῶν φιλίων, ἵν' ἢ μέ-
νοντες νικῶσιν ἢ βουληθέντες φεύγειν ἀπόλωνται, οὔ-
τε πάμπαν ἐπαινεῖν οὔτε ψέγειν ἔχω· πᾶν γὰρ τὸ παρα-
κεκινδυνευμένον μᾶλλον τόλμης ἐστὶν ἢ γνώμης καὶ τῇ
τύχῃ κεκοινώνηκε πλεῖον ἢ τῇ κρίσει. 2. ὅπου γὰρ ἢ
νικῶντα δεῖ κρατεῖν ἢ ἡττηθέντα τοῖς ὅλοις ἐσφάλθαι,
πῶς ἐνταῦθ' ἄν τις ἢ φρονήσει τὸ νικᾶν ἢ προαιρέ-
σει τὸ ἡττᾶσθαι μαρτυρήσειεν; 3. ἐγὼ δὲ στρατιώταις
μὲν ἐκ στρατεύματος φιλοτόλμως κινδυνεύειν ἐπι-
τρεπτέον εἶναι νομίζω — καὶ γὰρ δρῶντές τι μεῖζον 98
ὤνησαν καὶ παθόντες οὐθὲν τοσοῦτον ἐλύπησαν —,

στρατεύματι δὲ παντὶ τὴν ἄδηλον ἐκκυβεύειν τύχην οὐ δοκιμάζω. 4. μάλιστα δ' ἁμαρτάνειν οὗτοί μοι δοκοῦσιν, οἵ τινες ἐν μὲν τῷ νικᾶν ὀλίγα λυπήσειν μέλλοντες τοὺς πολεμίους, ἐν δὲ τῷ ἡττᾶσθαι μεγάλα βλάψειν τοὺς φίλους ἀποχρῶνται τοιούτοις στρατηγήμασιν.

5. εἰ δὲ πρόδηλος μέν σφισιν ὁ ὄλεθρος εἴη, κἂν μὴ παραβόλοις ἐγχειρήσωσι στρατηγίαις, πρόδηλος δὲ καὶ ἡ τῶν πολεμίων ἡττηθέντων ἀπώλεια, τότ' οὐκ ἄν μοι δόξειεν ἁμαρτάνειν ἀποφράττων τὰς φυγὰς τῶν φιλίων· ἄμεινον γὰρ ἐν τῷ τολμᾶν ἐπ' ἀδήλῳ τῷ τάχα μηδὲ πείσεσθαί τι δεινὸν ἅμα καὶ δρᾶσαι ζητεῖν, ἢ ἐπὶ προδήλῳ τῷ μηδὲν δρῶντας ἀπολέσθαι πάντας ἀτόλμως ἡσυχάζειν. 6. ὑποδεικνύτω μέντοι μὴ μόνον ἐν τοῖς τοιούτοις χωρίοις, ὅπου κατ' ἀλήθειαν οὐκ ἔστι σωτηρία τοῖς φεύγουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ καὶ πάσῃ μάχῃ διδασκέτω διὰ πλειόνων, ὅτι τοῖς μὲν φεύγουσι πρόδηλος ὁ ὄλεθρος, ὡς ἂν ἤδη μετ' ἐξουσίας ἐπικειμένων τῶν πολεμίων μηδενὸς ἔτι δυναμένου διακωλύειν τοὺς διώκοντας πᾶν ὃ βούλονται διαθεῖναι τοὺς φεύγοντας, τοῖς δὲ μένουσιν ἄδηλος ὁ θάνατος ἀμυνομένοις. 7. οἵ τινες γὰρ πεπεισμένοι τυγχάνουσιν ἐν ταῖς παρατάξεσιν, ὡς φεύγοντες μὲν αἰσχρῶς ἀπολοῦνται, μένοντες δ' εὐκλεῶς τεθνήξονται, καὶ χεῖρον' ἀεὶ προσδοκῶσιν ἐκ τοῦ καταλιπεῖν τὴν τάξιν ἢ ἐκ τοῦ φυλάττειν, ἄριστοι κατὰ τοὺς κινδύνους ἄνδρες ἐξετάζονται. 8. διόπερ ἀγαθὸν μέν, εἰ πάντας οὕτως ἔχειν γνώμης πεῖσαι στρατηγός, εἰ δὲ μή, ἀλλὰ μέντοι γ' ὡς πλείστους· ἢ γὰρ παντελεῖς περιεποιήσατο νίκας ἢ μικροῖς ἐλαττώμασι περιέπεσεν.

9. τῶν δ' ἐκ προλήψεως καὶ πρὶν ἢ συμβαλεῖν ἐπινοουμένων στρατηγοῖς αἱ παρ' αὐτὸν τὸν τῆς μάχης

καιρὸν ἐπίνοιαι νίκης καὶ ἀντιστρατηγήσεις ἔστιν ὅτε
καὶ πλείους καὶ θαυμασιώτεραι γίγνονται τοῖς τὴν
στρατηγικὴν ἐμπειρίαν ἠσκηκόσιν, ἃς οὐκ ἔστιν ὑποση-
μῆναι λόγῳ ἢ προβουλεῦσαι. 10. ὥσπερ γὰρ οἱ κυβερνῆ-
ται πρὸς μὲν τὸν πλοῦν ἐκ λιμένων ἀνάγονται πάντ' 99
ἐξηρτυμένοι τὰ κατὰ τὴν ναῦν, ἐπειδὰν δ' ἐμπέσῃ
χειμών, οὐχ ὃ βούλονται ποιοῦσιν, ἀλλ' ὃ ἀναγκά-
ζονται, πολλὰ καὶ πρὸς τὸν ἀπὸ τῆς τύχης ἐπείγοντα
κίνδυνον εὐτόλμως παραβαλλόμενοι, καὶ οὐ τὴν ἀπὸ
τῆς μελέτης εἰσφερόμενοι μνήμην, ἀλλὰ τὴν ἐκ τῶν
καιρῶν βοήθειαν· οὕτως οἱ στρατηγοὶ τὴν μὲν δύνα-
μιν ἐκτάξουσιν, ὅπως σφίσι νομίζουσι συνοίσειν,
ἐπειδὰν δ' ὁ τοῦ πολέμου περιστῇ χειμὼν πολλὰ
θραύων καὶ παραλλάττων καὶ ποικίλας ἐπάγων πε-
ριστάσεις, ἡ τῶν ἀποβαινόντων ἐν ὀφθαλμοῖς ὄψις
ἐπιζητεῖ τὰς ἐκ τῶν καιρῶν ἐπινοίας, ἃς ἡ ἀνάγκη 100
τῆς τύχης μᾶλλον ἢ ἡ μνήμη τῆς ἐμπειρίας ὑποβάλλει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΑΥΤΟΧΕΙΡΙ ΠΟΛΕΜΕΙΝ.]

1. *Μαχέσθω* δ' ὁ στρατηγὸς αὐτὸς προμηθέστερον ἢ τολμηρότερον, ἢ καὶ τὸ παράπαν ἀπεχέσθω τοῦ τοῖς πολεμίοις εἰς χεῖρας ἰέναι· καὶ γὰρ εἰ κατὰ τοὺς ἀγῶνας ἀνυπέρβλητον ἀνδρίαν εἰσενέγκαιτο, τοσοῦτον οὐδὲν ὠφελῆσαι δύναται στράτευμα μαχόμενος, ὅσον ἀποθανὼν βλάψαι· στρατηγοῦ γὰρ ἡ γνώμη πλέον ἰσχύει τῆς ῥώμης· 2. σώματος μὲν γὰρ ἀνδρίᾳ δρᾶσαί τι μέγα καὶ στρατιώτης δύναται, γνώμης δὲ προμηθεί

βουλεῦσαί τι κρεῖττον οὐκ ἄλλος. 2. ὅνπερ δ' ἂν τρό-
πον, εἰ κυβερνήτης ἀφειμένος τῶν οἰάκων, ἃ δεῖ τοὺς
ναύτας ποιεῖν, αὐτὸς πράττοι, κινδυνεύειν ἂν συμ-
βαίη τὸ σκάφος, τοῦτον, εἰ στρατηγὸς ἀποστὰς τοῦ
101 γνώμῃ τι βουλεύειν ἐπὶ τὰς τῶν στρατιωτῶν κατα-
βαίνοι χρείας, ἡ τῶν ὅλων ἀκυβέρνητος ἀμέλεια
τὴν ἀναγκαιοτέραν ἄπρακτον ποιήσει βοήθειαν.
3. ὅμοιον δὴ κρίνω τὸν στρατηγὸν ἐμπαραβαλέσθαι τῇ
ἑαυτοῦ ψυχῇ τοῦτο τῷ τῆς συμπάσης, εἰ πείσεταί τι,
δυνάμεως ἀκηδεῖν· εἰ γάρ, ἐν ᾧ τοῦ σύμπαντος ἡ
σωτηρία στρατεύματός ἐστιν, οὗτος οὐδὲν εἰ τεθνή-
ξεται πεφρόντικεν, τὸ πᾶν αἱρεῖται συνδιαφθεῖραι,
καὶ ὀρθῶς δ' ἄν τις αἰτιάσαιτο τοῦτον ὡς ἄπρακτον
στρατηγὸν μᾶλλον ἢ ἀνδρεῖον. 4. ὁ μὲν γὰρ πολλὰ
γνώμῃ στρατηγήσας ἀρκεσθήσεται σεμνυνόμενος ἐπὶ
ταῖς ἀπὸ ψυχῆς εὐπραγίαις, ὅστις δ' οὕτως ἀπειρό-
καλός ἐστιν, ὥστ' ἄν, εἰ μὴ διὰ μάχης εἰς χεῖρας ἔλθοι
τοῖς πολεμίοις, οὐδὲν αὐτὸν ἄξιον εἰργάσθαι νομίζειν,
οὐκ ἀνδρεῖος, ἀλλὰ * καὶ τολμηρός ἐστιν. 5. ὅθεν ἐπι-
102 φαίνειν μὲν δεῖ τῷ πλήθει τὸ φιλοκίνδυνον, ἵνα τὴν
προθυμίαν ἐκκαλῆται τῶν στρατιωτῶν, ἀγωνίζεσθαι
δ' ἀσφαλέστερον, καὶ τοῦ θανάτου μὲν καταφρονεῖν,
εἴ τι πάσχοι τὸ στράτευμα, μηδ' αὐτὸν αἱρούμενον
ζῆν, σωζομένου δὲ καὶ τὴν ἰδίαν φυλάττειν ψυχήν·
ἤδη γὰρ ἐπικυδέστερα τὰ τῶν φιλίων ὄντα ποτὲ στρα-
τηγὸς ἀποθανὼν ἐμείωσεν· οἱ μὲν γὰρ παίοντες ἐκ-
ανεθάρρησαν τὸ ἀντίπαλον ἀστρατήγητον ἰδόντες, οἱ
δ' εὐτυχοῦντες ἐδυσθύμησαν τὸν ἴδιον ἡγεμόνα ζη-
τοῦντες. 6. στρατηγοῦ δ' ἔστι τὸ παριππάζεσθαι ταῖς
τάξεσιν, ἐπιφαίνεσθαι τοῖς κινδυνεύουσιν, ἐπαινεῖν
τοὺς ἀνδριζομένους, ἀπειλεῖν τοῖς ἀποδειλιῶσιν, πα-
ρακαλεῖν τοὺς μέλλοντας, ἀναπληροῦν τὸ ἐλλεῖπον,

γ'.

[ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΤΗΡΙΩΝ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ.]

3. *Πολλῶν δὲ καὶ ποικίλων ἐκ τῶν μηχανῶν πολιορκητηρίων χρήσεται κατὰ δύναμιν ὁ στρατηγός. οὐ γὰρ ἐπ' ἐμοὶ τὸ λέγειν, ὅτι δεῖ κριοὺς ἔχειν ἢ ἑλεπόλεις ἢ σαμβύκας ἢ πύργους ὑποτρόχους ἢ χελώνας χωστρίδας ἢ καταπέλτας· τῆς γὰρ τῶν πολεμούντων τύχης καὶ πλούτου καὶ δυνάμεως ἴδια ταῦτα καὶ τῆς τῶν ἑπομένων ἀρχιτεκτόνων ἐπινοίας εἰς τὰς ὀργανικὰς κατασκευάς.* 4. *στρατηγοῦ δ' ἰδίας ἀγχινοίας ἔργον τοιόνδ' ἂν εἴη, εἰ βούλοιτο προσβάλλειν μηχανάς· καθ' ἓν μὲν ἀποχρήσθω μέρος τοῖς ἔργοις αὐτοῖς — οὐδὲ γὰρ* 121 *ἄλλως ἄν τις εὐπορήσειεν ἐν κύκλῳ παντὶ τῷ τείχει περιστῆσαι μηχανάς, εἰ μὴ πάνυ μικρὰ πόλις εἴη —, εἰς πολλὰ δὲ τάγματα διελὼν τὸ στράτευμα κατὰ τἄλλα τοῦ τείχους μέρη κελευέτω τὰς κλίμακας προσφέρειν· οὕτως γὰρ εἰς ἀμηχανίαν οἱ πολιορκούμενοι πολλὴν ἐμπίπτουσιν·* 5. *ἄν τε γὰρ ἀμελήσαντες τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ τείχους ἐπὶ τὰς προσβολὰς τῶν μηχανῶν ἀμύνωσιν, ἅπαντες οἱ κατὰ τὰς κλίμακας μηδενὸς ἀποκωλύοντος ῥᾳδίως ἐπιβαίνουσι τῶν τειχῶν, ἄν τε διελόντες σφᾶς αὐτοὺς ἐπιβοηθήσωσι κατὰ μέρη, σφοδροτέρας ἐνεργείας γιγνομένης κατὰ τὰς ἐμβολὰς τῶν ὀργάνων οἱ καταλειφθέντες οὐδὲ μάχεσθαι τούτοις * ἀδυνατήσουσι τὸ ἐπιφερόμενον κακὸν ἀποκρούεσθαι.* 6. *διόπερ καθάπερ ἀγαθὸν παλαιστὴν προδεικνύειν μὲν καὶ σκιάζειν εἰς πολλὰ μέρη δεῖ περισπῶντα καὶ ἐπισφάλλοντα δεῦρο κἀκεῖσε πρὸς πολλὰ τοὺς ἀντιπάλους, ἑνὸς δὲ ζητεῖν ἐγκρατῶς λαβόμενον ἀνατρέψαι τὸ πᾶν σῶμα τῆς πόλεως.*

τοῖς στρατιώταις διαρπάζειν, εἰ χάρακος ἢ ἀποσκευῆς ἢ φρουρίου κυριεύσειεν, ὁτὲ δὲ καὶ πόλεως, εἰ μή τι μέλλοι περὶ αὐτῆς χρηστότερον βουλεύειν. 5. οὕτως γὰρ ἂν καὶ μάλιστα μήπω τέλος εἰληφότος τοῦ πολέμου συνοίσοι πρὸς τὰ μέλλοντα προθυμότερον ἐπὶ τὰς μάχας αὐτῶν ἐξιόντων, εἰ μὴ νομίζομεν τοὺς μὲν θηρευτικοὺς κύνας δελεάζειν ἀναγκαῖον εἶναι τοῖς κυνηγοῖς αἵματι θηρίων καὶ τοῖς τοῦ συλληφθέντος ζώου σπλάγχνοις, τοῖς δὲ νικῶσι στρατιώταις τὰ τῶν ἡττημένων εἰς προτροπὴν οὐ μάλα δή τι συμφέρον ἀποδιδόναι.

---

106 ## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΕ.

α΄.

[ΟΥ ΧΡΗ ΠΑΝΤΟΤΕ ΕΠΙΤΡΕΠΕΙΝ ΤΑΣ ΑΡΠΑΓΑΣ· ΚΑΙ ΟΤΙ ΤΑ ΣΩΜΑΤΑ ΟΥ ΧΡΗ ΑΡΠΑΖΕΙΝ, ΑΛΛΑ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΠΙΠΡΑΣΚΕΙΝ.]

1. Τὰς δ' ἁρπαγὰς οὔτ' ἐπὶ πάσης μάχης ἐπιτρεπτέον, οὐδ' ἀεὶ πάντων, ἀλλ' ὧν μέν, ὧν δ' οὔ, τῶν δὲ σωμάτων ἥκιστα· ταῦτα δὲ πιπράσκειν τὸν στρατηγόν. 2. εἰ δὲ χρημάτων δέοι καὶ δαπάνης κοινῆς καὶ μεγάλης, καὶ ὅσα ἄγεται καὶ φέρεται πάνθ' ὡς αὐτὸν ἀναπέμπεσθαι κηρυττέτω. 3. γνοίη δ' ἂν αὐτὸς ἄριστα πρὸς τοὺς καιρούς, εἰ τὰ πάντα δέοι λαμβάνειν, εἴτ' ἐκ μέρους, εἴτε μηθὲν ὧν ἔτυχεν· οὔ γε μὴν ἔστι πο-
107 λέμου καὶ τοῖς κοινοῖς εἶναι χρημάτων δαψίλειαν καὶ τοῖς στρατιώταις ἀνεπικώλυτον ὠφέλειαν· ἤδη δὲ καὶ παρὰ τοὺς τῶν ἡττημένων πλούτους καὶ παρὰ τὰς τῶν τόπων εὐδαιμονίας αἱ ὠφέλειαί σφισι δαψιλέστεραι γίγνονται.

β΄.

[ΠΕΡΙ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ.]

4. Τοὺς δ' αἰχμαλώτους, ἐὰν ὁ πόλεμος ἔτι συνε-
στὼς ᾖ, μὴ κτεινέτω, μάλιστα μέν, κἂν δοκῇ αὐ- 108
τοῖς, πρὸς οὓς ἐστιν ὁ πόλεμος, τοὺς συμμάχους ἀναι-
ρεῖν, ἥκιστα δὲ καὶ τότε τοὺς ἐνδοξοτάτους καὶ λαμ-
προὺς παρὰ τοῖς πολεμίοις, ἐνθυμούμενος τὰ ἄδηλα
τῆς τύχης καὶ τὸ παλίντροπον τοῦ δαιμονίου φιλοῦν-
τος ὡς τὰ πολλὰ νεμεσᾶν, ἵν' εἴ τινων αὐτοὶ ἢ σω-
μάτων, ὧν πολὺς πόθος, ἢ φρουρίου κρατήσαιεν,
ἱκανὰ ἀντικαταλλάγματα δοὺς ἔχῃ κομίσασθαι τὰ
τῶν φιλίων, ἢ τότε γε μὴ βουλομένων ἐνδίκως εἰς
ἴσον ἀμύνηται. 5. μετὰ δὲ τὰ κατορθώματα καὶ τοὺς
κινδύνους ἐπιτρεπέσθων αὐτοῖς εὐωχίαι τε καὶ κλι- 109
σίαι καὶ πόνων ἀνέσεις, ἵν' εἰδότες, οἷον τέλος ἐστὶ
τοῦ μαχομένους νικᾶν, ὑπομένωσι τὰ δυσχερῆ πάντα
πρὸ τοῦ νικᾶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λϛ.

α΄.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΑΠΤΕΙΝ ΤΟΥΣ ΕΝ ΠΟΛΕΜΩΙ ΑΝΑΙΡΟΥΜΕΝΟΥΣ.]

1. Προνοείσθω δὲ τῆς τῶν νεκρῶν κηδείας, μήτε καιρὸν μήθ' ὥραν μήτε τόπον μήτε φόβον προφασιζόμενος, ἄν τε τύχῃ νικῶν, ἄν τε ἡττώμενος· ὁσία μὲν γὰρ καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἀποιχομένους εὐσέβεια, ἀναγκαία δὲ καὶ ἡ πρὸς τοὺς ζῶντας ἀπόδειξις. 2. ἕκαστος γὰρ τῶν στρατιωτῶν ὡς αὐτὸς ἀμελούμενος, εἰ πεσὼν ἔτυχεν, παρ' ὀφθαλμοῖς ὁρῶν τὴν τύχην καὶ

ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος καταμαντευόμενος, ὡς οὐδ' αὐτός, εἰ τεθναίη, ταφησόμενος ἐπαχθῶς φέρει τὴν ἀτύμβευτον ὕβριν.

β'.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΠΑΝΟΡΘΟΥΣΘΑΙ ΤΗΝ ΕΛΑΤΤΩΣΙΝ.]

3. *Εἰ δὲ ἡττῷτο, παραμυθησάμενος τοὺς ἀνασωθέντας ἐκ τῆς μάχης ἐφεδρευέτω, καιρὸν ἔνθα που καὶ μᾶλλον οἰόμενος ἐπανορθώσασθαι τὴν ἐλάττωσιν.* 4. *εἰώθασι γὰρ ὡς τὰ πολλὰ μετ' εὐπραγίας οἱ στρατιῶται ῥαθυμότερον ἐκλύεσθαι περὶ τὰς φυλακάς· ἡ γὰρ τῶν πέλας καταφρόνησις ἀμελείας σφίσι γίγνεται αἰτία τῶν οἰκείων, οὕτως τε πολλάκις τὰ εὐτυχήματα πλεῖον ἔβλαψε τῶν δυστυχημάτων.* 5. *ὁ μὲν γὰρ πταίσας ἐδιδάχθη καὶ φυλάξασθαι τὸ μέλλον, ἐξ ὧν ἔπαθεν, ὁ δὲ τοῦ δυστυχεῖν ἄπειρος οὐδ', ὡς δεῖ φυλάξαι τὰς εὐπραγίας, ἔμαθεν.* 6. *εἶτ' αὖ νικῶν τὴν αὐτὴν ἐχέτω προμήθειαν ὑπὲρ τοῦ μὴ παθεῖν ἀμελῶν, ἣν ἂν εἰς τὸ δρᾶσαί τι τοὺς ἐχθροὺς ῥαθυμοῦντας εἰσενέγκαιτο. φόβος γὰρ εὔκαιρος ἀσφάλεια προμηθής, ὡς καὶ καταφρόνησις ἄκαιρος εὐεπιβούλευτος τόλμα.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΖ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΚΑΙΡΩΙ ΕΙΡΗΝΗΣ ΜΗ ΑΦΥΛΑΚΤΩΣ ΕΙΝΑΙ.]

1. *Ἀνοχὰς δὲ ποιησάμενος μηδ' ἐπιτιθέσθω μηδ' αὐτὸς ἀφύλακτος ἔστω· ἀλλὰ τὸ μὲν ἥσυχον ἐχέτω πρὸς τοὺς πολεμίους, ὡς ἐν εἰρήνῃ, τὸ δ' ἀσφαλὲς εἰς τὸ μὴ παθεῖν, ὡς ἐν πολέμῳ.* 2. *δεῖ γὰρ οὐκ ἀσύν-*

θηκον ἐν σπονδαῖς εἶναι οὔτ᾽ αὐτόν τι φθάνειν ἀσεβὲς δρῶντα, ἀλλ᾽ ὕποπτον, ὡς φυλάττεσθαι τὸ ἀπὸ τῶν πολεμίων ὕπουλον· ἄδηλοι γὰρ αἱ τῶν 111
σπεισαμένων γνῶμαι. 3. καὶ παρὰ σοὶ μὲν ἔστω τὸ βέβαιον τοῦ μὴ ἀδικῆσαι διὰ τὸ εὐσεβές, παρὰ δὲ τοῖς πολεμίοις ὑπονοείσθω τὸ μὴ πιστὸν διὰ τὸ ἀπεχθές· ἀσφαλὴς γὰρ οὗτος καὶ προμηθής, ὃς οὐδὲ βουληθεῖσι τοῖς πολεμίοις ἐπιθέσθαι τὸν τοῦ δύνασθαι παρασπονδῆσαι καιρὸν ἀπολείπει. 4. οἵτινες δ᾽ ἐπὶ τοῖς θεοῖς ποιοῦνται τὴν ὑπὲρ ὧν ἂν πάθωσιν ἐκδικίαν, εὐσεβὲς μὲν φρονοῦσιν, οὐ μὴν ἀσφαλῆ*· 5. κομιδῇ γὰρ ἀνοήτων ἐστὶν ἐλπίδι τοῦ τοὺς παρασπονδήσαντας ἐκτίσειν δίκας ἀπρονοήτως ἔχειν τοὺς περὶ σφῶν κινδύνους, ὥσπερ αὐτοὺς σώζεσθαι μέλλοντας ἅμα τῷ τοὺς ἐχθροὺς ἀπόλλυσθαι, ἐξὸν μετὰ τῆς τῶν ἰδίων πραγμάτων ἀσφαλείας πεῖραν λαμβάνειν τῆς τῶν πολεμίων ἀσεβείας· οὕτως γὰρ αὐτοί τε διὰ τὸ προμηθὲς οὐκ ἂν πταίσαιεν ἐπιβουλευθέντες, ἀσεβήσουσί τε οἱ πολέμιοι τῷ ἐπιχειρῆσαι καὶ δοκεῖν πεποιηκέναι, εἰ ἐδυνήθησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΗ.

α΄.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΑΣ ΠΡΟΣΑΓΟΜΕΝΑΣ ΠΟΛΕΙΣ ΕΝ ΑΔΕΙΑΙ ΕΧΕΙΝ ΚΑΙ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑΙ.]

1. *Ταῖς* δὲ προσχωρούσαις πόλεσιν, εἴ τινες ἐπιτρέποιεν αὑτὰς ἀρξάμεναι, φιλανθρώπως καὶ χρη- 112
στῶς προσφερέσθω· προσαγάγοιτο γὰρ ἂν οὕτως καὶ τὰς ἄλλας. ἡ γὰρ ἐλπὶς τοῦ τῶν αὐτῶν τεύξεσθαι δελεάζουσα προσάγεται τοὺς πολλοὺς αὑτοὺς ἑκόντας

ἐγχειρίζειν. 2. ὅστις δὲ πικρῶς εὐθὺς καὶ πολεμικῶς προσφέρεται κύριος γενόμενος πόλεως ἢ διαρπάζων ἢ κτείνων ἢ κατασκάπτων, ἀλλοτριωτέρας διατίθησι τὰς ἄλλας πόλεις, ὥστε καὶ τὸν πόλεμον αὐτῷ ἐπίπονον καὶ τὴν νίκην δύσελπιν κατασκευάζειν· 3. εἰδότες γάρ, ὡς ἀπαραίτητόν ἐστιν ἡ τῶν ὑποχειρίων πρὸς τοῦ κρατήσαντος τιμωρία, πᾶν ὁτιοῦν ὑπομένουσι καὶ ποιεῖν καὶ πάσχειν ὑπὲρ τοῦ μὴ παραδοῦναι τὰς πόλεις. 4. οὐθὲν γὰρ οὕτως κατασκευάζει γενναίους, ὡς φόβος ὧν μέλλουσι πείσεσθαι κακῶν εἴξαντες· ἡ γὰρ προσδοκία τῶν δεινῶν ἐκ τοῦ καθυφεῖσθαι τὰ σφέτερα δεινὴν ἐντίθησι φιλοτιμίαν ἐν τοῖς κινδύνοις. 5. χαλεπαὶ δ' αἱ πρὸς τοὺς ἀπεγνωσμένους πεῖραι μάχης· οὐδὲν γὰρ χρηστότερον ἐλπίζοντες ἐκ τοῦ παραχωρεῖν ὧν πείσονται κινδυνεύοντες αἱροῦνται μετὰ τοῦ πολλὰ δρᾶν καὶ πάσχειν. 6. ὅθεν αἱ πολιορκίαι τοῖς ὧδε στρατηγοῖς ἄφροσι καὶ τεθηριωμένοις ταλαίπωροι γίγνονται καὶ πολυχρόνιοι, ποτὲ δὲ καὶ
113 ἀτελεῖς, οὐχ ἥκιστα δὲ σφαλεραί τε καὶ ἐπικίνδυνοι.

β'.

[ΠΩΣ ΧΡΗΣΤΕΟΝ ΠΡΟΔΟΤΑΙΣ.]

7. Τοῖς δὲ προδόταις τάς τε πίστεις καὶ τὰς ἐπαγγελίας φυλαττέτω, μὴ διὰ τοὺς γεγονότας, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐσομένους, ἵν' εἰδότες, ὡς ὀφείλεταί σφισι χάρις, ἑλόμενοι τὰ τῶν πολεμίων ἐπὶ τὰς αὐτὰς εὐεργεσίας τρέπωνται· λαμβάνει γάρ τι μᾶλλον ὁ προδότῃ διδοὺς ἢ χαρίζεται. 8. διὸ χρὴ προθύμως ἐκτίνειν τὰς ἀμοιβάς· οὐ γὰρ δικαστὴς τῆς ἀδικηθείσης πόλεώς ἐστιν, ἀλλὰ στρατηγὸς τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΘ.

α΄.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΕΝ ΓΝΩΣΕΙ ΕΙΝΑΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΑΣΤΡΩΝ ΚΙΝΗΣΕΩΣ.]

1. Πρὸς δὲ τὰς ἐπιθέσεις καὶ τὰς ἐκ προδοσίας νυκτε-
ρινὰς καταλήψεις τῶν πόλεων οὐκ ἄπειρον εἶναι δεῖ 114
τῆς ὑπεργείου κατὰ τὴν νύκτα φορᾶς τῶν ἀπλανῶν,
ἐπεὶ πολλάκις ἀπράκτους ἕξει τὰς ἐπιβολάς. 2. ἔστιν
γὰρ ὅτε συντέτακταί τις τῶν προδοτῶν τρίτην ἢ τε-
τάρτην ἢ ὁπόστην ἄν τις εὔκαιρον ὥραν νομίζῃ τῆς νυ-
κτός, ἀνοίξειν τὰς πύλας ἤ τινας κατασφάξειν τῶν ἐπὶ
τῆς πόλεως ἀντιπραττόντων ἢ φρουρᾷ τῶν ἔνδον πο-
λεμίων ἐπιθήσεσθαι· κἄπειτα δυεῖν θάτερον συμ- 115
βέβηκεν, ἤτοι θᾶττον ἢ ἔδει προσπελάσαντα τὸν τῶν
πολεμίων στρατὸν κατάφωρον γενέσθαι, πρὶν ἢ τοὺς
προδότας ἑτοίμους εἶναι, καὶ οὕτως ἀποκωλυθῆναι
τῆς πράξεως, ἢ ὑστερήσαντα τοῖς μὲν προδόταις αἴ-
τιον γενέσθαι θανάτου φωραθεῖσιν, αὐτὸν δὲ μηδὲν
τῶν προκειμένων ἀνύσαι. 3. διόπερ χρὴ καὶ τὴν ὁδὸν
τεκμαιρόμενον, ὅθεν ἐξοδεῦσαι δεῖ, καὶ τῶν σταδίων
καὶ τῆς ὥρας στοχαζόμενον, ὅσον εἰς τὴν πορείαν
ἀναλώσει, καὶ ἀπὸ τῶν ἄστρων ὁρῶντα, πόσον τὸ
παρῳχηκὸς ἤδη καὶ πόσον τὸ ἀπολειπόμενον μέρος,
οὕτως ἀκριβῶς συλλογισάμενον, ἵνα μήτε φθάσῃ μή-
τε βραδύνῃ, πρὸς αὐτὴν ἥκειν τὴν ὥραν τοῦ συντε- 116
ταγμένου καιροῦ καὶ ἔτι προσιόντα ἀκούεσθαι καὶ
ἐντὸς εἶναι τῶν τειχῶν.

β'.

[ΠΩΣ ΗΜΕΡΑΣ ΑΙΡΕΙΝ ΧΡΗ ΠΟΛΙΝ.]

4. *Εἰ δ' ἡμέρας ἀναστήσας ἄγοι στράτευμα πόλεις ἐκ προδοσίας ληψόμενος κατὰ τὴν συγκειμένην ὥραν, τοὺς κατὰ τὴν ὁδὸν ὑποπίπτοντας ἅπαντας προαποστέλλων ἱππεῖς συλλαμβανέτω, μή τις τῶν ἐπὶ τῆς χώρας φθάσας ἀποδραμὼν μηνύσῃ τὴν ἔφοδον τῶν πολεμίων, ἀλλ' αἰφνιδίως ἀφυλάκτοις ἡ ἐπιφάνεια γένηται τοῦ στρατεύματος.* 5. *ἐπελθόντα δ' ἐξαίφνης ἀπροσδοκήτοις χρή, κἂν μὴ κατὰ προδοσίαν μέλλῃ λαμβάνειν, ἀλλ' ἐκ προρρήσεως ἀγωνίζεσθαι διὰ μάχης, μὴ ἀναβάλλεσθαι, ἀλλ' ὡς ὅτι μάλιστα φθάνειν προσβάλλοντα εἴτε φρουρίῳ εἴτε χάρακι εἴτε πόλει, μάλιστα δ' ὅτ' ἂν ὀλίγον εἶναι δοκῇ τὸ φίλιον στράτευμα καὶ τῶν ἐχθρῶν ἐλαττούμενον·* 6. *αἱ γὰρ ἀπρόληπτοι τῶν πολεμίων ἐπιφάνειαι διὰ τὸ παράλογον ἐκπλήττουσι τοὺς ἐναντίους, κἂν ὦσι κρείττους, ἕως, ἄν γε συνθεωρήσωσιν αὐτοὺς καὶ βουλεύσασθαι καὶ ἀναθαρρῆσαι καιρὸν λάβωσι, κατὰ μικρὸν ἀναγκάζονται καταφρονεῖν· οὕτως ἐνίοτε τὰ πρῶτα καὶ ἀρχόμενα φοβερώτερα τῶν χρονιζομένων εἶναι δοκεῖ.* 7. *διὸ πολλάκις ἤδη τινὲς τῷ παραδόξῳ τῆς ἐπιφανείας καταπληξάμενοι τοὺς ἐναντίους ἢ ταχὺ καὶ ἄκοντας ὑπέταξαν ἢ ποιεῖν ἑκόντας ἠνάγκασαν τὰ προσταττόμενα.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ.

[ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ.]

1. *Πολιορκία δὲ στρατιωτῶν ἀνδρίαν ἐπιζητεῖ καὶ στρατηγικὴν ἐπίνοιαν καὶ μηχανημάτων παρασκευήν·*

ἀσφαλὴς μέντοι καὶ μὴ ἧττον ἀπροόρατος τῶν πολι- 117
ορκουμένων ἔστω· τὸ γὰρ ἐπιβουλευόμενον, ὅτ' ἂν
οἷ κακοῦ τυγχάνει γιγνώσκῃ, τηρεῖ μᾶλλον τὸ ἐπιβου-
λεῦον· 2. ὁ μὲν γὰρ ἔξω κινδύνου δοκῶν εἶναι πράττει
τι τῶν προκειμένων, ὁπότ' ἂν αὐτῷ δόξῃ, ὁ δ' ἐν αὐ-
τῷ τῷ κινδυνεύειν ὑπάρχων ζητεῖ φθάσας δρᾶσαί τι,
ὁπότ' ἂν καιρὸν λάβῃ· διὸ χρὴ τὸν πολιορκοῦντα καὶ
τάφρῳ καὶ χάρακι καὶ φυλακαῖς τὸ ἴδιον ἀσφαλίζε-
σθαι στρατόπεδον. 3. καὶ γὰρ οἱ μὲν πολιορκοῦντες, ὅ τι
ἂν μέλλωσι πράττειν, ὁρῶνται τοῖς ἀπὸ τοῦ τείχους,
οἱ δὲ πολιορκούμενοι πρόβλημα τὸ τεῖχος ἔχοντες ἀό-
ρατοι πολλάκις ἐκχυθέντες διὰ πυλῶν ἢ μηχανὰς 118
ἐνέπρησαν ἢ στρατιώτας ἐφόνευσαν ἤ, ὅ τι κατὰ
χεῖράς σφισιν εἴη, τοῦτ' ἐποίησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΑ.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΧΕΙΝ ΕΝΕΔΡΑΣ ΤΟΝ ΠΟΛΙΟΡΚΟΥΝΤΑ ΠΡΟ ΤΩΝ ΠΥΛΩΝ.]

1. Ἥκιστα δ' ἂν τοῦτο τολμήσαιεν, εἰ παρὰ πύλαις καὶ πυλίσι μικραῖς λόχους ὁ πολιορκῶν προκαθίσῃ στρατηγὸς τοὺς τὰς αἰφνιδίους ἐκδρομὰς τῶν πολεμίων ἀποκωλύσοντας, ἐπεὶ κἂν πολλάκις λάθοιεν ἐπιθέμενοι τοῖς ἐκτός. 2. χρήσιμοι δὲ τὰ πολλὰ νύκτωρ τοῖς πολιορκοῦσιν αἱ προσβολαί· τοῖς γὰρ ἔνδον οὐ δυναμένοις ὁρᾶν τὰ γιγνόμενα διὰ τὸ σκότος δεινότερα δοκεῖ τὰ πραττόμενα, καὶ τὴν πρόληψιν ἀναγκάζονται χαλεπωτέραν ἔχειν τῶν κατ' ἀλήθειαν ἐνεργουμένων, ὅθεν ταραχαί τε καὶ θόρυβοι γίγνονται οὐδενὸς δυναμένου σωφρονεῖν ἐν τοῖς τοιούτοις, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τῶν οὐ δρωμένων ὡς γίγνεται λα-

γόντων, οὔθ᾽ ὅπῃ προσβαλοῦσιν εἰδέναι δυναμένων, οὔθ᾽ ὁπόσοι, οὔθ᾽ ὁποίοις μέρεσι, διαδρομαὶ δὲ δεῦρο κἀκεῖσε καὶ βοαὶ καὶ θάμβη Πανικὸν ἔχοντα τάραχον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΒ.

α΄.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΦΟΒΟΣ ΨΕΥΔΗΣ ΜΑΝΤΙΣ ΕΣΤΙΝ.]

119 1. *Ὁ γὰρ φόβος ψευδὴς μάντις, ἃ δέδοικε, ταῦτ᾽ οἰήσεται καὶ γίγνεσθαι, καὶ πᾶν τὸ ἐν νυκτί, κἂν μικρὸν ᾖ, φοβερώτερον τοῖς πολιορκουμένοις· οὐδεὶς γάρ, ὃ βλέπει, λέγει διὰ τὸ σκότος, ἀλλὰ πᾶς, ὃ ἀκούει· καὶ ἑνός που φανέντος ἢ δυεῖν ἐπὶ τείχους πολεμίων τὸ πᾶν ἤδη στράτευμα τῶν τειχῶν ἐπιβεβηκέναι δόξαντες ἀπετράπησαν, ἐρήμους καταλιπόντες ἐπάλξεις καὶ πύλας.*

β΄.

[ΟΤΙ ΑΥΤΟΝ ΧΡΗ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ ΤΟΙΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙΣ.]

2. *Εἰ δέ τι διὰ χειρὸς ὁ στρατηγὸς ἐξεργάσασθαι σπεύδοι, μὴ ὀκνείτω πρῶτος αὐτὸς ὀφθῆναι ποιῶν· οὐ γὰρ οὕτως ταῖς ἀπὸ τῶν κρειττόνων ἀπειλαῖς ἀναγκαζόμενοί τι ποιοῦσιν, ὡς ταῖς ἀπὸ τῶν σεμνοτέρων διατροπαῖς· ἰδὼν γάρ τις τὸν ἡγεμόνα πρῶτον*
120 *ἐγχειροῦντα καὶ ὅτι δεῖ σπεύδειν ἔμαθε καὶ μὴ ποιεῖν ᾐδέσθη καὶ ἀπειθεῖν ἐφοβήθη· καὶ οὐκ ἔθ᾽ ὡς δοῦλον ἐπιταττόμενον διετέθη τὸ πλῆθος, ἀλλ᾽ ὡς ἐξ ἴσου παρακαλούμενον διετράπη.*

γ'.

[ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΤΗΡΙΩΝ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ.]

3. *Πολλῶν δὲ καὶ ποικίλων ἐκ τῶν μηχανῶν πολιορκητηρίων χρήσεται κατὰ δύναμιν ὁ στρατηγός. οὐ γὰρ ἐπ' ἐμοὶ τὸ λέγειν, ὅτι δεῖ κριοὺς ἔχειν ἢ ἑλεπόλεις ἢ σαμβύκας ἢ πύργους ὑποτρόχους ἢ χελώνας χωστρίδας ἢ καταπέλτας· τῆς γὰρ τῶν πολεμούντων τύχης καὶ πλούτου καὶ δυνάμεως ἴδια ταῦτα καὶ τῆς τῶν ἑπομένων ἀρχιτεκτόνων ἐπινοίας εἰς τὰς ὀργανικὰς κατασκευάς.* 4. *στρατηγοῦ δ' ἰδίας ἀγχινοίας ἔργον τοιόνδ' ἂν εἴη, εἰ βούλοιτο προσβάλλειν μηχανάς· καθ' ἓν μὲν ἀποχρήσθω μέρος τοῖς ἔργοις αὐτοῖς — οὐδὲ γὰρ* 121
ἄλλως ἄν τις εὐπορήσειεν ἐν κύκλῳ παντὶ τῷ τείχει περιστῆσαι μηχανάς, εἰ μὴ πάνυ μικρὰ πόλις εἴη —, εἰς πολλὰ δὲ τάγματα διελὼν τὸ στράτευμα κατὰ τἄλλα τοῦ τείχους μέρη κελευέτω τὰς κλίμακας προσφέρειν· οὕτως γὰρ εἰς ἀμηχανίαν οἱ πολιορκούμενοι πολλὴν ἐμπίπτουσιν· 5. *ἄν τε γὰρ ἀμελήσαντες τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ τείχους ἐπὶ τὰς προσβολὰς τῶν μηχανῶν ἀμύνωσιν, ἅπαντες οἱ κατὰ τὰς κλίμακας μηδενὸς ἀποκωλύοντος ῥᾳδίως ἐπιβαίνουσι τῶν τειχῶν, ἄν τε διελόντες σφᾶς αὐτοὺς ἐπιβοηθήσωσι κατὰ μέρη, σφοδροτέρας ἐνεργείας γιγνομένης κατὰ τὰς ἐμβολὰς τῶν ὀργάνων οἱ καταλειφθέντες οὐδὲ μάχεσθαι τούτοις * ἀδυνατήσουσι τὸ ἐπιφερόμενον κακὸν ἀποκρούεσθαι.* 6. *διόπερ καθάπερ ἀγαθὸν παλαιστὴν προδεικνύειν μὲν καὶ σκιάζειν εἰς πολλὰ μέρη δεῖ περισπῶντα καὶ ἐπισφάλλοντα δεῦρο κἀκεῖσε πρὸς πολλὰ τοὺς ἀντιπάλους, ἑνὸς δὲ ζητεῖν ἐγκρατῶς λαβόμενον ἀνατρέψαι τὸ πᾶν σῶμα τῆς πόλεως.*

δ'.

122 [ΠΩΣ ΧΡΗ ΔΙΑΤΕΛΕΙΝ ΕΠΕΙΓΟΝΤΑ ΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ.]

7. *Εἰ δ' ἐν τάχει σπεύδοι τις ἐξελεῖν φρούριον ἢ πόλιν ἢ χάρακα καὶ αὐτῷ κάμνοι ἡ δύναμις μηδὲ μίαν ὥραν ἀποστῆναι βουλομένῳ τῶν ἐρυμάτων, εἰς τάγματα διελὼν τὸ στράτευμα, ὅσ' ἂν ἱκανὰ εἶναί οἱ δοκῇ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ πλήθους καὶ κατὰ τὸ μέγεθος τῆς πολιορκουμένης πόλεως, νυκτὸς ἀρξάμενος εὐθὺς τῷ μὲν πρώτῳ προσβαλλέτω τάγματι τῷ δευτέρῳ κελεύσας ἐφεδρεύειν καὶ ἑτοίμῳ εἶναι, τῷ δὲ τρίτῳ καὶ τετάρτῳ, καὶ εἰ τύχοι πέμπτον ὄν, παραγγελλέτω τρέπεσθαι κατὰ κοῖτον·* 8. *εἶτα, ὅταν τῷ πρώτῳ καταπειράσῃ τινὰ χρόνον, τούτους μὲν ἀνακαλεσάμενος ἀποπεμπέτω κοιμησομένους, σημαινέτω δὲ τῷ δευτέρῳ προϊέναι τοῦ χάρακος, ὁ δὲ τρίτος ταγματάρχης ἀναστήσας ἐν τούτῳ καθοπλιζέτω τὸ ὑφ' ἑαυτὸν τάγμα·* 9. *καὶ μετὰ τοὺς δευτέρους τὴν ἴσην ὥραν τοῖς πρώτοις ἀγωνίζεσθαι ἄξει τὸ τρίτον, κοιμάσθω δὲ τὸ δεύτερον τάγμα, μετὰ τοῦτο δ' αὖ τὸ τέταρτον, εἶθ' ἑξῆς τὸ πέμπτον, ἐν μέρει τῶν στρα-*
123 *τιωτῶν ἀναπαυομένων.* 10. *ὁμοίως δ' ἐπισυναπτούσης τῆς ἡμέρας οἱ πρῶτοι τῇ νυκτὶ προσβαλόντες ἕωθεν πάλιν πρῶτοι προσαγόντων· εἶθ' ὥρας, εἰ μὲν ἓξ εἴη τάγματα, δύο κινδυνεύσαντες, εἰ δὲ πέντε, δυσὶν ἔτι μικρὸν ἐπιθέντες, εἰ δὲ τέτταρα, τρεῖς, εἰ δὲ τρία, τέτταρας, ἀπιόντες ἀριστοποιείσθων, ἑξῆς δ' οἱ μετ' αὐτοὺς καὶ πάλιν οἱ μετὰ τούτους ἄχρι τῶν τελευταίων, ὥστε κύκλον τινὰ περιάγεσθαι.* 11. *τούτου γὰρ συμβαίνοντος ἀμφότερ' ἂν γίγνοιτο· καὶ αἱ προσβολαὶ καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν*

ἀδιάλειπτοι προσαχθήσονται, καὶ οἱ προσβάλλοντες ἀκμῆτες καὶ νεαροὶ τὰς ἀναπαύσεις ἐν μέρει ποιούμενοι μαχοῦνται. 12. τοὺς μέντοι πολιορκουμένους, μηδ' ἂν πάνυ πολλοὶ τυγχάνωσιν, οἰέσθω τις τὸ αὐτὸ στρατήγημα ἀντεισοίσεσθαι· τὸ γὰρ κινδυνεῦον, οὐδ' ἂν ἐπιτρέπῃ τις, ὕπνῳ χαρίζεσθαι βούλεται· φόβῳ γὰρ τοῦ δεινοῦ, παρ' ὃν ἀναπαύεται χρόνον, ὡς ἁλωσομένης τῆς πόλεως ἐγρήγορεν· καὶ τὸ πολιορκούμενον, κἂν ὀλίγον ᾖ τὸ πολιορκοῦν αὐτό, πασσυδὶ προσαμύνει, καὶ πᾶν ὅσον ἐντειχίδιόν ἐστι κεκίνηται, ὅτι καὶ τὸ μέλλον φοβερώτερον, ὡς, εἰ παρὰ μικρὸν ἀμελήσαιεν, ἀπολούμενοι πάντες. 13. ὅθεν δὴ πᾶσ' ἀνάγκη τρυχομένους αὐτοὺς καὶ μηδὲ μίαν ὥραν ἀνάπαυλαν ἴσχοντας, ἀλλὰ καὶ ἀγρυπνίαις καὶ πόνοις κάμνοντας, εἶτα καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα τεταλαιπωρηκότας ἀσθενέστερον τοῖς σφετέροις προσαμύνειν ἢ τοὺς δεησομένους καὶ παραδώσοντας τὴν πόλιν ἐκπέμπειν.

ε'. 124

[ΠΩΣ ΧΡΗ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΑΝΑΠΑΥΕΣΘΑΙ.]

14. Αὐτὸς οὖν ὁ στρατηγός, ἴσως φήσει τις, ἐξ ἀδάμαντος ἢ σιδήρου κεχάλκευται μόνος ἄγρυπνος ἑστὼς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἔργοις; οὐ δῆτα· ἀλλὰ παρ' ὃν ἀναπαύεται χρόνον — οὗτος δ' ὀλίγος ἔστω καὶ σύντομος —, ἕνα τῶν ἐν δόξῃ πιστοτάτων καὶ ἀνδρειοτάτων ἡγεμόνα τῶν καὶ τὰ δεύτερα τῆς στρατηγικῆς ἀρχῆς ἐχόντων ἐπιστησάτω τοῖς ἔργοις.

ϛʹ.

[ΠΩΣ ΤΑ ΔΟΚΟΥΝΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΜΕΡΗ ΑΝΑΛΩΤΑ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΛΑΚΙΣ ΕΥΑΛΩΤΑ ΓΙΓΝΕΤΑΙ.]

15. *Ἐνίοτε δὲ τὰ δοκοῦντα μέρη πόλεως εἶναι κρη-
μνώδη καὶ πέτραις ἀποτόμοις ὠχυρωμένα τῶν διὰ
χειρὸς ἀνεστηκότων τειχῶν ἔδωκε τοῖς πολιορκοῦσιν
ἀφορμὰς μείζους εἰς τὸ νικᾶν· εἴωθε γάρ πως ὡς τὰ
πολλὰ τὰ τοιαῦτα τῶν πόλεων, ὅσα φύσει πιστεύεται
125 τὸ ἐρυμνόν, ἀφυλακτεῖσθαι καὶ ἥκιστα φροντίδι πα-
ραγρυπνεῖσθαι στρατιωτῶν.* 16. *ἔνθα στρατηγὸς ἀγα-
θὸς ἐνόησεν ὃ δεῖ ποιῆσαι, καί τινας τῶν εὐτολμοτά-
των παρακαλέσας ἐπαγγελίαις καὶ τιμαῖς ὀλίγους,
οἷς ῥᾷον ἀναβαίνειν εἴτε δι' αὐτῆς τῆς δυσχωρίας,
εἴτε διὰ κλιμάκων, ἐκράτησε τῆς πράξεως· ὑποκατα-
βάντες γὰρ ἐντὸς τείχους ἢ πυλίδα διέκοψαν ἢ πύλην
ἀνέῳξαν.*

ζʹ.

[ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΣΑΛΠΙΓΓΩΝ ΩΦΕΛΕΙΑΣ.]

17. *Μέγα δ' ἂν ὀνήσειε καί τι τοιόνδε συνεπινοηθέν,
εἰ καὶ σαλπιγκτὰς οἱ φθάσαντες ἐπιβῆναι τοῦ τείχους
ἀνιμήσαιεν· ἀκουσθεῖσα γὰρ πολεμία σάλπιγξ ἀπὸ
τειχῶν ἐν νυκτὶ πολλὴν ἔκπληξιν ἐπιφέρει τοῖς πο-
λιορκουμένοις ὡς ἤδη κατὰ κράτος ἑαλωκόσιν, ὥστε
τὰς πύλας καὶ τὰς ἐπάλξεις ἀπολιπόντας φεύγειν·
126 ὅθεν δήπου συμβαίνει γίγνεσθαι τοῖς ἔξω στρατιώταις
ῥᾳδίαν τήν τε τῶν πυλῶν ἐκκοπὴν καὶ τὴν ἐπὶ τὰ
τείχη διὰ τῶν κλιμάκων ἀνάβασιν, οὐδενὸς ἔτι τῶν
πολεμίων ἀπείργοντος· οὕτως που δυνατὸν ἑνὶ καὶ
ἀνόπλῳ σαλπιγκτῇ πόλιν ἁλῶναι.*

η′.

[ΤΙ ΧΡΗ ΠΟΙΕΙΝ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΜΕΤΑ ΤΟ ΕΛΕΙΝ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ.]

18. *Εἰ δὲ δή τινα ἀκμάζουσαν ἔτι πλήθει τε καὶ
δυνάμει πόλιν ἐρρωμένως ἑλὼν εἰς φόβον ἢ ὑπόνοιαν
ἥκοι, μή ποτε κατὰ τάγματα καὶ συστροφὰς ὑπαντιά-
ζοντες ἀμύνωνται τοὺς ἐπεισπίπτοντας ἢ τὰ μετέωρα
καταλαμβανόμενοι καὶ τὰ ἄκρα τῆς πόλεως ἔνθεν
ἀντεπίοιεν ἐπὶ πολὺ κακώσοντες τοὺς πολεμίους, κη-
ρυττέτω τοὺς ἀνόπλους μὴ κτεῖναι.* 19. *ἕως γὰρ ἕκαστος
ἐλπίζει ληφθεὶς τεθνήξεσθαι, βούλεται φθάνειν δρά-
σας καὶ πάσχων ἀλλά τι καὶ δρᾶν, πολλοί τ' ἤδη
πολεμίους εἰσκεχυμένους ἐξήλασαν ἢ καὶ μὴ δυνη-
θέντες εἰς ἀκρόπολιν ἐρυμνὴν κατειλήθησαν, ἔνθεν
αὖθις εἰς πόνον καὶ ταλαιπωρίαν κατέστησαν τοὺς
πολεμίους, ὥστε δευτέραν ἐπαναιρεῖσθαι πολιορκίαν**
*ἢ καὶ πολυχρονιωτέραν, ἔστιν δ' ὅτε καὶ ἐπαλγεστέραν
μετὰ πολλῆς πείρας κακῶν.* 20. *εἰ δὲ διαβοηθείη τόδε* 127
*τὸ κήρυγμα, τάχα μὲν καὶ πάντες, ὡς δὲ πρόδηλον εἰ-
πεῖν, οἵ γε πλείους τὰ ὅπλα ῥίψουσιν· τῶν τε γὰρ
βουλομένων δι' ὀργῆς ἕκαστος εἰς ἄμυναν ἰέναι δε-
διὼς τὸν πέλας, μή ποτε οὐχ ἑαυτῷ ταὐτὰ φρονῇ, ῥί-
πτειν ἀναγκασθήσεται, ὥστε, κἂν πάντες βούλωνται
τὰ ὅπλα φυλάττειν, διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους ὑπόνοιαν
αὐτὸν ἕκαστον δεδιότα, μὴ μόνος ὡπλισμένος ληφθῇ,
σπεύδειν ἀποτιθέμενον — οἱ γὰρ ὀξεῖς καιροὶ τὴν
κοινὴν γνώμην φανερὰν οὐκ ἐῶσι γίγνεσθαι —, οἵ
τε ἕτοιμοι πρὸς τὸ σώζεσθαι, μέχρι μὲν οὐδὲν εἰς ἐλπίδα
κεκήρυκται σωτηρίας, εἰ καὶ μὴ γνώμῃ, ἀλλ' ἀνάγκῃ
τὸ ἐπιὸν ἀμύνονται κακόν, ἐπειδὰν δὲ μικρὰν ἐλπίδα
τοῦ σώζεσθαι λάβωσιν, ἱκέται τὸ λοιπὸν ἀντὶ πολεμίων*

ὑπαντῶσιν. 21. οὕτως τε ὁ μὲν κηρύξας καὶ τοὺς τὰ ὅπλα φυλάττειν βουλομένους ῥίπτειν αὐτὰ ἀναγκάζει· στρατιωτῶν δὲ θάνατος ἐν μὲν μάχαις εὐπαραμύθητος — δοκεῖ γὰρ τοῦ νικᾶν ἕνεκεν γεγονέναι —,
128 ἐν δὲ νίκαις καὶ καταλήψεσι πόλεων τοῖς νικῶσιν οἴκτιστος, ἀφροσύνης τε μᾶλλον ἢ ἀνδρίας μαρτύριον. 22. εἰ μέντοι μνησικάκως ἔχοι τοῖς ἡττημένοις στρατηγός, μὴ παρὰ τούτοις οἰέσθω τι φέρεσθαι βλάβος, ὅτι τοὺς ἐντυγχάνοντας μὴ εὐθὺς κτενοῦσιν· σχολῇ γὰρ βουλεύσεται μετὰ τοῦ ἀκινδύνου τὴν ἄμυναν ἀνανταγώνιστον ἔχων, τί χρὴ διαθεῖναι τοὺς ἑαλωκότας.

129 θ′.

[ΤΟΝ ΛΙΜΩΙ ΜΕΛΛΟΝΤΑ ΠΟΛΙΝ ΑΙΡΗΣΕΙΝ ΤΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΧΩΡΑΝ ΑΣΘΕΝΕΙΣ ΕΙΣ ΑΥΤΗΝ ΧΡΗ ΠΕΜΠΕΙΝ.]

23. Εἰ δὲ τὴν κατὰ κράτος ἀπεγνωκὼς ἐκπόρθησιν εἰς χρόνιον καταβαίνοι πολιορκίαν οἰόμενος λιμῷ πιέσας τὴν πόλιν αἱρήσειν, ἅ τιν' ἂν ἐπὶ τῆς χώρας ἔτι καταλάβῃ σώματα, τούτων τὰ μὲν ἐρρωμένα καὶ ἀκμάζοντα ταῖς ἡλικίαις εἰς ἄμυναν πολέμου λαβών, ὅ τι περ ἂν αὐτῷ δόξῃ, διαθέσθω, γύναια δὲ καὶ παιδάρια καὶ ἀσθενεῖς ἀνθρώπους καὶ γεγηρακότας ἑκὼν εἰς τὴν πόλιν ἀποπεμπέτω· ταῦτα γὰρ ἄχρηστα μὲν εἰς τὰς πράξεις ἔσται, τὰς δὲ παρεσκευασμένας τοῖς ἔνδον τροφὰς θᾶττον συναναλώσει, καὶ πολεμίων μᾶλλον ἢ φιλίων ἐφέξει τρόπον.

ι'.

[ΟΠΟΙΟΝ ΕΙΝΑΙ ΧΡΗ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΝΙΚΗΝ.]

24. *Εἰ δέ τῳ πάντα κατὰ δαίμονα καὶ νοῦν χωρήσειεν, ὥστε τοῖς ὅλοις ἐπιθεῖναι τοῦ πολέμου πράγμασι τέλος, ἔστω μὴ βαρὺς ἐπὶ ταῖς εὐπραγίαις, ἀλλ' εὔφορτος, μηδὲ τύφον ἀπηνῆ περιφέρων, ἀλλ' εὐμένειαν προσφιλῆ ἔχων· ὁ μὲν γὰρ φθόνον ἐγέννησεν, αὕτη δὲ ζῆλον ἐπεσπάσατο.* 25. *φθόνος μὲν οὖν ἐστιν ὀδύνη τῶν πρὸς τοὺς πέλας ἀγαθῶν, ζῆλος δὲ μίμησις τῶν παρ' ἄλλοις καλῶν, τοσοῦτόν τε διενήνοχεν ἀλλήλων, ὥστε τὸ μὲν φθονεῖν εὐχὴν εἶναι τοῦ καὶ παρ' ἄλλῳ τι καλὸν μὴ εἶναι, τὸ δὲ ζηλοῦν ἐπιθυμίαν τῆς τῶν ἴσων κτήσεως.* 26. *ἀνὴρ οὖν ἀγαθὸς οὐ μόνον πατρίδος τε καὶ στρατιωτικοῦ πλήθους ἄριστος ἡγεμών, ἀλλὰ καὶ τῆς περὶ αὐτὸν εἰς ἀεὶ εὐδοξίας ἀκινδύνου οὐκ ἀνόητος στρατηγός.*
